

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

У НОМЕРІ:

- **МЕДИЦИНА**

∨ *Другий етап медичної реформи в Україні*

- **ОСВІТА**

∨ *Хоумскулінг та онлайн-навчання*

№ 7 (192) КВІТЕНЬ 2020

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА БІБЛІОТЕКА

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 7 (192) 2020

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Засновники:
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Національна юридична бібліотека

Головний редактор
Ю. Половинчак

Редакційна колегія:
Н. Іванова (відповідальна за випуск), Т. Дубас,
Ю. Калініна-Симончук

Заснований у 2011 році
Видається двічі на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання можна
ознайомитись на сайті
Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент підписав закон щодо обігу земель
сільськогосподарського призначення.....3

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Беззуб І.

Другий етап медичної реформи в Україні:
(не) на часі.....3

Каменєва Т.

Хоумскулінг та онлайн-навчання:
короткострокова необхідність
чи приваблива перспектива?.....13

Аулін О.

Українські референдуми в законі?.....17

ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ ТА ПРОГНОЗИ

Моніторинг законодавства.....20

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *.....27

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент підписав закон щодо обігу земель сільськогосподарського призначення

Президент України В. Зеленський підписав Закон України № 552-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення», який Верховна Рада України ухвалила 31 березня 2020 р.

Документ передбачає формування законодавчого поля для запровадження ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення. Закон, що підписав Глава держави, дасть змогу забезпечити реалізацію конституційних прав громадян на вільне розпоряджання своєю власністю та створити прозорі умови для набуття у власність земельних ділянок сільськогосподарського призначення громадянами України.

«Це історичний момент для всіх українців і для мене особисто. Україна чекала на цей закон з часу здобуття незалежності. Це була нелегка боротьба. Але ми знали, що робимо це для українців», – зазначив В. Зеленський.

Зокрема, законом передбачено, що з 1 липня 2021 р. право власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення площею до 100 га можуть набувати виключно громадяни України. З 1 січня 2024 р. таку можливість отримають також юридичні особи, власниками яких є українці. Вони зможуть купувати до 10 тис. га землі. Заборонено також продаж державних та комунальних земель. Відповідно до підписаного закону, питання, чи надавати іноземцям право купувати землю, вирішуватиметься на референдумі.

Крім того, що закон забезпечить повноцінну реалізацію права приватної власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення для громадян України, він сприятиме значному розширенню інвестиційних можливостей в аграрному секторі (*Офіційне інтернет-представництво Президента України (<https://www.president.gov.ua/news/prezident-pidpisav-zakon-shodo-obigu-zemel-silskogospodarsko-60901>). – 2020. – 28.04*).

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

I. Беззуб, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Другий етап медичної реформи в Україні: (не) на часі

Незважаючи на спалах коронавірусу в світі та в Україні другий етап медичної реформи стартував за планом 1 квітня 2020 р. Після первинної ланки реформа торкнеться тепер і вузьких спеціалістів, багатопрофільних лікарень та диспансерів.

Нагадаємо, медична реформа в Україні стартувала у жовтні 2017 р. прийняттям Верховною Радою України законопроекту № 6327 «Про державні фінансові гарантії надання медичних послуг та лікарських засобів», відповідно до якого держава гарантує повну оплату коштом держбюджету України

необхідних медичних послуг і лікарських засобів, пов'язаних із наданням екстреної медичної допомоги, первинної, вторинної (спеціалізованої), третинної, паліативної медичної допомоги, медичної реабілітації, медичної допомоги дітям до 16 років, а також супроводу вагітності та пологів.

Через півроку (2 квітня 2018 р.) почався перший етап медичної реформи, тоді українці обрали свого сімейного лікаря та підписали з ним декларацію.

Запуск другого етапу реформи, який мав стартувати 1 липня 2019 р. (пацієнтам мали

почати надавати послуги за програмою «Безкоштовна діагностика»), відклали. У підсумку з 1 липня почалася підготовка до наступного етапу реформи (до неї входять комп'ютеризацію лікарень, їх оснащення належним обладнанням та інше).

27 листопада 2019 р. уряд ухвалив Програму медичних гарантій (перелік та обсяг медичних послуг і лікарських засобів, які пацієнтам буде оплачувати держава за гроші держбюджету), яка мала запрацювати з 1 квітня 2020 р., давши старт другій хвилі трансформації системи охорони здоров'я.

Основа всієї трансформації системи охорони здоров'я – це зміна моделі фінансування та реалізація принципу «гроші йдуть за пацієнтом». Для спеціалізованої медичної допомоги це означає, що держава через Національну службу здоров'я України (НСЗУ) сплачуватиме кошти медичному закладу за конкретно надану медичну послугу, пролікований випадок або ж готовність надавати допомогу. На це у держбюджеті 2020 р. передбачено 70,4 млрд грн.

За цією моделлю фінансування лікарні не будуть отримувати кошти за необ'єктивне завищення кількості ліжок-місць, економічно невиправдані побутові витрати та роздуті штати співробітників. Тобто реформа передбачає підвищення ефективності використання бюджетних коштів у системі охорони здоров'я та стимулює підвищення доступності та якості надання медичних послуг для пацієнтів.

Як зазначив Прем'єр-міністр України Д. Шмигаль, другий етап медичної реформи є пріоритетом для уряду і міністра охорони здоров'я. Дуже важливо, аби зміни, які відбуваються, проходили з максимальною турботою про пацієнтів і лікарів, додав Д. Шмигаль.

Отже, попри прогнози скептиків другий етап медичної реформи стартував. Які ж найважливіші зміни чекають на лікарні, лікарів та пацієнтів.

По-перше, з 1 квітня усі заклади охорони здоров'я, які працюватимуть з НСЗУ, змінили статус і стали комунальними некомерційними підприємствами (КНП). Це перша умова, яку поставила перед лікарнями НСЗУ. Аби підписати угоду з НСЗУ, КНП повинні мати ліцензію на надання медичної допомоги, бути комп'ютеризованими і підключеними до медичної інформаційної системи.

Тепер лікарні і відповідно лікарі не можуть розраховувати на субвенцію з держбюджету, яка в основному йшла на зарплати. Натомість НСЗУ закуповуватиме у лікарень медичні послуги і платитиме за них згідно з тарифами. Скільки лікарня заробить, стільки й отримає. Тобто зарплата лікарів тієї чи іншої лікарні залежатиме від того, скільки і яких медичних послуг вони надаватимуть пацієнтам. Тому бути посередньою лікарнею чи посереднім спеціалістом стане не вигідно, бо фіксованої зарплати не буде, а пацієнт матиме право вибрати того спеціаліста, якого вважає найкращим. І НСЗУ заплатить гроші за надану медпослугу тій лікарні, яку обере пацієнт.

Джерело (https://media.slovoidilo.ua/media/infographics/11/105353/105353-2_uk_large.jpg)

Усі види медичної допомоги включили у 27 пакетів. Це хірургічні операції в стаціонарах, стаціонарна допомога нехірургічного профілю, медична допомога при пологах, гострому інфаркті міокарда, мозковому інсульті, лікування туберкульозу, психічних розладів, паліативна допомога, медична реабілітація тощо.

У Програмі медичних гарантій виділено п'ять пріоритетних напрямів. До них увійшли: лікування гострого інфаркту міокарда, лікування гострого мозкового інсульту, допомога при пологах, неонатальна допомога, ендоскопічні і скринінгові обстеження, спрямовані на ранню діагностику онкологічних захворювань. Надання такої медичної допомоги НСЗУ оплачуватиме за підвищеними тарифами.

Іншими словами, у пакети увійшли всі види медичної допомоги, які вкрай потрібні для поліпшення чи врятування життя людини. Кожна лікарня може обрати ті пакети, які медичні послуги вона зможе надати. До лікарень, які хочуть надавати медичну допомогу при інсультах, інфарктах (це пріоритетні послуги) є підвищені вимоги. Вони повинні

бути забезпечені відповідним обладнанням, яке допоможе поставити точний діагноз: комп'ютерним томографом (КТ), магнітно-резонансним томографом (МРТ), ангиографом.

Для кожної медичної послуги МОЗ розробив тарифи. Наприклад, з 1 квітня пологи коштуватимуть 8136 грн, лікування інсульту – 19 332 грн, інфаркту – 16 000 грн тощо. Тарифи для всіх областей – однакові. До тарифів за медичні послуги не включено вартість ліків та витратних матеріалів. У НСЗУ пояснили, що вони централізовано забезпечуються за рахунок інших програм державного бюджету. Тож в ідеалі пацієнти безкоштовно отримуватимуть і медичну послугу, і більшість супутніх витратних матеріалів та ліків.

Всі профільні лікарні та поліклініки, в яких буде договір з НСЗУ, отримуватимуть 90 % авансу за пакети медичних послуг та 50 % від орієнтовної розрахункової оплати за надання пріоритетних послуг (інфаркти, інсульту, пологи, неонатальна допомога). Такі виплати медзакладам будуть робити щомісяця. У перших числах наступного місяця буде сформований звіт за попередній місяць.

Джерело (https://media.slovoidilo.ua/media/infographics/11/105353/105353-1_uk_large.jpg)

Серед нововведень для пацієнтів – право вільно обирати не тільки вузьких спеціалістів, у яких хочуть проконсультуватися чи зробити операцію, а і вільно обирати лікарню, в якій планують поправити здоров'я – прив'язки до району чи міста більше не буде.

Отримати безкоштовну консультацію чи допомогу можна буде лише зі скеруванням свого сімейного лікаря. За направленням лікаря пацієнти зможуть отримати безкоштовно практично всі види медичної допомоги, окрім такої, що не вважається критично важливою – масаж, фізіотерапія, пластична хірургія, планова стоматологія (оплачуватиметься лише невідкладна). Скерування до вузьких спеціалістів буде в електронному вигляді, як і медична картка пацієнта. Якщо людина захоче проконсультуватися у вузького спеціаліста за власним бажанням, тобто, без скерування сімейного лікаря, вона може це зробити. Але тоді його послуги оплатить з власної кишені.

Без скерування безоплатно можна звертатися до акушера-гінеколога, стоматолога, педіатра, психіатра, нарколога. Без жодного скерування людині безкоштовно надаватимуть екстрену медичну допомогу в усіх лікарнях.

Служби екстреної допомоги також входять до другого етапу реформи, з ними в НСЗУ вже підписали договори. Швидку можна викликати,

навіть якщо у вас немає декларації з сімейним лікарем. Відтепер усі центри екстреної медичної допомоги підключені до єдиної аналітичної системи «Централь-103». Завдяки їй диспетчер одразу зможе вирішити, в яку лікарню краще та швидше везти хворого.

Щоб все запрацювало необхідний ретельний облік. А тому сучасна медицина не може обійтися без цифрових технологій. Записатись онлайн до лікаря можна через спеціальну платформу. Компаній, які надають такі послуги вже 26, і вони між собою конкурують (Helsi, «Медікс», Telemed24, «Телекіт», «Медстар», Evomis та ін.). Кожен медичний заклад сам обирає з ким працювати, але принцип дії у всіх схожий.

Станом на 2 квітня 2020 р. договори з НСЗУ на надання медичних послуг за Програмою медичних гарантій підписали 1640 закладів спеціалізованої медичної допомоги, а це – більше 96 % загальної кількості. Таким чином, практично всі комунальні медичні заклади (районні, міські, обласні лікарні) країни увійшли в реформу і будуть отримувати кошти за прямим договором з НСЗУ. Найбільше договорів підписали у Харківській області – 132, Дніпропетровській – 110, Львівська – 102.

Крім того, договір з НСЗУ на надання спеціалізованої медичної допомоги підписали

61 приватний медзаклад та 3 лікарня-ФОП. Найбільша кількість приватних медцентрів, які мають контракт з НСЗУ, в Дніпропетровській та Донецькій областях – по 8. По 4 – в Запорізькій, Кіровоградській, Сумській областях та м. Київ. До речі, це свідчить про те, що комерційний медичний сектор спростовує критику того, що тарифи є економічно не вигідними, вважає т.в.о. голови Національної служби здоров'я України О. Мовчан.

У переважній більшості регіонів заклади подали пропозиції та отримали проект договору на всі 27 пакетів медичної допомоги.

Відтепер ефективні лікарні, яких обиратимуть пацієнти, зможуть збільшити своє фінансування за новою системою. Приблизно у 40 % медзакладів збільшився бюджет у порівнянні з минулорічним державним та місцевим фінансуванням. Ще у 20 % лікарень бюджет став більшим за медичну субвенцію. НСЗУ вже виділила перший аванс в 1,7 млрд грн для 616 спеціалізованих лікарень по всій країні.

Так, станом на 13 квітня с НСЗУ підписали договори 81 приватний та державний профільний медичний заклад Донецької області. Як повідомив представник департаменту охорони здоров'я Донецької облдержадміністрації О. Педенко, станом на 10 квітня, 32 лікарні області отримали кошти від НСЗУ на загальну суму 103 млн 221 тис. грн.

З НСЗУ уклали договори 46 комунальних медичних закладів Волинської області. Загалом вони підписали договори на 239 пакетів медичних послуг на загальну суму 1,37 млрд грн. Зокрема, Волинська обласна клінічна лікарня замовила 13 пакетів медпослуг на суму 130,4 млн грн; Волинський обласний медичний центр онкології – 9 пакетів на 62,2 млн грн; Волинське обласне дитяче ТМО – 9 пакетів на 64,9 млн грн.

Найпопулярніший пакет медичних послуг серед волинських закладів – амбулаторна вторинна та третинна медична допомога дорослим та дітям, включаючи медичну реабілітацію та стоматологічну допомогу. Цей пакет замовили у держави 37 волинських закладів. Власне, це, так би мовити «стандартний набір» візиту в поліклініку.

29 закладів надаватимуть стаціонарну допомогу дорослим та дітям без проведення хірургічних операцій, 22 заклади проводитимуть хірургічні операції у стаціонарних умовах. Менш популярні пакети – вузькоспеціалізовані, такі як лікування дорослих і дітей з туберкульозом, діагностика та радіологічне лікування онкологічних хворих, лікування пацієнтів методом екстракорпорального гемодіалізу в амбулаторних умовах та інші.

Щодо Кіровоградщини, то наразі вже 54 заклади спеціалізованої медичної допомоги уклали договори з НСЗУ. З них чотири приватних, а решта – комунальні. За Програмою медичних гарантій лікарні області отримають 1,16 млрд грн протягом року.

Загалом у Кіровоградській області підписано договори на 44 пакети пріоритетних послуг. 12 лікарень регіону уклали договори на медичну допомогу під час пологів, 4 лікарні надаватимуть допомогу у складних неонатальних випадках. Якісну медичну допомогу у разі гострих інсультів за договорами із НСЗУ надаватимуть 6 лікарень, а в разі гострих інфарктів – 2. У 20 лікарнях Кіровоградщини будуть проводити безоплатні дослідження на раннє виявлення раку.

Станом на 4 квітня в Сумській області угоди з НСЗУ уклали 47 лікувальних закладів, з яких 43 комунальних, решта – приватні. За Програмою медичних гарантій лікарні області отримають 1,19 млрд грн протягом року.

У цілому, в Сумській області підписано договорів на 40 пакетів пріоритетних послуг. 9 лікарень регіону підписали договори на медичну допомогу під час пологів, 3 лікарні надаватимуть допомогу у складних неонатальних випадках. Медичну допомогу у разі гострих інсультів за договорами із НСЗУ надаватимуть 7 лікарень, а у випадку гострих інфарктів – два. Мамографію можна безкоштовно отримати у 8 медзакладах. У 19 лікарнях Сумщини будуть проводити безоплатну діагностику на виявлення раку на ранніх стадіях.

Всесвітня організація охорони здоров'я і Світовий банк відзначили, що структура реформи української системи охорони

здоров'я відповідає провідним міжнародним практикам поліпшення доступності, якості та ефективності медичних послуг. Про це йдеться у звіті організацій щодо процесів трансформації фінансування системи охорони здоров'я України за 2016–2019 рр. У звіті йдеться про те, що створення НСЗУ як єдиного закупника, а також визначення пріоритетних пакетів медичних послуг, дозволить максимально ефективно використовувати державні кошти. Також позитивним фактором ВООЗ і Світовий банк відзначили те, що медреформа передбачає залучення приватного сектора.

ВООЗ порекомендувала і надалі використовувати чинну модель фінансування, оскільки вона в найближчі роки даватиме відчутні переваги для українців.

Під час візиту до офісу НСЗУ (30 вересня 2019 р.) посла та представники дипломатичних місій Канади, Великої Британії, Данії, Німеччини, Швейцарії, США, Франції, Норвегії, Фінляндії, Естонії, Литви, Латвії, Представництва ЄС, Світового банку та ВООЗ в Україні, ознайомившись із результатами трансформації охорони здоров'я в країні, також позитивно оцінили впровадження медичної реформи в країні та пообіцяли підтримку.

Натомість в Україні були суспільні коливання і навіть заяви певних політичних експертів про відстрочку або навіть відміну медреформи.

Політичні дискусії навколо продовження реформи системи охорони здоров'я, які лунали з вуст найвищих посадових осіб держави, викликали неабияке занепокоєння щодо вчасного початку реформи вторинної (спеціалізованої) медичної допомоги. Активно розповсюджувалася інформація про «неготовність» системи до реформи, що відкривало простір для маніпуляцій і можливого рішення про відтермінування реформи або перегляду її моделі. Натяки на скасування другого етапу медреформи звучати і від влади. Так, з трибуни Верховної Ради України Президент В. Зеленський заявив, що багато хто сумнівається в готовності країни до наступного кроку в реформі медицини. Він наголосив, що потрібно визнати, що Україна не готова до другого етапу медреформи, люди

бояться закриття лікарень, звільнень, немає достатнього фінансування, є питання до тарифів та кадрів. Він також вказав на неготовність місцевої влади брати на себе відповідальність.

Тоді ж Прем'єр-міністр Д. Шмигаль висловив занепокоєння, що результати медреформи можуть привести до краху в галузі. Аналогічну думку висловив і тодішній голова МОЗ І. Смець. За його словами, потрібно домогтися того, щоб медреформа влаштувала і лікарів, і пацієнтів.

Багато експертів також сходяться на тому, що Україна не готова до серйозних змін у медицині. У лікарнях не вистачає обладнання, а в казні немає грошей.

Дійсно, дуже багато питань викликає фінансування. Далеко не всі лікарі згодні з розробленими тарифами. Наприклад, голова вільного медпрофсоюзу О. Панасенко вважає, що ці тарифи неадекватні і занадто малі. Він зазначив, що на сьогодні на лікування інфаркту по мінімуму, якщо хворий не підключений до апарату штучного дихання, йде близько 80 тис., а НСЗУ виставляє 16 тис. грн. Тому, на думку медиків, через занижені тарифи може виникнути ситуація, коли хворому буде надано або не якісну послугу, або зовсім у ній відмовлять.

А завкафедрою інфекційних хвороб Національного медуніверситету імені Богомольця О. Голубовська зазначила, що через впровадження нової системи фінансування може виникнути критична ситуація з інфекційними лікарнями. За її словами, в Україні реформу писали економісти, які поняття не мають, чим інфекційні стаціонари відрізняються від терапевтичних. Не можуть інфекційні стаціонари фінансуватися за пролікований випадок. У всьому цивілізованому світі, зокрема в Європі, є поняття резерву інфекційних ліжок. Ніхто їх не чіпає, не скорочує, лікують усіх заразних хворих, тому що вони небезпечні для суспільства, наголосила О. Голубовська. Таку ж думку висловив і мер м. Дніпра Б. Філатов. За його словами, через таку схему фінансування страждають галузеві напрямки, такі як психоневрологічні і туберкульозні диспансери – вони отримують фінансування за залишковим принципом. Тому крім готовності лікарень

держава повинна забезпечити гарантії у вигляді субвенцій.

Мери міст та місцеві депутати постійно спілкуються з лікарями і тому розуміють масштаби можливих проблем через непродуманий підхід до реформи медицини. Депутатський корпус Житомирської міської ради від імені територіальної громади міста звернувся до Президента, уряду, парламенту з проханням відтермінувати через епідемію коронавірусу впровадження другого етапу медичної реформи в Україні. Крім того, депутати просять у разі відтермінування другого етапу медреформи продовжити фінансування закладів охорони здоров'я за рахунок медичної субвенції з 1 квітня.

Міський голова м. Житомир С. Сухомлин впевнений, що країна не готова до реформування не лише через коронавірус. Згідно з Бюджетним кодексом України, на медицину має виділятися 5 % із державного бюджету. На цей момент закладено близько 2,8 %. З таким рівнем фінансування говорити про успішне впровадження другого етапу медреформи просто неможливо, наголосив мер.

При підготовці запуску другого етапу медичної реформи в Міністерстві охорони здоров'я України знали, що закладених в держбюджеті 72 млрд грн на виплати медикам критично мало. Про це розповів заступником міністра охорони здоров'я в каденцію голови МОЗ З. Скалецької, лікар-хірург в Національному інституті хірургії та трансплантології ім. О. О. Шалімова НАМН України М. Загрійчук. За його словами, при розробці нової формули фінансування лікарень залучалися команди іноземних експертів і використовувалися новітні методики, щоб пристосувати міжнародний досвід до українських реалій. Однак усе в підсумку звелось в кінцеву суму 72 млрд грн, більше якої планувати не можна було. У результаті тарифи на медичні послуги пакету державних гарантій були просто урізані.

Другий етап медичної реформи – це практично повна відсутність фінансування медицини зі сторони держави, зауважив політичний експерт В. Кацман.

Проблема в тому, що все працювало б відмінно, якби українські лікарні були однаково добре оснащені. Тоді пацієнти просто вибирали б ту, яка їм зручніша, а лікарні, відповідно, отримували б фінансування. Однак у нас усі лікарні обладнані по-різному. І оскільки пацієнти будуть вибирати гарні клініки, решта лікувальних установ опиняться на межі закриття. Сотні лікарень ризикують залишитися без засобів і перспектив, а пацієнти – без можливості отримати медичну допомогу.

Тому, за словами О. Ябчанка, який брав участь у розробці медичної реформи разом з У. Супрун, для реформування потрібна інвестиційна подушка. Тобто, якщо у лікарень немає грошей на модернізацію обладнання, вони могли б звернутися в якийсь державний фонд з інвестпропозицією. Головне – не використовувати такий фонд для звичних виплат зарплат, адже тоді гроші просто підуть в нікуди і лікарня не стане кращою.

Ще одна проблема, на яку постійно наголошують, це комп'ютеризація і готовність медичних закладів до повноцінної роботи інформаційно-медичної системи, яка дозволить медичному закладу нормально працювати. Багато закладів мають медично-інформаційні системи, які їм надають безкоштовно, і які мають маленький перелік функціональних можливостей. Це не дозволяє нормально функціонувати закладу, нормально обраховувати свої витрати, контролювати якість надання медичної допомоги тощо, наголошує експерт з реформ системи охорони здоров'я, виконавчий директор ГО «Батьки за вакцинацію» Т. Бадіков.

Цю думку підтримує і голова асоціації «Екосистема охорони здоров'я України» Є. Прилипко. Процес реформування дуже складний, його можна поділити на технічну, організаційну, фінансову, кадрову складові. В кожному з цих напрямів є свої труднощі. Медичні заклади, звичайно, не готові і не вступили одразу в реформу. Є проблема неготовності центрального компоненту – єдиної електронної бази eHealth. У трансформованій системі всі процеси (укладення договорів, внесення даних про лікарів та обладнання, звіти,

медичні записи, направлення) відбуваються в електронному вигляді на базі eHealth.

Нині, наприклад, є певні технічні проблеми щодо введення електронного лікарняного (спільний проект Міністерства охорони здоров'я та Міністерства соціальної політики).

Для того, щоб виконувати зобов'язання, які є в гарантованих пакетах медпослуг, лікарням потрібно себе дуже змінювати, і цей процес буде тривалим. Тому, на думку експертів, для того щоб відчувати переваги від первинної та вторинної ланки медреформи, потрібно 3–5 років.

Серед активних противників медичної реформи представники партії «Опозиційна платформа – За життя». Так народний депутат О. Качний переконаний, що вся нинішня медична система налаштована на те, щоб кількість українців поступово скорочувалася. А з початком другої стадії медичної реформи в українській медицині буде колапс.

Крім цього, 2 березня 2020 р. у ВРУ було зареєстровано проект постанови № 3140 «Про невідкладні заходи щодо недопущення знищення системи охорони здоров'я України», авторами якого є народні депутати Ю. Бойко, Ю. Іоффе, М. Макаренко, В. Борт, С. Ларін (фракція «Опозиційна платформа – За життя»). На їхню думку, запровадження медичної реформи відбувається без урахування реалій функціонування вітчизняної системи забезпечення охорони здоров'я, заклади охорони здоров'я реорганізуються та ліквідовуються безсистемно.

У м. Дніпрі 21 квітня 2020 р. оголосила голодування генеральна директорка обласної реабілітаційної лікарні І. Шевченко. За її словами, голодування – безстрокова акція протесту на підтримку лікарів з усієї України, яким після початку другого етапу реформи медичної галузі не доплачуватимуть зарплату. Вона сподівається, що її протест підтримають колеги в Україні та за кордоном.

Однак у Національній службі здоров'я України, яка по суті курує процес реформи і розплачуватиметься з медзакладами за надані пацієнтам медпослуги, одностайно зазначили, що час настав і епідемія – не загроза, а можливість.

Карантин – не привід відкладати медреформу, заявила народний депутат від фракції «Голос», член комітету ВРУ з питань здоров'я нації, медичної допомоги та медичного страхування О. Стефанишина. Навпаки – запуск другого етапу дозволить ефективно використовувати кошти і спрямувати гроші не в стіни лікарень і утримання ліжко-місць, а на конкретного пацієнта. Уперше в лікарів буде шанс отримати нормальні зарплати, а в пацієнтів – лікуватися безоплатно і вибирати лікаря не за пропискою, а за власним бажанням.

І в громадській спілці «Коаліція Реанімаційний пакет реформ» переконані, що відтермінування реформи залишить вторинну ланку в поточному стані: медичний персонал продовжить отримувати низькі зарплати, пацієнти продовжать платити за медичні послуги із власної кишені, а корупція збережеться.

Нарешті медична система в Україні перезавантажиться: успішними стануть ті лікарні, в яких надаватимуть якісні послуги, запрацює вільний вибір лікаря та можливість лікуватися у найкращих, запевняє виконавчий директор БФ «Пацієнти України» І. Іваненко.

Засновниця БФ «Таблеточки» О. Кудіненко впевнена, країна готова до медреформи, як ніколи, але чиновники можуть все зіпсувати.

Запровадження Програми медичних гарантій – великий крок України до універсального медичного покриття, коли кожен громадянин зможе реалізувати своє конституційне право на якісну, безпечну та доступну медичну допомогу від держави. Дуже важливо, що неонатальна допомога стала одним із пріоритетів у Програмі медичних гарантій на 2020 р. і НСЗУ оплатить допомогу, надану кожній дитині, яка народилася передчасно. А це дуже великі витрати для звичайної української сім'ї, наголошує голова ГО «Ранні пташки» О. Балясна.

Основні заходи, заплановані в рамках другого етапу реформи, можуть бути актуальними для більшої частини населення. Однак опитування, проведене серед громадян Центром соціальних та маркетингових досліджень SOCIS, показало, що вірогідність реалізації запланованих заходів найближчим

часом оцінюється трохи суперечливо. Дещо більше вірять в реалізацію таких заходів як вільний вибір медиків та медичних закладів (48 %), безкоштовні консультації при наявності направлення від сімейного лікаря (47,3 %) та запровадження електронної медичної картки та електронного направлення від лікаря (46,4 %). З найпомітніших змін за останній рік – суттєве зменшення кількості противників медичної реформи (з 45,7 % у квітні 2019 р. до 33,3 % у березні 2020 р.) та деяке зростання частки прихильників реформи (до 20,7 % проти 17,8 % у квітні минулого року).

Очевидно, що з впровадженням другого етапу медреформи в життя існує цілий ряд проблем. Ті лікарні, які не змогли домовитися з місцевою владою, не зробили дооснащення, не встигли завершити ремонт або реструктуризацію, не змінили спеціалізацію установи, контракту з НСЗУ не отримують, а значить, не отримують і грошей – ні від НСЗУ, ні безпосередньо з бюджету.

Особливо гостро ця проблема стоїть в сільській місцевості і небагатих райцентрах, де можливостей для додаткового фінансування лікарень немає ні у місцевих рад, ні у жителів. До того ж багатьом установам треба пройти процес оптимізації та реорганізації, що в нинішніх умовах часто означає скорочення штатів або ліквідацію. Якщо в райцентрі, наприклад, народжують раз в тиждень, то утримувати таке відділення лікарня просто не зможе – отриманих від держави грошей (тариф на пологи – 8 тис. грн незалежно від складності) не вистачить навіть на зарплати персоналу.

У Мінздраві запевняють, що лікарі, медичні сестри, середній медичний персонал звільнятимуть в останню чергу, а під оптимізацію найближчим часом потраплять працівники харчоблоків, пралень, адміністративної частини.

Як запевнив заступник міністра охорони здоров'я – головний державний санітарний лікар В. Ляшко (23 квітня 2020 р.), НСЗУ внесла зміни в договори, і перші три місяці буде виплачувати історичний базовий бюджет для медустанов, тому ні скорочень лікарів, ні зменшення зарплат не має бути.

Слід зазначити, допомога при інфекційних захворюваннях, дійсно, не входила в плани держави по відшкодуванню вартості лікування – це питання відклали на наступний рік. Але з початком пандемії коронавірусу питання роботи інфекційних лікарень постало дуже гостро, адже українські «інфекціонки» знаходяться в жалюгідному стані, і забезпечити якісну і ефективну допомогу хворим здатні далеко не в кожній лікарні. За даними НСЗУ, 18 інфекційних лікарень подали заявки на укладання договору зі службою, 14 з них ці угоди вже підписали. На фінансування цих інфекційних лікарень в Програмі медичних гарантій передбачено 101 млн 248,1 тис. грн. Додатково, з огляду на пандемію, НСЗУ перерозподілила 905 млн 800 тис. грн за Програмою медичних гарантій.

На думку О. Стефанишиної, для успішного реформування медицини парламенту критично необхідно створити законодавче підґрунтя для зниження цін на ліки як для централізованих закупівель, так і в аптечному сегменті, та унеможливити штучне продовження монополії на ліки, яке утримує високі ціни, переконана У комплексі з урегулюванням патентного законодавства потрібно на законодавчому рівні впровадити паралельний імпорт для ліків з інших країн. Паралельний імпорт – це ввезення оригінального товару, що був запроваджений в обіг у іншій країні, без окремого дозволу власника патенту (виробника). Запровадивши такий механізм, парламент дасть шанс багатьом українцям купувати ліки в Україні і не переплачувати за них у рази.

Ще одна проблема з запуском другого етапу медреформи – глобальний провал комунікації. Замість відкритої позиції влада демонструвала відсутність наміру продовжувати медичну реформу, замість паритетної дискусії на основі фактів та об'єктивних аргументів суспільству показували численні шоу й інтерв'ю з різними «експертами». Не було жодного відкритого обговорення медичної реформи в контексті «за» і «проти», яке було б організоване в одному залі за участю перших осіб. Натомість активні прихильники старої системи переконували владу, яка переймається рейтингами, не ризикувати і зупинити реформування, зазначив

кардіохірург, керівник Міжнародної академії мініінвазивної кардіохірургії О. Бабляк.

Отже, незважаючи на ситуацію з коронавірусом та економічною кризою, етап реформування лікарень і клінік в Україні розпочався. Такі системні та комплексні реформи потребують стратегії, часу, грошей і ресурсів. Можливо саме у часи криз слід вибудовувати нові системи, а не рятувати безнадійно застарілі. Сподіваємося, що Національна служба здоров'я України, медичні заклади, лікарі готові швидко та ефективно реагувати на ті виклики, які існують сьогодні у суспільстві (Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: веб-сайт Depo.ua (<https://www.depo.ua/ukr/politics/shmigal-nagolosiv-shcho-uryad-bude-prodovzhuvati-medreformu-202004081145309>; <https://www.depo.ua/ukr/life/izhachok-u-tumani-chi-startuvala-naspravdi-medreforma-202004011142207>); веб-сайт «Українського медичного часопису» (<https://www.umj.com.ua/article/172423/narodni-deputati-proponuyut-zupiniti-drugij-etap-medichnoi-reformi>); веб-портал «Слово і Діло» (<https://www.slovoidilo.ua/2020/02/27/infografika/suspilstvo/medreforma-yaki-medychni-posluhybudut-bezkoshtovnymu-dovedetsya-platyty>); інтернет-портал Національної служби здоров'я України (<https://nszu.gov.ua/novini/64-privatnih-specializovanih-medzakladi-ta-fop-pidpisali-dog-234>; <https://nszu.gov.ua/novini/mizhnarodna-spilnota-pidtrimuye-sistemni-zmini-v-medicini-uk-100>); веб-сайт Міністерства охорони здоров'я України (<https://moz.gov.ua/article/reform-plan/sogodni-rozpochavsja-drugij-etap-medichnoi-reformi>); веб-сайт «Вільне радіо» (<https://freeradio.com.ua/v-ramkakh-druhoho-etapu-medreformy-32-profilni-likarni-donechchynu-otrymaly-pershyyi-avans-vid-derzhavy>); портал «Інформаційне агентство Волинські Новини» (<https://www.volynnews.com/news/all/druhyi-etap-medreformy-volynski-likarni-uklaly-z-derzhavoiu-dohovory-na-137-miliardahryven/>); веб-сайт «Утренний город» (<https://www.ugorod.kr.ua/news/2020-04-08-76267.html>); веб-сайт газети «Всі Суми Панорама-медіа» (<http://rama.com.ua/drugiy-etap-medreformi-usumah-shho-mozhe-piti-ne-tak/>); веб-сайт ZN.UA

(https://dt.ua/UKRAINE/vooz-i-svitoviy-bank-positivno-ocinili-medreformu-v-ukrayini-336606_.html); веб-сайт Громадської спілки «Коаліція Реанімаційний Пакет Реформ» (<https://rpr.org.ua/news/koalitsiia-rpr-zaklykaie-zapustyty-reformu-vtorynnoi-lanky-medychnoi-dopomohy-z-1-kvitnia-2020-roku/>); веб-сайт «Громадське телебачення» (<https://hromadske.radio/podcasts/drive-time/na-te-shchob-kozhen-vidchuv-druhyi-tretiy-etapu-medreformy-pide-vid-3-do-5-rokiv-badikov>); інтернет-видання «Обозревател» (<https://www.obozrevatel.com/ukr/health/medreforma-v-ukraini-chomu-potribno-pochekati-zi-zminami.htm>); веб-сайт газети «НАРОДНЕ СЛОВО» (<http://n-slovo.com.ua/2020/04/09/medichna-reforma-v-umovakh-karantynu-yak/>); веб-сайт «Західної інформаційної корпорації» (https://zik.ua/news/ludyna/vzhe_u_kvitni_na_ukraintsiv_chekaie_medychnyi_kolaps_kachnyi_pro_druhyi_etap_medreformy_959871; https://zik.ua/news/ludyna/katsman_reforma_suprun_pozbavliaie_medytsynu_derzhavnoho_finansuvannia_963993); веб-сайт Центр SOCIS (<http://socis.kiev.ua/2020-04-01/>); веб-сайт «Укрінформ» (<https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2898158-zitomirski-deputatiprosat-vidterminuvati-drugij-etap-medreformicerez-koronavirus.html>; <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2909695-koronavirus-nezavadit-medreformi-v-ukraini-deputat.html>); веб-сайт UBR.ua (https://ubr.ua/ukraine-and-world/society/medreforma_video2-3891989); веб-портал медіакорпорації «Радіо Свобода» (<https://www.radiosvoboda.org/a/news-dnipro-likarkahoholosyala-holoduvannya/30568231.html>); веб-сайт «Новое время» (<https://nv.ua/ukr/biz/experts/ukrajina-gotova-do-medreformi-yak-politiki-ichinovniki-mozhut-vse-zipsuvati-50074232.html>; <https://nv.ua/ukr/opinion/medreforma-v-ukrajini-shcho-nakojili-politiki-ostanni-novini-50075245.html>); інтернет-портал «Цензор.НЕТ» (https://censor.net.ua/ua/news/3191011/ni_skorochen_likariv_ni_zmenschennya_zarplat_ne_maye_butymy_jorstko_reaguvatymemo_golovnyyi_sanlikar); веб-портал LEXINFORM.COM.UA (<https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/medychna-reforma-try-zhytlyevo-vazhlyvi-kroky-dlya-novogo-parlamentu/>)).

Т. Каменєва, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Хоумскулінг та онлайн-навчання: короткострокова необхідність чи приваблива перспектива?

Тривалість цього річного карантину суттєво позначається на всіх без виключення сферах життєдіяльності нашого суспільства. Зокрема карантинні заходи стали справжнім викликом для звичного перебігу учбового процесу в країні, оскільки припали на ключовий період навчального року. Особливо стурбовані ситуацією, що склалася батьки старшокласників, які мають проходити інтенсивну підготовку до ЗНО.

З метою підтримки оптимального на сьогодні процесу навчання Президент України В. Зеленський анонсував запуск державного проекту «Всеукраїнська школа онлайн», що передбачає можливості для дистанційного онлайн навчання школярів під час карантину. Спеціально розроблені у відповідності до збалансованої програми Міністерства освіти і науки України уроки для учнів 5–11 класів розміщуватимуться у мережі Facebook, на YouTube та будуть регулярно транслюватись на українських телеканалах. У нагоді також ставатимуть десятки освітніх платформ українського сегменту мережі Інтернет – частіше за все, це проекти громадських організацій, що співпрацюють з МОН та залучають кращих освітян¹. В. Зеленський закликав батьків слідкувати за новинами та заохочувати дітей до перегляду даного пізнавального контенту.

За словами експертів, дистанційне навчання буде відставати від шкільного, а тому в подальшому учбові програми потребуватимуть корегування. Так, міністр освіти і науки України Г. Новосад наголошує на необхідності перевірки засвоєння учнями нового матеріалу та у разі виявлення пробілів не виключає можливості продовження навчання влітку. Судячи з усього, МОН рекомендуватиме школам самостійно визначати потребу в подовженні періоду

навчання, виходячи з оцінки результатів проходження дистанційного навчання.

Таким чином, нова четверть розпочинається з випробувань як для учнів, так і для їхніх батьків – усім потрібно буде докласти зусиль та опанувати навички самоорганізації у нових обставинах. Наразі дистанційне навчання вдома подається як вимушена короткострокова необхідність, однак, в останні роки так званий хоумскулінг (домашнє навчання) набуває в Україні все більшого розповсюдження. Поява онлайн-освіти значною мірою поживила розвиток хоумскулінгу, надаючи нові можливості та канали отримання тих чи інших знань. Тому не можливо переоцінити користь від можливостей дистанційного навчання для дітей з обмеженими можливостями, а також у віддалених населених пунктах. Онлайн-формати дозволили значно розширити спектр предметів, доступних для вивчення, та зробили сам процес навчання більш комфортним.

Незважаючи на те, що в Україні віддалене шкільне навчання активно популяризується та подається як загальноосвітній тренд, моніторинг його розповсюдження в розвинених країнах демонструє достатньо невисокі показники – кількість хоумскулерів там не перевищує 2–3 %. Рекордсменом з кількості дітей, які знаходяться на домашньому навчанні є США – за різними даними, в Америці хоумскулерами є від 4 % до 10 % всіх школярів. Натомість, у половині країн Євросоюзу, серед яких Німеччина, Нідерланди та Швеція, віддалене навчання дітей заборонене. Виключення можливі лише у виняткових обставинах, а батькам, які порушують приписи загрожує штраф і в деяких випадках навіть в'язниця.

Нагадаємо, що напередодні початку навчального сезону, 20 серпня 2019 р. в Україні вступило в силу положення МОН, яке дозволяє отримання дітьми освіти у домашніх умовах. Якщо раніше для переведення школяра на домашнє навчання потребувалися поважні

¹ Наприклад, МОН радить використовувати під час карантину Prometheus, EdEra та iLearn.

причини, то тепер таку можливість мають абсолютно всі батьки – потрібна лише відповідна заява. Українське законодавство передбачає два види віддаленого навчання: інституційне та індивідуальне. До інституційного відноситься дистанційне навчання, яке відповідно до закону повинне здійснюватись на базі школи або спеціально створеного класу. У цьому випадку вчитель робить все те ж, що і в звичайній школі, тільки онлайн: на сайтах шкіл створюють розділи з усіма навчальними матеріалами. Для уроків вчителі використовують відеоконференції, чітко дотримуючись навчальної програми. До слова, у зв'язку з тим, що ця норма суперечить вимогам карантину, а прив'язка до навчальної програми йде врозрід з поняттям академічної автономії педагогів, МОН має намір переглянути положення про дистанційне навчання.

До індивідуального навчання відносяться екстернат, домашнє (сімейне) навчання та педагогічний патронат. У цих випадках шкільна програма адаптується під потреби учня та подається індивідуально. Згідно з законом екстернат передбачає самостійне навчання. За організацію домашньої освіти відповідальні батьки, при цьому дитина повинна бути приписана до школи, яка періодично контролюватиме результати її навчання. Педагогічний патронаж – це уроки, які вчителі проводять для дітей з серйозними захворюваннями. Також педагогічний патронаж організують у місцевостях, де в класах початкової та базової шкіл не набирається більше п'яти осіб.

За даними МОН, послуги дистанційної освіти надають близько 150 шкіл з 15,2 тис. існуючих навчальних закладів. При цьому по території країни вони розподілені нерівномірно. На сьогодні в Україні віддалено навчаються близько 60 тис. дітей і достеменно відомо, що їх число продовжує зростати. Батьків школярів приваблюють такі беззаперечні переваги навчання вдома, як можливість складання індивідуального плану та вибору зручного графіку навчання.

Проте все більше нарікань лунають і в бік якості отриманих знань у сучасних школах, підкріплених щорічною невітшною

статистикою результатів ЗНО та міжнародними дослідженнями якості освіти PISA. Як наслідок, сьогодні вже можна говорити про тенденцію переходу на хоумскулінг серед учнів 10 та 11 класів, які намагаються у такий спосіб сфокусуватися на підготовці до ЗНО саме з обраних предметів. Окремо слід згадати про зростаючу проблему булінгу в українських школах, яка нерідко також стає причиною переведення дитини на домашнє навчання.

Особливість хоумскулінгу полягає в тому, що за якість одержуваної дитиною освіти в даному випадку повністю відповідають батьки. Вони зобов'язані організувати навчальний процес або самостійно, або за допомогою залучених ними фахівців. При цьому важливо відзначити, що дистанційне отримання знань може бути продуктивним лише за умов належної організації цього процесу, а тому його ефективність напряду залежить від відповідальності та сумлінності батьків. У нових обставинах вони мають взяти на себе роль тьютерів, освітніх менеджерів, а подекуди і психологів, що передбачає не просто їх активну участь, а й суттєві витрати часових і фінансових ресурсів. Школа може тільки допомагати консультаціями, зустрічами, складанням індивідуального навчального плану та за потреби його коригуванням.

Утім, не всі батьки здатні об'єктивно оцінити свої можливості насамперед ідеться про моральне та психологічне навантаження, адже їм доведеться зіткнутися, наприклад, з небажанням дитини вчитися, з поганим настроєм, маніпуляціями, невмінням зосередитися тощо. І взагалі, налагодження механізмів самоконтролю у рамках повної свободи стає випробуванням і для дітей, і для батьків.

За словами голови ОО «Горизонталі. Освітній експеримент» А. Леухіної, батьки не завжди усвідомлюють, наскільки все це серйозно і як рішення про переведення дитини на домашнє навчання кардинально змінює життя усієї сім'ї: «Багато батьків вважають, що якщо вони підуть зі школи та наймуть масу репетиторів з кожного предмета, то це вирішить всі їхні проблеми. Хочу їх розчарувати – так це не

працює», – розповідає експерт, наголошуючи на тому, що на сьогоднішній день ні до праці, ні до витрат, ні до відповідальності за освіту своїх дітей наше суспільство у своїй більшості поки що не дозріло.

Водночас психологи відмічають ще ряд розповсюджених проблем, виникаючих у дітей, які проходять індивідуальне навчання поза школою. Йдеться про відсутність достатньої кількості «живих» міжособистісних та групових комунікацій, що виливається в подальшому в неможливість побудови здорових соціальних взаємовідносин, зокрема, в університеті та на роботі. Особливо гостро дана проблема постає у випадках, коли домашнє навчання здійснюється за допомогою освітніх онлайн-ресурсів, що передбачають цілковите заглиблення у цифровий простір.

Однак формування та виховання сучасних дітей і без того значною мірою відбувається у віртуальному вимірі (соцмережі, комп'ютерні ігри, YouTube тощо), який не тільки не дає повноцінної адаптації до світу реального, а й суттєво гальмує психоемоційний розвиток дитини. Для абсолютної більшості сучасних дітей точкою відліку стає саме цифрова реальність – навколишню дійсність вони сприймають периферійним зором, ніби відволікаючись на неї від захоплюючого процесу поглинання примітивного контенту з гаджетів. Унаслідок такого дисбалансу у школярів достатньо часто відмічаються низькі комунікативні здібності, замкнутість, синдром дефіциту уваги та гіперактивності, зниження емоціональної стійкості та рівня емпатії, роздратованість та агресія, які згодом перетворюються на гіркий «спадок» у житті дорослому.

Більш категоричні дослідники говорять у зв'язку з цим про епідемію цифрового аутизму та цифрового слабоумства у представників цифрового покоління. Зокрема, такі висновки детально аргументуються в роботах дитячого психіатра, професора Університетської клініки м. Ульм Манфреда Шпітцера та професора когнітивних нейронаук Каролінського інституту в Стокгольмі Торкеля Клінгберга.

Проте ключовими для розуміння усієї небезпеки бездумного наслідування новомодних

освітніх трендів, що пропагують індивідуальне навчання стають дослідження вчених, які доводять кореляцію інтелектуального розвитку дитини від розмаїття соціальних контактів. Антрополог і еволюційний психолог, керівник громадської та еволюційної неврології Research Group в Департаменті експериментальної психології Оксфордського університету, професор Р. Данбар виявив, що дефолт-система мозку, яка відповідає за здатність людини мислити, еволюційно формується в рамках реальних соціальних взаємодій. Тобто брак оффлайнових, живих соціальних взаємовідносин є особливо небезпечним саме для дітей, мозок яких інтенсивно формується та розвивається.

Водночас не на користь онлайн навчання свідчать і дослідження британського вченого-біолога та психолога Е. Сігмана, що пов'язують збільшення екранного часу зі зниженням інтелектуальної функції мозку. Тому його наполегливою рекомендацією для батьків є повне обмеження взаємодії з екраном (телевізора, комп'ютера або гаджету) дітей до 3-х років, для дітей 4–7 років – не більше 15 хв, 8–14 років – не більше півгодини на день.

У даному контексті цікавими видаються результати аналізу, проведеного дослідницею К. Хі Кім. Вона вивчила показники тестів креативності за спеціально розробленою методикою 300 000 дітей за останні 50 років, які показали, що з розповсюдженням комп'ютерної техніки на початку 90-х йде неухильне зниження креативності. Уже у 2008 р. 85 % дітей отримали набагато нижчі бали, ніж в середньому у 1984 р., що свідчить про зниження інтелектуальної функції нового покоління. За висновками К. Хі Кім, сучасні діти внаслідок зростаючої взаємодії з цифровим простором та надлишкового інформаційного споживання стають менш емоційними та енергійними, мають гірше почуття гумору та меншу увагу.

Намсамперед П. Томас, професор Університету Фурмана, на рахунок якого більше 10 книжок про освітні технології в сучасних навчальних закладах, стверджує, що переваги екранів в якості пристрою для навчання явно перебільшені, натомість ризики звикання та

уповільнення розвитку є значними. Саме тому у навчальному процесі використання новітніх комп'ютерних технологій має бути якомога меншим: «Навчання – це перш за все людське переживання, отримання досвіду, – говорить П. Томас. – Технологія тільки відволікає, коли потрібні грамотність, вміння рахувати та здатність критично мислити».

Тим часом, поки недалекоглядні матусі в Україні хизуються «досягненнями» та «розвиненістю» своєї малечі на прикладах вправності їх поводження з гаджетами, колективно рвучись до максимально комп'ютеризованих шкіл (мовляв, навіщо вчити писати ручкою в прописах, адже це так не сучасно або для чого змушувати дітей вчити вірші – краще б презентації комп'ютерні вчили робити...), самі розробники новітніх технологій обирають для своїх дітей традиційні підходи до навчання та сумлінно регламентують екранний час. Навіть нянь просять підписувати контракти на заборону використання смартфонів.

Дійсно, важко повірити, але в часи нестримного технологічного поступу у самому серці передових технологічних досягнень – Силіконовій долині – більшість батьків слідує багаторічному досвіду керівників технологічних компаній, таких як Б. Гейтс, С. Джобс, Т. Кук, Е. Уільямс та ін. Свого часу Гейтс встановив ліміт користування девайсами для своєї дочки і ця практика поширювалась на всю родину. Більш того, діти Гейтсів до 14-річного віку не мали власних телефонів.

Наприклад, К. Андерсон, колишній редактор Wired, а тепер – директор компанії, що виробляє дрони та роботів розповідає, що на шкалі від цукерок до крек-кокаїну сучасні гаджети ближче до останнього: «На жаль, контроль над їх використанням знаходиться за межами наших можливостей. Усе це йде безпосередньо в центр задоволення мозку, що розвивається». Андерсон має п'ятеро дітей, для яких він створив 12 правил поводження з технологіями. Серед них: ніяких смартфонів до переходу у старші класи, ніяких екранів у спальні, блокування контенту на рівні мережі, ніяких соцмереж до 13 років, ніяких iPad'ів, графік використання гаджетів регулюється через Google Wi-Fi з його

телефону. За погану поведінку дітей на добу відправляють в оффлайн.

Незважаючи на закиди багаточисельних прибічників необхідності раннього освоєння дітьми новітніх технологій з метою їх підготовки до життя в сучасних інформатизованих реаліях, батьки з Силіконової долини запевняють, що квапитися з цим не варто, порівнюючи ступінь складності засвоєння сучасних технологій із навичками чищення зубів: «В Google та подібних місцях ми робимо технології настільки примітивно простими, наскільки це можливо. Не бачу причини, з якої дитина не зможе освоїти їх, коли стане старшою», – зазначає К. Ігл, співробітник Силіконової долини.

Тож не дивно, що в Силіконовій долині особливо престижною є школа, класи якої мають максимально старомодний вигляд: звичайні, як за радянських часів, дошки з кольоровою крейдою; книжкові полиці, забиті самої різної літературою; дерев'яні парти, звичайні зошити, ручки, олівці, пензлі, фарби, паперові абетки та інші підручники. Жодного iPad'у та ніяких розумних дошок. Саме таку школу відвідують діти технічного директора eBay та інших гігантів Силіконової долини: Google, Apple, Yahoo, Hewlett-Packard.

Отже, незалежно від оцінок експертів нові підходи до навчання продовжуватимуть динамічно впроваджуватись і, звісно, що безкомпромісна заборона, ізоляція або супротив технологіям не стануть виходом чи панацеєю в умовах цифрової ери. Головне, щоб у батьків та самих дітей завжди залишався вибір і можливість обирати оптимальні шляхи для безпечного та екологічного розвитку (*Стаття підготовлена з використанням інформації таких джерел: веб-сайт «ЛІГАБізнесІнформ» (<https://tech.liga.net/>); веб-сайт «ФОКУС МЕДІА» (<https://focus.ua/>); веб-сайт «НВ» (<https://nv.ua/>); веб-сайт DsNews (<https://www.dsnews.ua/>); веб-сайт «Букі» (<https://buki.com.ua/>); веб-сайт «ІНФОРМАТОР» (<https://dengi.informator.ua/>); веб-сайт OUM.RU (<https://www.oum.ru/>); веб-сайт «Хабр» (<https://habr.com/>); доклад А. Курнатово на Всесвітньому економічному форумі в Давосі «Личностная трансформация в цифровую эпоху»*)).

О. Аулін, канд. філос. наук, ст. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Українські референдуми в законі?

В умовах, коли українське суспільство знов відчуває черговий соціальний стрес, тепер крім коронавірусу викликаний і ситуацією навколо продажу землі, надзвичайно актуальними стають законодавчі ініціативи щодо народного волевиявлення. Президент України В. Зеленський у листопаді 2019 р. пообіцяв, що законопроекти про народовладдя, які стосуються, зокрема, й процедури проведення референдумів, будуть ухвалені у Верховній Раді України найближчим часом.

Як повідомляв з цього приводу «Укрінформ», партія «Слуга народу» готує п'ять нормативних актів, які передбачають запровадження в Україні народовладдя. Це проекти законів про всеукраїнський та місцевий референдуми, про запровадження законодавчих ініціатив народу, про народне вето. На підставі розпорядження голови Верховної Ради України від в січні 2020 р. з метою підготовки узгоджених пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства України з питань народовладдя та прямої демократії було створено робочу групу з розробки відповідних законодавчих актів. 28 лютого робоча група ВРУ з відповідних питань схвалила кінцевий варіант законопроекту «Про всеукраїнський референдум», який був винесений на громадське обговорення до 18 березня. 16 квітня перший заступник голови ВРУ, представник Президента в парламенті Р. Стефанчук, повідомив на своїй сторінці у Facebook про продовження громадського обговорення у зв'язку з карантинном.

Можна погодитися зі Р. Стефанчуком про доцільність такого рішення в умовах, що склалися, й закликати якомога більше українських громадян до участі в цьому заході. Але водночас варто ознайомитися і з далеко не простою історією «референдумного» питання, щоб мати повну картину й зробити вірні висновки.

Одним із перших законодавчих актів незалежної України був Закон України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» від

3 липня 1991 р. Відповідно до його положень було проведено два всеукраїнських референдуми та більше двохсот місцевих референдумів. Зокрема 1 грудня 1991 р. перший всеукраїнський референдум, який підтвердив Акт проголошення незалежності України. На всеукраїнському референдумі за народною ініціативою 16 квітня 2000 р. були позитивно вирішені стратегічні питання українського парламентаризму: питання скасування депутатської недоторканності, скорочення загальної кількості народних депутатів з 450 до 300, необхідність формування двопалатного парламенту. Верховна Рада Україна не спромоглася ратифікувати результати цього волевиявлення. Вони не влаштували тодішній склад українського парламенту, були проігноровані й переведені в статус «консультативних» питань.

У зв'язку з прийняттям у листопаді 2012 р. Закону України № 5475–VI «Про всеукраїнський референдум» попередній втратив свою силу. Новий закон з одного боку встановив можливість проведення лише імперативного референдуму й виключив підставу для проведення консультативних плебісцитів. З іншого – значно розширив предмет народного волевиявлення, наприклад, визначивши порядок внесення змін до Конституції України (КУ) шляхом «всеукраїнського референдуму за народною ініціативою», що суперечить порядку, встановленому статтями 154–159 розділу XIII Основного Закону. У квітні 2018 р. Конституційний Суд України визнав неконституційним ЗУ № 5475–VI «Про всеукраїнський референдум» на підставі встановлення нелегітимності його мети та невідповідності положень вимогам КУ. З цього моменту діють конституційні норми, які встановлюють можливість проведення всеукраїнських і місцевих референдумів, але поруч з цим відсутні законодавчі можливості процесуального характеру, які б встановлювали процедури проведення будь-якого референдуму в Україні.

У 2015 р. спостерігається чергова хвиля змагань референдумних ініціатив між політиками, згуртованими сьогодні здебільшого навколо «Опозиційної платформи – За життя» (ОПЗЖ) та їх політичними опонентами, яка отримала своє продовження в минулому році. Так, у квітні народними депутатами В. Німченко, Т. Козаком, І. Шурмою і Н. Шуфричем до ВРУ був поданий законопроект № 2535 «Про Всеукраїнський та місцеві референдуми за народною ініціативою». Текст останнього практично дублює попередника від 2012 р. Додаються, зокрема, норми, що передбачають відставку Кабінету Міністрів України внаслідок прийняття Акта народної волі за результатами всеукраїнського референдуму за народною ініціативою. Через два місяці опонентами серед яких були О. Сироїд, М. Найєм, С. Лещенко, О. Сотник, Д. Добродомов, Є. Соколов, В. Сюмар вноситься проект закону № 2145а «Про всеукраїнський референдум». Обидва очікувала одна доля – вони не пройшли далі науково-експертного управління та головного комітету парламенту.

За три місяці до минулорічних обіцянок В. Зеленського прискорити вирішення проблеми народовладдя у законодавчій сфері України В. Німченко і Н. Шуфричем за підтримки Н. Королівської та В. Рабіновича був підготовлений черговий законопроект № 1123 «Про всеукраїнський та місцеві референдуми за народною ініціативою». У вересні 2019 р. «Блок Юлії Тимошенко» запропонував власний законопроект № 2182 «Про всеукраїнський референдум». На думку першого заступника керівника Головного науково-експертного управління (ГНЕУ) С. Гудзинського, законопроект В. Німченка, крім позитивних моментів «містить і численні положення, які викликають зауваження і не можуть бути підтримані». Стосовно проекту закону від Ю. Тимошенко С. Гудзинський зазначив: «незважаючи на те, що положення проекту містять низку правил проведення всеукраїнського референдуму, які виглядають слушними, низка положень проекту викликають зауваження і не можуть бути підтримані».

Не зважаючи на попередні невдачі, на тлі інформаційних меседжів про активну діяльність «слуг народу» з підготовки законодавчого акту, який остаточно врегулює спірні питання у сфері народовладдя, В. Німченко з іншими 18 представниками ОПЗЖ у парламенті, серед яких В. Медведчук, В. Рабінович, Н. Шуфрич, Н. Королевська, І. Кива, Р. Кузьмін, зробили крок на випередження й 5 березня 2020 р. знову запропонували власний проект закону № 3177 «Про всеукраїнський та місцеві референдуми за народною ініціативою». Текст «опозиційного» законопроекту скоріше нагадує чергову редакцію попередника від 2015 р. з аналогічною назвою, який насамперед практично повторює текст ЗУ № 5475–VI «Про всеукраїнський референдум» від 2012 р. Як говорилося вище, у 2018 р. останній втратив чинність за рішенням Конституційного Суду України. Цей досвід був врахований ОПЗЖ. І в їх новому законопроекті № 3177 компетенція КСУ виписана таким чином: «надання висновку щодо питань, винесених на референдум, на їх відповідність Конституції України, загально визнаним нормам і принципам міжнародного права та, у разі виявлення невідповідності КУ, загально визнаним нормам і принципам міжнародного права, здійснення їх змістового коригування (підкреслювання наше – О. А.).

Рекламуючи новий законопроект голова політради ОПЗЖ В. Медведчук зазначив, що українці повинні мати право на контрольний-відкличний референдум за народною ініціативою: висловлювати недовіру Кабміну і Верховній Раді України та тим самим мати можливість відправляти їх у відставку, приймати рішення про відставку глав районних і обласних державних адміністрацій, рад усіх рівнів, голів сільських, селищних і міських рад. Проте комітет ВРУ з питань антикорупційної політики вважає проект закону № 3177 таким, що не відповідає антикорупційному законодавству в окремій нормі. «За результатами антикорупційної експертизи, з урахуванням того, що ми щойно обговорили, пропозиція така: визнати законопроект таким, що не відповідає антикорупційному законодавству

в частині непоширення на закупівлю товарів, робіт і послуг для потреб всеукраїнського референдуму законодавства про публічні закупівлі», – зазначила голова комітету А. Радіна під час засідання, що проходило у форматі відеоконференції. Член комітету Я. Юрчишин прокоментував у Facebook, що згідно з цим законопроектом референдуми мали проводитися поза процедурами публічних закупівель, а також «за цим референдумом легко легалізуються ОРДЛО».

У свою чергу фахівець з історії місцевого самоврядування в Україні В. Мельниченко, ознайомившись із текстом проекту закону про референдуми, підготовленого «слугами народу», говорить про суперечності між окремими положеннями законопроекту. Так, аналізуючи питання імперативності ухвалених на референдумі рішень, експерт звертає увагу на те, що з одного боку ч. 1 ст. 4 законопроекту ствердно відповідає на нього, що не суперечить засадничому положенню ч. 2 ст. 5 Конституції України про безпосереднє здійснення влади народом. З іншого – положення ч. 1 ст. 4 законопроекту не зовсім узгоджується зі змістом ч. 2 цієї ж статті, яка передбачає прийняття «рішень», і зовсім не узгоджується з положенням ч. 3 ст. 120 законопроекту. На погляд В. Мельниченка, позбавлене необхідної визначеності формулювання п. 2 ч. 1 ст. 3 законопроекту, де до предмета референдуму відносяться «питання загальнодержавного значення». Загалом, обмеження предмета всеукраїнського референдуму варто узгодити винятково з конституційними положеннями, оскільки контроль можливий виключно щодо конституційності винесених на референдум питань. Тоді як у п. 4 ч. 2 ст. 3 законопроекту йдеться про перебування за межами предмета референдуму питань, віднесених Конституцією і законами України до компетенції органів правопорядку, прокуратури чи суду. Але, наприклад, в Конституції органи правопорядку згадуються один раз (п. 2 ч. 1 ст. 131-1), при цьому про предмет їхнього відання не йдеться. Поруч з цим В. Мельниченко вважає, що деякі важливі моменти не прописані в проекті закону. Зокрема, це стосується можливості винесення

на референдум питання щодо ухвалення нової Конституції або нової редакції Конституції.

Отже, підсумовуючи викладене, в цілому можна погодитися з експертом з конституційного права Центру політико-правових реформ О. Марусяком, який вважає, що Верховній Раді України дійсно слід якомога швидше ухвалити закон про всеукраїнський референдум, однак він не може виходити за рамки відповідних положень Конституції України. На референдум виносяться питання загальнодержавного значення, але його проведення за народною ініціативою щодо ухвалення нових законів – досить дискусійне з погляду КУ через юридичні наслідки та можливі загрози реалізації результатів такого референдуму. Натомість ініціювання всеукраїнського референдуму за народною ініціативою щодо скасування вже чинного закону України, окремих його положень або чинних змін до нього не суперечить КУ, і такий референдум буде оптимальною формою здійснення народовладдя, яка дійсно сприятиме розвитку демократії в Україні. До цього слід додати, що допомога у цьому стратегічному питанні з боку закордонних партнерів України також не була б зайвою (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68318, http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55689, http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66954, <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2888597-zakonoproekt-pro-referendum-zavtra-zavitsa-na-sajti-radi.html>, <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2889923-zakonoproekt-pro-referendum-vinesli-na-gromadske-obgovorennia.html>, <http://www.ccu.gov.ua/novyna/zakon-ukrayiny-pro-vseukrayinskyy-referendum-vyznane-nejkonstytuciynym>, <https://www.facebook.com/stefanchuk.official/posts/188414175910424>,*

vseukrainskiy-referendum, <https://racurs.ua/ua/2586-vseukrayinsky-referendum-yakym-buty-narodnomu-volevyavlennu.html>, [https://pershij.com.ua/u-vr-podano-zakonoproekt-pro-vseukrainskyi-ta-mistsevi-referendumi-](https://pershij.com.ua/u-vr-podano-zakonoproekt-pro-vseukrainskyi-ta-mistsevi-referendumi-za-narodnoiu-initsiatyvoiu-dokument/)

za-narodnoiu-initsiatyvoiu-dokument/, <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3005530-antikorupcijnij-komitet-vr-znajsov-riziki-u-zakonoproekti-medvedcuka-pro-referendumi.html>.

Економічні ризики та прогнози

Моніторинг законодавства

Податки та збори

Податок на додану вартість

ІПК ДПС від 01.04.2020

№ 1343/6/99-00-07-03-02-06/ІПК

ДПС роз'яснила, що у випадку, якщо орендодавцем (крім бюджетної установи) отримуються кошти від орендаря як відшкодування (компенсація) витрат орендодавця, понесених ним з метою утримання наданого в оренду майна, такі кошти є складовою частиною орендної плати та включаються орендодавцем до бази оподаткування у загальнозастосованому порядку, у тому числі за умови, якщо між орендодавцем та орендарем укладено окремі договори про надання орендарем компенсації таких витрат.

ІПК ДПС від 17.03.2020

№ 1112/6/99-00-07-03-02-06/ІПК

На думку ДПС, при здійсненні платником податку (постачальником) операції з постачання послуг, які оформлялись первинним документом, складеним в електронній формі, датою виникнення податкових зобов'язань з ПДВ та відповідно складання податкової накладної за такою операцією буде вважатися дата складання такого первинного документа, який містить відомості про господарську операцію, незалежно від дати накладання електронних підписів.

Роз'яснення Офісу ВПП ДПС

від 22.04.2020

Офіс ВПП ДПС нагадав, що постачання комісіонером послуг, пов'язаних з виконанням

договору комісії, є об'єктом оподаткування ПДВ, якщо їх місце постачання розташоване на митній території України. Тому на дату першої події відповідно до п. 187.1 ст. 187 ПКУ комісіонер має нарахувати податкові зобов'язання з ПДВ виходячи з бази оподаткування, визначеної відповідно до ст. 188 ПКУ (тобто з повної вартості наданих комітентом послуг та вартості своєї комісійної винагороди), та скласти і зареєструвати в ЄРПН відповідну податкову накладну.

Роз'яснення ГУ ДПС

у Запорізькій області від 17.04.2020

ГУ ДПС у Запорізькій області роз'яснили, що податковий кредит виникає як у платника ПДВ при отриманні основних засобів у якості внеску до статутного фонду, так і у засновника – платника ПДВ, якщо йому будуть поверненні основні засоби у разі виходу зі складу засновників.

Податок на прибуток

Запитання-відповідь ЗІР ДПС України

Враховуючи те, що в Електронному кабінеті відсутня можливість відображення у рядку 1420 «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)» Балансу (за формами № 1, 1-м, 1-мс) показника непокритого збитку у дужках, то його суму необхідно проставляти зі знаком «-» (мінус).

Крім того, оскільки фінансова звітність є додатком до Декларації, то на підставі п. 46.4 ст. 46 ПКУ платник податків може подати разом з такою Декларацією доповнення до неї, складене за довільною формою з поясненням

щодо заповнення рядка 1420 «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)» розділу «Власний капітал» Балансу.

ІПК ДПС України від 13.04.2020
№ 1484/6/9900-07-02-02-06/ІПК

Положеннями ПКУ не передбачено різниць для коригування фінансового результату до оподаткування за операціями з дисконтування безпроцентної поворотної фінансової допомоги.

Такі операції відображаються згідно з правилами бухгалтерського обліку при формуванні фінансового результату до оподаткування.

Галузі та сфери діяльності

Перевірки, контроль, штрафи

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою збереження довкілля»

За підпал трави та забруднення повітря збільшено штрафи.

Тепер, відповідно до змін, за:

– знищення або пошкодження лісових масивів, зелених насаджень навколо населених пунктів, вздовж залізниць, а також стерні, сухих дикоростучих трав, рослинності або її залишків на землях сільськогосподарського призначення вогнем караються штрафом від 91 тис. 800 грн до 153 тис. грн;

– порушення вимог пожежної безпеки в лісах – тягне за собою накладення штрафу на громадян від 1500 грн до 4590 грн і на посадових осіб – від 4590 грн до 15 300 грн. Якщо це ж призвело до виникнення лісової пожежі або поширення її на значній площі, – штраф від 4500 грн до 15 300 грн для громадян та від 10 710 грн до 18 360 грн для посадових осіб;

– випалювання стерні, пасовищ, ділянок із степовою, водно-болотною та іншою природною рослинністю, рослинності або її залишків та опалого листя на землях сільськогосподарського призначення, у смугах відводу автомобільних доріг і залізниць, у парках, інших зелених насадженнях та газонів

у населених пунктах без дотримання порядку, встановленого центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища – карається штрафом від 3060 грн до 6120 грн для громадян та 15 300 грн до 21 420 грн для посадових осіб;

– якщо ті ж дії вчинені в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду – від 6120 до 12 240 грн.

Також було внесено зміни до статей 241 та 245 Кримінального кодексу України, згідно з якими штрафи за забруднення атмосферного повітря шкідливими для життя, здоров'я людей або для довкілля речовинами тепер становитимуть від 30 600 грн до 61 200 грн. За знищення або пошкодження лісових масивів, зелених насаджень навколо населених пунктів, а також сухих дикорослих трав, рослинності або її залишків на землях сільськогосподарського призначення вогнем чи іншим загальнонебезпечним способом штрафи зростають до 91 800–153 000 грн.

Закон України

від 06.12.2019 № 361-IX

З 28 квітня 2020 року в Україні діятимуть нові правила боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом.

Зміни внесено Законом України від 06.12.2019 р. №361-IX «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».

Закон передбачає:

– перехід до застосування суб'єктами первинного фінансового моніторингу ризик – орієнтованого підходу, де враховуються критерії ризику, які пов'язані з його клієнтами, географічним розташуванням держави реєстрації клієнта або установи, через яку він здійснює передачу (отримання) активів, видом товарів та послуг, що клієнт отримує від суб'єкта первинного фінансового моніторингу, способом надання (отримання) послуг;

– розмежування фінансових операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому

моніторингу на порогові фінансові операції, які мають обмеження в сумі, та на підозрілі фінансові операції (діяльність), щодо яких виникає підозра (підстави для підозри) про їх зв'язок з злочинною діяльністю або фінансуванням тероризму і розповсюдженням зброї масового знищення;

– збільшення суми фінансових операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу (з 150 тис. грн до 400 тис. грн) з одночасним зменшенням кількості ознак таких фінансових операцій (з 17 до 4);

– перехід до застосування кейсового звітування про підозрілі операції своїх клієнтів;

– можливість використання результатів належної перевірки, здійсненої іншим суб'єктом первинного фінансового моніторингу;

– створення прозорого інструменту притягнення до відповідальності за порушення;

– скорочення затрат банків та фінансових установ на звітування про фінансові операції завдяки можливості автоматизації процесу надання інформатизації та зменшення періодичності інформування;

– удосконалену процедуру розкриття кінцевих бенефіціарних власників та структуру власності юридичної особи.

Ковпаківський районний суд м. Суми

Ковпаківський районний суд м. Суми притягнув до адміністративної відповідальності за порушення правил карантину жінку, яка порушила правила самоізоляції та наклав штраф у розмірі 17 000 грн.

Жінка, перебуваючи на самоізоляції і будучи особою, яка після повернення з іншої країни, Російської Федерації, підписала інформовану згоду на карантин, покинула межі карантину самоізоляції, які були вказані у згоді, чим порушила вимоги п. 4 постанови Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 р. та постанови головного державного санітарного лікаря України від 21.03.2020 р. У судовому засіданні вона свою вину визнала повністю.

Врахувавши характер вчиненого правопорушення, особу порушниці, ступінь її вини, майновий стан та обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність,

суддя прийшла до висновку про необхідність накладення адміністративного стягнення у виді штрафу.

Згідно постанови суду (справа № 592/4884/20) на жінку накладено штраф у сумі 17 тис. грн та судовий збір – 420,40 грн.

Закон України

від 06.12.2019 № 361-IX

З 28 квітня 2020 р. вступить в силу Закон України №361-IX від 06.12.2019 р. «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».

Тепер, відповідно до ч. 2 ст. 6 згаданого Закону, суб'єктами первинного фінансового моніторингу є, зокрема:

– суб'єкти господарювання, що здійснюють консультування з питань оподаткування;

– адвокатські бюро, адвокатські об'єднання та адвокати, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально;

– нотаріуси;

– суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги.

Відповідно до ч. 5 ст. 32 закону, до суб'єкта первинного фінансового моніторингу можуть бути застосовані штрафи у таких розмірах, зокрема:

– за порушення вимог щодо здійснення належної перевірки, вимог щодо виявлення належності клієнтів та інших осіб до політично значущих осіб, членів їх сімей, осіб, пов'язаних з ними, у випадках, передбачених законодавством, – до 12 тис. неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

– за неподання, несвоєчасне подання, порушення порядку подання або подання спеціально уповноваженому органу недостовірної інформації у випадках, передбачених законодавством, – у розмірі до 20 тис. НМДГ;

– за перешкоджання суб'єкту державного фінансового моніторингу у здійсненні ним нагляду у сфері запобігання та протидії, у тому числі за недопуск до проведення

перевірки з питань дотримання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії, створення перешкод у її проведенні та/або неподання, подання не в повному обсязі, подання недостовірної інформації/документів, подання копій документів, у яких неможливо прочитати всі зазначені в них відомості, на запит суб'єкта державного фінансового моніторингу, необхідних для здійснення ним нагляду у сфері запобігання та протидії відповідно до цього закону, – у розмірі до 20 тис. НМДГ;

– за невиконання вимог про усунення виявлених порушень та/або про вжиття заходів для усунення причин, що сприяли їх вчиненню, а також невжиття заходів з усунення виявлених за результатами перевірки недоліків щодо організації та проведення первинного фінансового моніторингу – у розмірі до 100 тис. НМДГ;

– за невиявлення, несвоєчасне виявлення фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу, та порушення порядку їх реєстрації – у розмірі до 20 тис. НМДГ.

Фінансовий моніторинг

Інформація на веб-сайті НБУ

НБУ підготував для банків ґрунтовні зміни щодо підходів проведення дистанційної ідентифікації та верифікації клієнтів: незабаром для відкриття рахунку в новому банку візит у банківське відділення або особиста зустріч з агентом банку стане зайвим кроком.

Оскільки разом із набуттям чинності ЗУ «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» з 28 квітня 2020 р. здійснення банками ідентифікації та верифікації не вимагатиме особистої присутності клієнта, Національний банк України розробив із залученням учасників фінансових ринків нові інструменти і способи віддаленої ідентифікації залежно від обраної моделі та каналів залучення клієнтської бази.

Лист НБУ від 13.04.2020

№ 250006/18603

НБУ роз'яснює новий порядок ідентифікації клієнтів під час переказу коштів.

Нові вимоги запроваджуються у зв'язку з набуттям чинності Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».

Законом передбачені такі дві основні вимоги:

– здійснити ідентифікацію та верифікацію платника;

– супроводити переказ коштів необхідним переліком даних щодо платника та отримувача.

Оновлені вимоги закону не поширюються на:

– сплату житлово-комунальних послуг, оплати податків, штрафів, інших обов'язкових зборів та платежів (незалежно від суми);

– сплату кредиту у сумі до 30 тис. грн;

– перекази для оплати товарів і послуг, що здійснені платником за допомогою платіжної картки (або іншого електронного платіжного засобу), якщо її номер супроводжує переказ (незалежно від суми);

– всі готівкові перекази в межах України у сумі до 5 тис. грн;

– зняття коштів з власного рахунку.

Інформація на веб-сайті Офісу

великих платників податків ДПС

З 28 квітня 2020 р. в Україні діятимуть нові правила боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, зміни внесено Законом України від 06.12.2019 р. №361-ІХ «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».

Закон передбачає:

– перехід до застосування суб'єктами первинного фінансового моніторингу ризик – орієнтованого підходу.

– збільшення суми фінансових операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу (з 150 тис. грн до 400 тис. грн) з одночасним зменшенням кількості ознак таких фінансових операцій (з 17 до 4);

– удосконалену процедуру розкриття кінцевих бенефіціарних власників та структуру власності юридичної особи тощо.

Також з 28.04.2020 р. зовнішньоекономічні операції у розмірі до 400 тис. грн не підлягають валютному контролю.

Фінансові послуги

Постанова НБУ

від 23.04.2020 № 289-рш

Нацбанк знизив облікову ставку до 8 % з 24 квітня.

Відзначається, що інфляція в 2020 р. залишиться в цільовому діапазоні 5 % +/- 1 в.п. Як і раніше, Нацбанк очікує зниження облікової ставки до 7 % до кінця цього року.

Облікова ставка на рівні 10 % річних була знижена з 13 березня 2020 р.

Митне

Новини КМУ

Уряд розширив перелік пунктів пропуску, які будуть закриті – як для пасажирського, так і вантажного сполучення. З відкритими та закритими пунктами пропуску можна ознайомитися на інтерактивній карті митниці.

Новини Державної митної служби України

Держмитслужба запустила в тестову експлуатацію 9 нових розділів інтерактивного порталу аналітики. На якому можна знайти дані про:

– товарообіг за 2018–I кв. 2020 рр. із подальшим оновленням: імпорт, експорт, сальдо;

– обсяги оподаткованого імпорту по кожній групі товарів та з будь-якою країною;

– надходження до держбюджету від митниці у розрізі: мито, акциз, ПДВ;

– податкове навантаження на 1 дол. по кожній позиції товарів (до 4-го знаку коду УКТ ЗЕД);

– які товари Україна імпортує та експортує у розрізі: регіон, країна, країна походження, митниця;

– рейтинги у вигляді ТОП-5 позицій товарів, які Україна найбільше/найменше експортує/імпортує або ТОП-5 позицій товарів, за якими маємо найбільше від'ємне/позитивне торговельне сальдо; ТОП-5 країн, які сплатили найбільше/найменше мито при імпорті товарів в Україну тощо;

– митну вартість одиниці товару (мінімальна, середня та максимальна) як-от авто, ввезеного з будь-якої країни, надходження від імпорту за одиницю товару тощо.

АПК

Законопроект № 3279-д

від 11.04.2020

У 2020 р. планується збереження державної підтримки АПК для подальшого стимулювання галузі та досягнення соціально-економічного ефекту. Зокрема, у бюджеті закладено видатки на суму у 4 млрд грн за ключовими напрямками:

– Тваринництво – 1 млрд грн.

– Фермерство – 400 млн грн.

– Садівництво, виноградарство, хмелярство – 400 млн грн.

– Компенсація вартості с/г техніки та обладнання вітчизняного виробництва – 1 млрд грн.

– Компенсація відсотків кредитів – 1,2 млрд грн.

Основні програми орієнтовані на підтримку, в першу чергу, малих сільгоспвиробників та фермерів, розвиток локальних ринків збуту та відкриття нових експортних ринків.

Об'єкти правовідносин

Нерухомість

Повідомлення Укрінформу

від 13.04.2020

Торгово-промислова палата України (ТПП України) надала у розпорядження Укрінформу роз'яснення, згідно із яким «Підприємці, які орендують приміщення та фактично не можуть скористатись ними через запровадження

карантину, за березень мають сплатити лише вартість комунальних послуг або можуть домовитись з власниками нерухомості про повне скасування орендної плати. Ця норма передбачена у змінах до Цивільного кодексу України, які парламент ухвалив 13 квітня у законопроекті № 3279-д. У квітні розмір орендної плати для зупинених видів господарської діяльності не може перевищувати частки у платі за майно і за комунальні послуги, які фактично сплатить орендодавець».

Постанова ВП ВС від 08.04.2020
у справі № 915/1096/18

ОСББ не потрібно доводити право власності на допоміжні приміщення багатоквартирного будинку, оскільки вони перебувають у спільній власності всіх співвласників багатоквартирного будинку в силу закону.

Закон України
від 13.04.2020 № 553-IX

Законом, зокрема, викладено в новій редакції п. 14 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» Цивільного кодексу України, згідно із яким на час дії обмежувальних карантинних заходів, запроваджених КМУ з метою запобігання поширенню на території України коронавірусної хвороби (COVID-19), обставинами, за які наймач (орендар) не відповідає відповідно до ч. 2 ст. 286 ГКУ, ч. 4 та ч. 6 ст. 762 ЦКУ, також є заходи, запроваджені суб'єктами владних повноважень, якими забороняються певні види господарської діяльності з використанням орендованого майна, або заходи, якими забороняється доступ до такого майна третіх осіб. Це означає, що вказані «карантинні» заходи можуть бути обставиною зменшення або звільнення орендаря від сплати орендної плати.

Постанова КМУ
від 15.04.2020 № 288

Уряд оновив Порядок розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність держреєстратора, суб'єктів держреєстрації, терорганів Мін'юсту. Так, розгляд скарг колегіально під

час карантину проводиться з урахуванням обмежень, встановлених відповідним рішенням КМУ.

У разі скасування судом рішення Мін'юсту за результатами розгляду скарги у сфері держреєстрації Мін'юст забезпечує повторний розгляд такої скарги. У разі скасування судом рішення Мін'юсту про задоволення скарги Мін'юст не пізніше наступного робочого дня з дня надходження судового рішення також забезпечує внесення відповідних відомостей до реєстрів відповідно до закону.

Лист Мін'юсту від 10.04.2020
№ 80/8.4.1/32-20

Держреєстратор під час проведення реєстраційних дій у Держреєстрі речових прав на нерухоме майно має встановити, чи допускає зміст зареєстрованих речових прав чи обтяжень таких прав можливість існування фактів набуття, зміни або припинення речових прав на нерухоме майно, обтяжень таких прав, що відбулися у результаті вчинення правочинів, з дій чи рішень певних суб'єктів, і як наслідок, визнання таких фактів від імені держави. Так, арешт в усіх випадках буде підставою для відмови в держреєстрації прав, що набуватимуться з правочинів, за якими власник майна здійснює свої правомочності з користування чи розпорядження своїм майном, зокрема договорів купівлі-продажу, оренди, у разі передачі майна до статутного капіталу юридичної особи тощо. Водночас, коли власник не розпоряджається майном, як, наприклад, у разі припинення іпотеки у зв'язку з повним виконанням зобов'язання, припинення оренди у зв'язку з припиненням дії договору оренди тощо, такі реєстраційні дії проводяться безперешкодно.

Запитання – відповідь,
розміщені на ЗІР в категорії 107.01.04

ФОП – платник єдиного податку 2-ої групи, що обрав вид господарської діяльності «Надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна», не має права надавати в оренду нерухомість юридичній особі як фізична особа.

Земля

Закон України від 13.04.2020
(законопроект № 2370)

Прийнято Закон України «Про національну інфраструктуру геопросторових даних». Ця система робить найрізноманітнішу географічну інформацію, яка є у розпорядженні органів влади, відкритою та безкоштовною для кожного громадянина, бізнесу, органів державної влади та місцевого самоврядування.

Геопросторові дані створюються за результатами топографо-геодезичної і картографічної діяльності, створення державних кадастрів, реєстрів усіх видів та моніторингу навколишнього природного середовища, передбачених видатками Державного бюджету на відповідний рік. Всі географічні дані мають оприлюднюватися у електронному вигляді в уніфікованих форматах, взаємодіяти та бути у швидкому відкритому доступі. Закон набирає чинності через один місяць з дня його опублікування та вводиться в дію з 01.01.2021 р.

Повідомлення ВРУ
від 13.04.2020

ВРУ на позачерговому засіданні 13 квітня розглянула й відхилила постанови про скасування свого рішення від 31.03.2020 щодо ухвалення в цілому законопроекту, що передбачає скасування мораторію на продаж землі. Цього ж дня Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення» (законопроект № 2178-10) направлений на підпис Президенту, який протягом 15 днів має підписати його або повернути парламенту зі своїми пропозиціями.

Повідомлення ГУ ДПС
у Київській області від 15.04.2020

Юрособи – платники єдиного податку не сплачують земельний податок за земельні ділянки, які належать їм на праві власності або постійного користування та використовують для господарської діяльності. При цьому вони не отримують податкові пільги щодо сплати

земельного податку, тому їм не потрібно за такі земельні ділянки подавати до контролюючих органів податкові декларації з плати за землю із заповненням графи «Пільги».

Постанова ВС від 23.04.2020
у справі № 569/14686/16-а

У разі звернення декількох осіб з клопотаннями про надання дозволу на розроблення проекту землеустрою щодо відведення однієї і тієї ж самої земельної ділянки у власність або в користування, міськрада не може відмовити у наданні такого дозволу жодній з цих осіб, якщо ними дотримані усі передбачені ст. 118 ЗКУ вимоги стосовно оформлення таких клопотань та комплектності доданих до них документів. У такому випадку прийняті радою рішення, вчинені нею дії або бездіяльність не породжує взаємного впливу на права цих осіб. Однак надання дозволу на розробку проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки, а так само розробка такого проекту не покладає на місцеву раду обов'язку (не є підставою для виникнення зобов'язання перед особою, яка розробила проект землеустрою) щодо надання цієї земельної ділянки у власність чи користування.

Постанова ВС від 15.04.2020
у справі № 178/982/18

Складаючи заповіт, мати заповідала позивачу все належне їй майно. Відтак, до спадкової маси входить й право на земельну частку (пай), яке мати набула, приймаючи спадщину після смерті свого чоловіка відповідно до п. 1 ст. 549 ЦК УРСР 1963 р. (фактично вступивши у володіння майном). Тож позовні вимоги про визнання за позивачем права власності на земельну частку (пай) в порядку спадкування за заповітом підлягають задоволенню.

Публічні закупівлі

Новина КМУ
від 17.04.2020

З 19 квітня запрацювало нове законодавство про публічні закупівлі. Так, поріг для обов'язкових закупівель через Prozorro

знижується з 200 до 50 тис. грн, посилюється відповідальність за грубі порушення тендерного законодавства, бізнес, який переміг у тендері, тепер зможе виправити несуттєві помилки у тендерній пропозиції, вдосконалюється механізм оскарження тендерних процедур в АМКУ тощо.

Новина Мінекономрозвитку
від 22.04.2020

22 квітня, на черговому засіданні уряду прийнято постанову, яка врегулює розмір плати, порядок здійснення плати за скаргу до АМКУ та її повернення суб'єкту оскарження.

Так, затверджено диференційований розмір плати за подання скарги в залежності від очікуваної вартості закупівлі з обмеженим мінімальним та максимальним розмірами:

– у разі оскарження умов тендерної документації, вартість скарги дорівнюватиме 0,3 % від очікуваної вартості закупівлі, при цьому мінімальна вартість становитиме 2 тис. грн, а максимальна – 85 тис. грн;

– у разі оскарження рішень замовника вартість скарги дорівнюватиме 0,6 % від очікуваної вартості закупівлі, при цьому мінімальна вартість скарги становитиме 3 тис. грн, а максимальна – 170 тис. грн.

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *

Блог на сайті «Судово-юридичної газети»

Про автора: Сергій Бережний, суддя Хмельницького апеляційного суду, кандидат юридичних наук, доцент

Актуальні питання доступу до правосуддя

Не тільки доступ до правосуддя у кримінальному процесі має бути реалізований, а і процесуальна форма, дієвий механізм доступу до правосуддя, повинні відповідати діючому національному законодавству.

Доступ до правосуддя є основоположним принципом кримінального процесу та однією

Праця

Новина Держпраці від 15.04.2020

Роботодавець не має права звільнити працівника до закінчення двотижневого строку з дня подання заяви про звільнення, якщо працівник не просить про це.

Закон 555-IX

На період перебування в самоізоляції, обсервації, в тимчасових закладах охорони здоров'я (спеціалізованих шпиталях) особі видається листок непрацездатності, який оплачується в розмірах і в порядку, встановлених законодавством для осіб, визнаних тимчасово непрацездатними внаслідок захворювання.

Новина Держпраці від 14.04.2020

Управління Держпраці у Рівненській області роз'яснено особливості запровадження неповного та скороченого робочого часу під час карантину.

Новина Держпраці від 23.04.2020

Надано роз'яснення про відпустку без збереження заробітної плати у зв'язку з карантинном у дитини.

з найважливіших гарантій прав учасників кримінального провадження.

Високий ступінь втручань та обмежень у права людини у кримінальному процесі потребує запровадження деяких гарантій, до яких у першу чергу відноситься доступ до правосуддя, яке повинно відповідати критеріям дієвості та ефективності кримінального провадження.

Стаття 6 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних

* Збережено стиль і граматику оригіналу

свобод 1950 р. проголосила право кожного на справедливий суд. Ця норма корелюється із нормами національного законодавства України. Статтями 55, 124, 129 Конституції України, статтею 21 Кримінального процесуального кодексу України, а також низкою інших його приписів, регламентується порядок здійснення правосуддя в кримінальному провадженні.

Правосуддя розглядається як правозастосовна діяльність суду з розгляду і вирішення у встановленому законом процесуальному порядку віднесених до його компетенції справ з метою охорони прав та свобод людини і громадянина, законних інтересів юридичних осіб та інтересів держави.

Правосуддя за своєю суттю визнається таким лише за умови, що воно відповідає вимогам справедливості і забезпечує ефективно поновлення в правах (п. 9 рішення Конституційного Суду України № 3-рп/2003 від 30 січня 2003 року).

Слід погодитись із науковцями, які зазначають, що здійснення правосуддя передбачає забезпечення кожному права на справедливий суд, процесуальну справедливість, за якої процесуальна форма повинна бути гарантією прав особи і правосуддя.

Проте питання дотримання процесуальної форми під час здійснення правосуддя в кримінальному провадженні, як свідчить судова практика, є неоднозначним, дискусійним та потребує комплексної оцінки з метою створення дієвих і прозорих механізмів доступу до правосуддя для кожної фізичної та юридичної особи.

У рекомендаціях № R (81) 7 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів, що полегшують доступ до правосуддя, ухвалених Комітетом Міністрів на 68 засіданні 14 травня 1981 року, вказується, що статтею 6 Європейської Конвенції гарантовано право на доступ до правосуддя та на справедливий судовий розгляд. Звідси випливає те, що ці права є окремими елементами права на справедливий суд, кожне з яких має власний зміст.

В науковій літературі Кучинською О.П. та Щиголом О.В. висловлена думка, що доступ до правосуддя передбачає не лише можливість

формального звернення особою до судових органів, а й реальне здійснення ними своїх повноважень щодо вирішення постановленого питання.

Зазначена думка є слушною з огляду на те, що особі, яка звертається до суду для захисту своїх прав чи законних інтересів, важливим є отримання саме конкретного результату у формі справедливого судового рішення.

В цьому випадку закріплений у статті 7 КПК України доступ до правосуддя як загальна засада кримінального провадження виступає в ролі кримінально-процесуальної гарантії розгляду та вирішення справи судом у межах своєї компетенції.

Щодо внутрішнього змісту доступу до правосуддя в кримінальному провадженні слід погодитись із думкою Т.Г. Бородінової, яка вказує, що йому притаманні наступні компоненти – права громадян, представлені у вигляді процесуальних можливостей кожного суб'єкта вільного доступу до правосуддя, а саме:

- 1) безперешкодно та невідкладно звертатися до суду та органів досудового розслідування;
- 2) безпосередньо брати участь в судовому розгляді справи незалежним і безстороннім судом;
- 3) відновлювати в судовому порядку всі порушенні права та отримувати відповідну компенсацію шкоди, завданої злочином;
- 4) оскаржувати до суду будь-які незаконні дії (бездіяльність) органів і службових осіб, які беруть участь у здійсненні кримінального провадження;
- 5) одержувати кваліфіковану правничу допомогу на всіх стадіях кримінального процесу, так само як і сприяння судом у реалізації прав учасниками судового провадження;
- 6) одержувати копії всіх процесуальних актів, що приймаються під час кримінального провадження, що стосуються конкретного учасника процесу, а також одержати кінцеве вмотивоване рішення в кримінальній справі;
- 7) претендувати на розгляд справи в розумні строки;
- 8) оскаржувати до вищих судових інстанцій правосудність підсумкового судового рішення в кримінальній справі;

9) вимагати та одержувати повне виконання судового рішення у кримінальній справі.

Крім цього, при з'ясуванні змісту доступу до правосуддя слід звернутися до усталених правових позицій Європейського суду з прав людини. Так, у справі «Белле проти Франції» (пункт 36 рішення від 4 грудня 1995 року, заява № 23805/94) ЄСПЛ констатував, що факт отримання доступу до національних засобів судового захисту лише для позначення чийхось дій як такі, що заборонені діючим законом, не завжди задовольняє вимоги статті 6 Конвенції. Рівень доступу до суду, наданий національним законодавством, має бути достатнім для забезпечення права особи на суд з огляду на принцип верховенства права в демократичному суспільстві.

Таким чином, доступ до правосуддя – це не лише можливість особи ініціювати відкриття кримінального провадження. Обов'язковою умовою такого доступу є наявність реальних механізмів, здатних забезпечити дієвість та ефективність кримінального провадження, а саме – ухвалення законного і справедливого процесуального рішення, яке в повну міру забезпечить досягнення всіх завдань кримінального провадження, передбачених статтею 2 КПК України.

Так, відповідно до абзацу 7 підпункту 2.2 пункту 2 рішення Конституційного Суду України № 9-рп/2012 від 12 квітня 2012 року, ніхто не може бути обмежений у праві на доступ до правосуддя, яке охоплює можливість особи ініціювати судовий розгляд та брати безпосередню участь у судовому процесі, або позбавлений такого права.

Доступ до правосуддя має бути реальним та безперешкодним (а не формальним чи ілюзорним).

Як вже зазначалося, не тільки доступ до правосуддя в кримінальному процесі повинен бути реалізований, а і процесуальна форма, дієвий механізм доступу до правосуддя, повинні відповідати діючому національному законодавству України.

Згідно із положеннями ст. 19 Конституції України, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи

зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Відповідно до вимог ч. 1 ст. 55 Конституції України, кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Згідно ч. 1 статті 21 КПК України, кожному гарантується право на справедливий розгляд та вирішення справи в розумні строки незалежним і неупередженим судом, створеним на підставі закону.

Статтею 24 КПК України кожному гарантується право на оскарження процесуальних рішень дій чи бездіяльності суду, слідчого судді, прокурора, слідчого в порядку, передбаченому цим Кодексом.

§1 глави 26 КПК України передбачає порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування або прокурора під час досудового розслідування.

Положеннями ст. 307 КПК України передбачений вичерпний перелік рішень слідчого судді за результатами розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора.

Ухвала слідчого судді за результатами розгляду скарги на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування може бути про:

- 1) скасування рішення слідчого чи прокурора;
- 1-1) скасування повідомлення про підозру;
- 2) зобов'язання припинити дію;
- 3) зобов'язання вчинити певну дію;
- 4) відмову в задоволенні скарги.

Зі змісту зазначеної норми кримінальний процесуального закону вбачається, що вона не передбачає таких повноважень, як постановлення слідчим суддею рішення про залишення скарги на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування без розгляду. Проте, як свідчить судова практика, деякі слідчі судді у випадку неявки скажника в судові засідання, участь якого є обов'язковою відповідно до ч. 3 ст. 306 КПК України, приймають рішення про залишення скарги без розгляду.

На нашу думку, постановляючи рішення, яке за формою та змістом не передбачене КПК України, слідчий суддя виходить за межі своїх повноважень та порушує конституційне право на звернення до суду, і фактично позбавляє закріпленої можливості доступу до правосуддя особи, яка звертається до слідчого судді для захисту своїх прав, очікуючи на отримання вирішення поданої скарги.

Як видно із судової практики, у суддів апеляційних інстанцій немає єдиного підходу у питанні, яке рішення повинен прийняти слідчий суддя, отримавши скаргу на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора під час досудового розслідування у випадку неявки скаржника, належним чином повідомленого про дату та час розгляду скарги в суді, при відсутності будь-яких заяв щодо відкладення розгляду справи.

Одні колеги суддів апеляційних інстанцій ухвали слідчих суддів про залишення без розгляду скарги залишають без змін, із посиланням на приписи ч. 3 ст. 306 КПК України.

Інші, скасовуючи ухвали слідчих суддів про залишення скарги без розгляду, посилаючись на вимоги ч. 2 ст. 307 КПК України та приписи ст. ст. 9, 21 КПК України, вважають, що слідчий суддя вийшов за межі наданих йому повноважень і постановив ухвалу, яка не відповідає вимогам ст. 370 КПК України щодо законності рішення слідчого судді.

Фактично, залишаючи скаргу особи без розгляду, що не передбачено чинними нормами КПК України, слідчий суддя, на нашу думку, порушує вимоги ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, які конкретизовані в п.п. 1, 2, 14, частини першої ст. 7 КПК України, відповідно до яких зміст та форма кримінального провадження повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження, до яких, зокрема, відноситься: верховенство права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави; законність та доступ до правосуддя.

Зазначені загальні засади кримінального провадження, передбачені главою 2 КПК України, мають пріоритет над іншими нормами КПК України, зокрема положенням ч. 3 ст. 306 КПК України. Оскільки, відповідно до вимог ч. 6 ст. 9 КПК України, у випадках, коли положення цього Кодексу не регулюють або неоднозначно регулюють питання кримінального провадження, застосовуються загальні засади кримінального провадження, визначені частиною першою ст. 7 цього Кодексу.

З метою мінімізації розбіжностей у судовій практиці вважаю за доцільне вирішити на законодавчому рівні питання щодо змін у редакції статті 306 КПК України. Імперативна вимога частини 3 статті 306 КПК України щодо розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування за обов'язкової участі особи, яка подала скаргу, чи її захисника, представника, на мою думку, повинна бути змінена.

Актуальність цих змін збільшується особливо в умовах введення карантинних заходів на території України.

За таких обставин пропоную наступну редакцію частини 3 статті 306 КПК України «Розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування здійснюється за участі особи, яка подала скаргу чи її захисника, представника та слідчого чи прокурора, рішення, дії чи бездіяльність яких оскаржується. Відсутність слідчого чи прокурора, особи, яка подала скаргу чи її захисника, представника не є перешкодою для розгляду скарги».

Вважаю, що такі зміни будуть сприяти єдності судової практики та гарантії оперативного розгляду в розумні строки слідчим суддею скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора під час досудового розслідування.

Від чого доступ до правосуддя в кримінальному процесі буде більш дієвим та ефективним (<https://sud.ua/ru/news/blog/166606-aktualni-pitannya-dostupu-do-pravosuddya>). – 2020. – 17.04).

***

Блог на сайті «Судово-юридичної газети»

Про автора: Яна Сімутіна, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник відділу проблем цивільного, трудового та підприємницького права, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України.

Дистанційна праця в умовах карантину: спроба правового врегулювання

В останні місяці пандемія коронавірусу змусила працювати мільйони людей дистанційно, й одночасно оголила проблеми, пов'язані із недостатністю чи, навіть, повною відсутністю законодавчої регламентації цієї форми організації роботи.

Стрімкий розвиток цифрових технологій в останні кілька десятиліть зумовив появу та розповсюдження у всьому світі нестандартних форм зайнятості, а також актуалізацію специфічних форм організації процесу праці, зокрема, віддаленої роботи (remote work) або, як її ще називають, надомної праці (home-based work), телепраці (telework) чи дистанційної праці (distance work). Велика кількість компаній в тій чи іншій мірі користуються перевагами цієї та активно практикують її використання серед своїх співробітників, які протягом повного робочого дня або частково можуть працювати із дому чи деінде, поза офісом. В останні ж місяці пандемія коронавірусу змусила працювати мільйони людей дистанційно по всьому світу й одночасно оголила проблеми, пов'язані з недостатністю чи, навіть, повною відсутністю законодавчої регламентації цієї форми організації роботи.

На необхідності легалізації дистанційної праці в Україні представники юридичної науки й практики наголошували вже багато років. Очевидно, що все це довго могло б залишатися на рівні наукових пропозицій, якби не запровадження в нашій державі суворих карантинних заходів, основні з яких – вимога залишатися вдома та працювати дистанційно. З практичним втіленням останньої вимоги виникла проблема, зумовлена відсутністю у

чинному законодавстві відповідних правових норм, що змусило законодавця в терміновому порядку вносити зміни до чинного Кодексу законів про працю України з метою спрямувати відносини щодо дистанційної форми організації роботи в правове русло.

Законом України № 540 від 30 березня 2020 року (набрав чинності 2 квітня 2020 року) «Про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-2019)», вперше з часу ухвалення (10 грудня 1971 року – прим. авт.) Кодексу законів про працю України (КЗпП), було внесено зміни до поняття трудового договору, закріплено поняття дистанційної (надомної) роботи та гнучкого режиму робочого часу.

Чи справдилася в цьому випадку відома приказка «лихо не без добра», що ж насправді змінив законодавець, і які можливі наслідки це матиме для подальшого розвитку трудового права – спробуємо розібратися в цій публікації.

Короткий історичний екскурс

Першим терміном, що з'явився у світі та характеризував реалізацію трудової активності віддалено, є «телепраця» (telework – від грец. tele – далеко), що бере свій початок з 1970-х років з Сполучених Штатів Америки. Виділяють кілька ключових тенденцій, які дали поштовх розвиткові роботи з дому саме у ті часи. Мова про боротьбу за зменшення забруднення повітря автомобільними вихлопами (Закон про чисте повітря був прийнятий в США у 1970 році) та нафтове ембарго ОПЕК, що спричинило одну з найбільших у світовій історії енергетичну кризу 1973-1974 років.

Основоположником сучасної телепраці вважається Джек Ніллес (Jack M. Nilles), який запровадив у вжиток поняття telecommuting та teleworking – робота віддалено, що здійснюється поза приміщенням роботодавця з використанням засобів комунікації. Він був головним автором книги під назвою «Телекомунікаційний транспортний компроміс: варіанти для майбутнього», опублікованій у 1973 році. Саме ним було запропоновано працювати, не виходячи з дому, шляхом

отримання завдань телефоном чи за допомогою інших засобів зв'язку (Reynolds, B. W. The Complete History of Working from Home).

Згодом із розвитком мережі Інтернет з середини 1990-х років телепраця активно поширюється і в країнах Європи.

Акти МОП та ЄС у сфері регулювання дистанційної праці та українське законодавство

На міжнародному рівні сьогодні існує Конвенція МОП про надомну працю № 177, яка, незважаючи на її назву, по суті, стосується будь-якої роботи поза приміщенням роботодавця, та однойменна Рекомендація № 184, ухвалені в 1996 році. Одразу зазначимо, що Україна Конвенцію № 177 не ратифікувала.

Виходячи з положень Конвенції, термін «надомна праця» означає роботу, яку особа виконує:

- за місцем її проживання або в інших приміщеннях за її вибором, але не у виробничих приміщеннях роботодавця;

- за винагороду;

- з метою виробництва товарів або послуг, згідно з вказівками роботодавця.

Трудовий договір з надомниками укладається, як правило, у письмовій формі. В ньому мають бути найбільш повно викладені як основні, так і додаткові умови, що визначають взаємні обов'язки сторін. Прийняття на роботу надомника оформляється наказом (розпорядженням) роботодавця. Отже, це своєрідний вид трудового договору про виконання роботи вдома, особистою працею, з матеріалів і з використанням знарядь і засобів праці, виділених підприємством або придбаних за рахунок його коштів. Враховуючи зазначене, до власних інструментів і механізмів можна віднести комп'ютери, принтер, модем та офісні меблі, які є власністю працівника, з яким укладено трудовий договір про надомну працю. Разом з тим, це питання має бути вирішено при укладенні трудового договору про надомну працю.

Оплата праці надомників провадиться за відрядними розцінками за фактично виконані роботи або вироблену продукцію, що відповідає встановленим вимогам до її якості. За погодженням сторін надомнику

можуть відшкодуватись витрати, пов'язані із виконанням для підприємства роботи вдома (електроенергія, вода тощо).

На рівні Європейського Союзу Європейською комісією і Європейським об'єднанням профспілок і роботодавців (ETUC, UNICE, UEAPME, CEEP) 16 липня 2002 року була укладена Європейська рамкова угода про телепрацю. Зокрема, у ст. 2 цієї Угоди визначено, що телепраця є однією з форм організації та/або виконання роботи, з використанням інформаційних технологій, в рамках трудового договору/правовідносин, де робота, яка також може бути виконана у приміщеннях роботодавця, здійснюється за межами цих приміщень на постійній основі.

Слід також згадати й про поширення в останні роки особливого різновиду телепраці – так званої мобільної роботи на основі ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій, ICT-based mobile work), завдяки чому працівник не прив'язаний до конкретного місця знаходження роботодавця. Європейський фонд із покращення умов праці та життя (Єврофонд) у 2015 році опублікував дослідження, в якому така робота визнана однією з дев'яти найновітніших форм зайнятості у сучасному світі.

При цьому, що цікаво, Єврофонд розмежує класичне поняття телепраці, вказуючи на те, що для неї характерна постійна прив'язка до конкретного віддаленого робочого місця працівника, наприклад, у нього вдома, та мобільну роботу на основі ІКТ, що не передбачає будь-якої фіксації робочого місця.

Вживання терміну «телепраця» в українській мові, з огляду на його складову основу «теле», може сприйматися неадекватно тому явищу, яке воно позначає. Тому в національному законодавстві для позначення роботи, що виконуються працівником поза місцем знаходження роботодавця, доцільніше, на нашу думку, вживати тотожний термін – дистанційна праця.

В Україні, як вже зазначалося вище, дистанційна праця, до недавнього часу, залишалася поза правовим регулюванням. Щодо надомної праці, то з радянських

часів зберігає чинність Положення про умови праці надомників, затверджене ще у 1981 році постановою Держкомпраці СРСР та Секретаріату ВЦРПС, яке не здатне врегулювати новочасні відносини, що розвиваються у цій сфері.

Варто згадати, що з прийняттям Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26 листопада 2015 року, вперше в законодавстві з'явилася згадка про дистанційний режим праці наукових працівників та спеціалістів наукових установ та вищих навчальних закладів. Проте практична реалізація цієї норми викликала ряд проблем, адже відповідні механізми так і не були розроблені.

Передбачалося врегулювати питання дистанційної праці в новому Трудовому кодексі, але жоден з існуючих проектів так і не був ухвалений Парламентом.

Законом № 540 від 30 березня 2020 року внесено доповнення до ч. 10 ст. 60 КЗпП та визначено поняття дистанційної (надомної) роботи як форми організації праці, коли робота виконується працівником за місцем його проживання чи в іншому місці за його вибором, у тому числі за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, але поза приміщенням роботодавця.

Щодо цього доповнення одразу виникає кілька зауважень. По-перше, незрозумілою є логіка законодавця, який норми щодо дистанційної роботи, що визначена як форма організації праці, а не як режим робочого часу, розмістив в статті під назвою «Гнучкий режим робочого часу».

По-друге, якщо основною ознакою таких трудових відносин є виконання трудової функції поза місцем знаходження роботодавця, то для чого деталізувати гіпотетичні місця, де працівник може її здійснювати «за місцем його проживання чи в іншому місці за його вибором»?

По-третє, дистанційна і надомна праця фактично ототожнені, з чим не можна погодитися.

Однак найбільшою проблемою, на наш погляд, є повна плутанина із розумінням

дистанційної праці як тимчасової (вимушеної) форми режиму роботи, зокрема на період карантину, та дистанційної праці, як особливої форми організації роботи, що здійснюється постійно на підставі трудового договору про дистанційну роботу.

Так, в одних нормах йдеться про дистанційну роботу як про особливий вид трудового договору, про що свідчать, зокрема, доповнення до ч. 1 ст. 24 КЗпП щодо обов'язкового додержання письмової форми при укладенні трудового договору про дистанційну (надомну) роботу. Водночас в ч. 2 ст. 60 КЗпП поняття «дистанційна (надомна) робота» вживається на позначення особливого режиму роботи як умови трудового договору, що може бути встановлений на час загрози поширення епідемії, пандемії та/або на час загрози військового, техногенного, природного у наказі (розпорядженні) власника або уповноваженого ним органу без обов'язкового укладення у письмовій формі трудового договору про дистанційну (надомну) роботу.

У зв'язку з допущеною нормативною суперечністю некоректно, на наш погляд, сформульована і норма щодо оплати праці дистанційного працівника. З одного боку, в ч. 9 ст. 60 КЗпП зазначено, що виконання дистанційної (надомної) роботи не тягне за собою будь-яких обмежень обсягу трудових прав працівників, а з іншого – в наступній частині цієї ж статті передбачено: «якщо працівник і роботодавець письмово не домовились про інше, дистанційна (надомна) робота передбачає оплату праці в повному обсязі та в строки, визначені діючим трудовим договором». Виявляється, якщо роботодавець і дистанційний працівник можуть письмово домовитися про щось інше в питаннях оплати праці, то може й взагалі погодити відсутність будь-якої оплати?

Надомна та дистанційна праця: чи є різниця?

Проблема визначеності термінології, пов'язаної із трудовою активністю працівника поза місцем знаходження роботодавця, зокрема, розмежування понять надомної та дистанційної праці, за останнє десятиріччя була предметом численних наукових

досліджень у сфері трудового права. Окремі вчені наполягають на тому, що це синоніми, інші вважають, що надомна праця є більш широким поняттям, послуговуючись, зокрема, згаданою вище Конвенцією МОП № 177. Але більшість дослідників відстоює позицію, що надомна і дистанційна праця є різними за своїми характеристиками, а отже, не можуть використовуватися у законодавстві як синоніми. Істотною відмінністю дистанційного працівника від надомника є те, що дистанційні працівники не прив'язані до дому, що власне і є їхнім робочим місцем, свою роботу вони можуть виконувати в будь-якому місці, де, як правило, існує можливість використання мережі Інтернет. Крім того, якщо результатом праці надомників є виготовлена ними певна матеріальна продукція, яку вони передають роботодавцю, дистанційні працівники зазвичай створюють інтелектуальний продукт, який передається каналами електронного зв'язку.

Отже, на сьогодні у законодавстві інших країн та наукових дослідженнях з цієї проблематики переважає підхід, згідно з яким розмежовують поняття надомної праці як переважно ручної праці невисокої кваліфікації із використанням найпростішого обладнання, та дистанційної праці (телепраці) як інтелектуальної роботи кваліфікованих фахівців, які для виконання функціональних обов'язків використовують сучасні інформаційні та телекомунікаційні технології.

Зміни усталеного поняття трудового договору та їх наслідки для правозастосування

У радянській теорії трудового права була розроблена концепція триєдиної сутності трудових правовідносин, згідно з якою трудові правовідносини складаються з трьох основоположних рівнозначних елементів – особистісного, організаційного та майнового. У дефініції трудового договору в ст. 21 КЗпП ці елементи були так чи інакше відображені. Зокрема, організаційний елемент трудових правовідносин полягає, по-перше, у визначеності трудової функції, тобто працівнику може бути доручена не будь-яка робота, а лише та, що входить у коло його професійних обов'язків відповідно до

посади чи професії. По-друге, організаційний аспект трудових правовідносин передбачає виконання працівником роботи за вказівкою та під контролем роботодавця, що традиційно знаходило свій прояв у підпорядкуванні працівника правилам внутрішнього трудового розпорядку, встановленим на підприємстві, в установі, організації.

Під приводом легалізації дистанційної праці законодавець вніс на перший погляд незначні зміни до поняття трудового договору, зокрема, з нього зникли такі словосполучення, як «підлягання працівника правилам внутрішнього трудового розпорядку» та забезпечення роботодавцем «належних і безпечних» умов праці.

Зараз трудовий договір визначається як «угода між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін».

Отже, законодавець «загубив» у визначенні трудового договору положення щодо підлягання працівника правилам внутрішнього трудового розпорядку, що є однією із важливих складових організаційного елементу трудових правовідносин та передбачає виконання роботи під контролем та вказівкою роботодавця (до речі, у випадку дистанційної роботи, такий контроль та вказівки роботодавця також присутні – прим. авт.), і тим самим небезпечно зблизив правове регулювання виконання роботи за трудовим договором та за цивільно-правовим договором підряду чи надання послуг.

До того ж слід нагадати, що за відсутності окремої статті, присвяченої поняттю та ознакам трудових відносин в чинному КЗпП України, виокремлення ознак, на підставі яких суди встановлювали факти існування трудових відносин та розмежовували трудові від

цивільно-правових відносин, здійснювалося, виходячи саме із закріпленого у ст. 21 КЗпП України поняття трудового договору.

Ще більше питань виникає при зверненні до змісту нової норми, закріпленої у ч. 11 ст. 60 КЗпП, в якій передбачено: «При дистанційній (надомній) роботі працівники розподіляють робочий час на свій розсуд, на них не поширюються правила внутрішнього трудового розпорядку, якщо інше не передбачено у трудовому договорі. При цьому загальна тривалість робочого часу не може перевищувати норм, передбачених статтями 50 і 51 цього Кодексу».

Для чого треба було із загального поняття трудового договору в ст. 21 КЗпП вилучати положення про правила внутрішнього трудового розпорядку, якщо в спеціальній нормі щодо дистанційної праці вони згадуються? Більше того, сформульована ця норма як відсилочна: «якщо інше не передбачено у трудовому договорі». Системне тлумачення цих положень дає підставу дійти висновку, що в трудовому договорі все-таки може бути передбачено поширення на дистанційних працівників правил внутрішнього трудового розпорядку. Водночас, на підставі чого в трудовий договір будуть включені такі вимоги, якщо це не передбачено у ст. 21 КЗпП, залишається загадкою.

Висновки

Поняття «дистанційна праця» може використовуватися для позначення двох різних за своєю природою явищ, а саме:

1) особливого режиму роботи, який може застосовуватися тимчасово за рішенням роботодавця або як вимушений засіб у випадку настання певних обставин, що загрожують життю чи здоров'ю людей;

2) особливої форми організації праці, до якої можуть залучатися не будь-які працівники, а лише ті, які в силу специфіки своєї трудової функції можуть постійно виконувати роботу поза місцем знаходження роботодавця.

Таку форму зайнятості погоджують працівник і роботодавець, як правило, при укладенні трудового договору, особливістю якого є виконання працівником роботи дистанційно. На жаль, при внесенні останніх

змін і доповнень до КЗпП законодавець вказаної різниці не врахував.

Очевидно, що особливості трудових договорів про дистанційну працю мають бути виписані в окремому розділі КЗпП, з урахуванням і врегулюванням цілого ряду питань, як-то:

1) порядок оформлення трудового договору з працівником, який виконуватиме роботу дистанційно, в тому числі й шляхом обміну електронними документами;

2) особливості взаємодії між роботодавцем та дистанційним працівником у процесі виконання трудової діяльності (порядок захисту й обміну інформацією, надсилання роботодавцем завдань, контролю за їх виконанням);

3) особливості режиму робочого часу і часу відпочинку, зокрема, закріплення права працівника на приватне життя, коли він має право не відповідати на дзвінки роботодавця;

4) врегулювання механізму захисту прав дистанційних працівників за допомогою профспілок, участі їх у колективних переговорах та вирішенні колективних трудових спорів; особливості припинення трудового договору про дистанційну працю тощо.

Вилучення з поняття трудового договору такої ознаки трудових відносин, як підлягання працівника правилам внутрішнього трудового розпорядку, що є однією з важливих складових організаційного елементу трудових правовідносин та передбачає виконання роботи під контролем та вказівкою роботодавця, по-перше, несе загрозу зближення правового регулювання виконання роботи за трудовим договором та за цивільно-правовим договором підряду чи надання послуг, і, по-друге, вносить черговий дисбаланс у чинне законодавство про працю, адже поняття «правила внутрішнього трудового розпорядку» продовжує застосовуватися в інших нормах трудового права.

Отже, знову маємо констатувати хаотичне «залатування» в законодавстві одних дірок та створення нових, замість системного осучаснення правового регулювання трудових відносин. Карантин рано чи пізно закінчиться, однак, які наслідки проаналізовані законодавчі

новели матимуть для правозастосування, можна тільки здогадуватися (<https://sud.ua/rw/news/blog/166599-distantsiyna-pratsya-v-umovakh-karantinu-sproba-pravovogo-vregulyuvannya>). – 2020. – 20.04).

***

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Наталія Рябцева, заступник Голови НСЗУ

А можна просто взяти і зробити «страхову медицину» в Україні?

Коротка відповідь: ні. Далі розповім чому.

Що не так зі «страховою медициною»?

Давайте одразу домовимося – не існує терміну «страхова медицина». Це абсолютно некоректне словосполучення як з лінгвістичної точки зору, так і за суттю. Заради цікавості, спробуйте застосувати прикметник «страховий(-а)» до будь-якої іншої сфери, де діє страхування. Авжеж, виходить нісенітниця.

Забуваємо про страхову медицину і вживаємо правильний термін – медичне страхування. Медичне страхування може бути загальнообов'язковим або добровільним, державним або приватним. У страхуванні, як у будь-якому методі фінансування, важливо, як гроші збираються та як далі розподіляються.

Тож перша різниця полягає в тому, як збиратимемо кошти на оплату медичних послуг і ліків. У класичному варіанті – у фонд збираються певні внески (страхові платежі). Далі починаються варіації: відсоток чи фіксована сума страхового платежу; сплачує раз на рік чи щомісяця; платить працівник чи роботодавець; державний фонд чи приватна страхова компанія і так далі.

Ідемо далі. Не менш важливі питання: які саме медичні послуги і ліки покриє медична страховка, коли настає страховий випадок і вам потрібна медична допомога; які умови отримання медичної допомоги, чи потрібно доплачувати; як відбувається оплата за надану допомогу, якщо страховка її не покриває.

Приватний страховий поліс

Просто зараз в Україні можна скористатися класичним видом медичного страхування

– купити добровільну приватну медичну страховку. Шість років тому мій роботодавець забезпечував працівників такою страховкою.

Що було перевагою:

єдина точка першого контакту і чіткий алгоритм дій: телефонуєш в асістанс, озвучуєш проблему, отримуєш запис;

попередній запис, економія часу на черги;

в пакеті – послуги приватних клінік, які зазвичай мають кращі умови, ніж комунальні;

покриття витрат на ліки за рецептом та процедури.

Виглядає непогано. Але буду чесною і пригадаю недоліки:

Часто дата візиту до лікаря була не в найближчі дні, не завжди – у справді зручний час.

Хоча консультант асітансу й намагається обрати оптимальне рішення, але траплялося, що помилялися з вибором потрібного спеціаліста – і доводилося повторювати весь процес запису.

Величезний перелік обмежень: хронічні захворювання не лікуємо, випадки дорогого лікування не входять, працюємо лише з такими клініками, дозволено лише ось такі ліки та процедури (їх міститиме будь-який договір про страхування). Це спонукає як клієнтів, так і лікарів хитрувати.

Давайте введемо податок. Чи... ні?

Поза тим, в Україні доволі багато людей вірять, що нас врятує класичне загальнодержавне медичне страхування. Причому, водночас захистить пацієнтів від витрат на лікування, дивовижним чином підвищить зарплати медикам і наповнить лікарні сучасним обладнанням.

Мені важко пояснити, на чому ґрунтується ця віра. Багато країн з чудовим рівнем медицини насправді не використовують медичне страхування (принаймні так, як його розуміють українці).

Та уявімо, що запроваджуємо омріяну страховку. Але хтось має сплатити страховий внесок – роботодавець чи працівник? Або розділимо по рівну? Скільки особисто ви готові віддати державі з вашої зарплати на додаток до того, що вже сплачуєте? Нагадаю, єдиний соціальний внесок, податок на доходи

фізичних осіб та військовий збір зараз з'їдають 41,5% вашої зарплати. Давайте поглянемо, скільки становить страховий платіж в країнах, що мають окремий податок на охорону здоров'я. У Польщі – 12%, у Німеччині – 16%, у Франції – 14% (і до того пацієнти обов'язково офіційно доплачують при зверненні за медичними послугами). Тобто сьогодні ми ввели медичне страхування, а завтра ви сплатили не 41,5% із зарплати, а 50%, або навіть 55%. Не колись тоді «коли вже буде медицина, як у ... (оберіть країну, яка вам найбільше подобається)», а вже зараз.

От тільки чи бюджет на медицину, отриманий з цих податків, буде більшим за той, який ми маємо сьогодні із загальних податків? Звісно, варто рахувати окремо для кожного року, але оцінки економістів переважно сходяться на тому, що насправді зібраний через такі податки бюджет виявиться ... меншим. Бо забагато ще проблем в економіці країни. А значить про вищі зарплати медикам чи краще обладнання можна забути.

Та виникає ще кілька питань: а як бути ФОПам? А безробітним? А тим, хто лише частину зарплати отримує офіційно? А як лікуватимуться ті, хто отримує зарплати «в конверті»? А пенсіонери й діти? Хто заплатить за них усіх? До речі, саме ці категорії пацієнтів частіше хворіють і отримують найбільше медичних послуг.

Можемо збільшити податок. Або дофінансувати величезну діру у медичному бюджеті із загального бюджету (що насправді і роблять згадані Франція і Німеччина)? Можна, звісно, за-лишити тих, хто не може придбати страховку, без допомоги. Непрості рішення.

То що ж виходить, омріяна «страхова медицина» нас не врятує?

Яка система впроваджується в Україні

У 2017 році, коли Верховна Рада проголосувала за Закон «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування», в Україні почалося поетапне запровадження нової моделі фінансування медичної допомоги. Давайте поглянемо на неї за аналогією зі страховкою.

Ваша перша точка контакту в системі – це ваш сімейний лікар, терапевт чи педіатр.

Людина, з якою ви можете побудувати довірливі стосунки. Сімейний лікар знає особливості вашого здоров'я, скерує вас до потрібного спеціаліста та прослідкує за результатами лікування, вчасно нагадає про профілактичний огляд або щеплення за календарем. А також – зможе коротко проконсультувати дистанційно, по телефону виписати повторний рецепт на ліки від хронічних захворювань.

Ваш страховий поліс – це ваша декларація. Так ви засвідчуєте свій вибір сімейного лікаря. І це документ, який підтверджує ваші права, а не міфічна для багатьох пластикова картка, яка фактично потрібна тільки для порядкового номеру в базі страхової компанії.

Попередній запис – вже доступний у сімейного лікаря по телефону чи онлайн. Звісно, не всі пацієнти ще притримуються правила попереднього запису, не всі амбулаторії навчилися вправно управляти цим інструментом, щоби залишати «віконця» для невідкладних випадків. Проте цивілізаційний зсув уже відбувся і триватиме далі.

Безоплатні ліки від поширених хронічних захворювань вже можна отримати за електронним рецептом. Так, перелік хронічних захворювань ще досі обмежений. Але він буде поступово розширюватися. А значить більше ліків оплатить за пацієнта держава з його податків.

До речі, в більшості сімейних лікарів і медсестер вже суттєво зросла зарплата. А ще – багато закладів сімейної медицини вже можуть похизуватися умовами та сервісом для пацієнтів не гіршими, ніж у приватному секторі. Сподіваюся, що так само за пару років кращі умови будуть і в лікарнях, які тільки у квітні 2020 року почали свою роботу в новій моделі фінансування.

Що входить у ваш страховий поліс, який в Україні відтепер називають програмою медичних гарантій? Послуги вашого сімейного лікаря і повністю або частково безоплатні ліки за програмою «Доступні ліки», «швидка» допомога, консультації вузькопрофільних спеціалістів та діагностика, лікування в стаціонарі, паліативна допомога, реабілітація. Планові послуги до-ступні безоплатно за

направленням вашого сімейного лікаря; екстрені – без направлення. І так, до цього полісу включені хронічні захворювання, інфекційні захворювання та складні операції, які стандартно виключають з «класичних» страховок. І цей поліс покриває кожного, незалежно від віку, соціального статусу і працездатності.

Як держава це організовує, як збирає на це кошти? Із загальних податків, які, наприклад, сплачує кожен з нас, купуючи щось в магазині, частина грошей щороку виділяється на програму медичних гарантій. Гроші на програму медичних гарантій отримує Національна служба здоров'я України (НСЗУ), яка є аналогом страхового фонду. До речі, бюджет програми медичних гарантій у 2020 році більший, аніж було виділено на медицину в 2019 році. Національна служба здоров'я України укладає прямі договори з медичним закладами та сплачує їм за надану вам медичну допомогу.

І ледь не забула: насправді, в Україні вже запрацював один із різновидів загально-обов'язкового соціального медичного страхування. Просто він маловідомий поза вузьким колом експертів, які послуговуються міжнародними джерелами. Адже, як ми побачили, важливо не лише те, як гроші збираються, а й що з ними далі відбувається (https://lb.ua/blog/natalia_riabtseva/455549_mozhna_prosto_vzyati_i_zrobiti.html). – 2020. – 17.04).

***

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Анастасія Ференц, координаторка регіонального напрямку проєкту DOZORRO

Новий закупівельний закон – нові можливості для бізнесу

Минулого року понад 53 тисячі підприємств взяли участь у конкурентних торгах на Prozorro. Той бізнес, що збирається брати участь у публічних закупівлях цього року, чекає багато приємних нововведень. 19 квітня набула

чинності нова редакція Закону «Про публічні закупівлі», яка усуває багато невідповідностей і відкриває нові можливості для бізнесу.

1. Передтендерні консультації

Нова редакція закону заохочує замовників проводити попередні ринкові консультації з бізнесом. У такий спосіб замовники можуть скласти якіснішу тендерну документацію, а постачальники – надати свої рекомендації щодо технічних вимог до предмета закупівлі та кваліфікаційних критеріїв. Такі консультації допоможуть зробити вимоги замовника максимально об'єктивними і запобігти дискримінації ще до початку аукціону.

Окрім цього, постачальники можуть розширити свій ринок збуту завдяки новим замовникам. Якщо раніше вони ніколи не працювали з державою, то завдяки таким консультаціям зможуть дізнатися, як це працює, і побачити, що державні замовники можуть бути надійними клієнтами.

Також учасники отримують інформацію про те, що замовник планує придбати, відповідно, зможуть запропонувати свою продукцію та завчасно підготуватися до тендеру.

2. Більше тендерів у Prozorro

З 19 квітня замовники зобов'язані проводити всі закупівлі від 50 тис. грн через Prozorro. Вони не можуть просто укласти договір з обраним постачальником. Отже, в Prozorro з'явиться більше тендерів, в яких можна взяти участь.

Закон запроваджує нове поняття «спрощена закупівля». Фактично, це тендер, який відбувається швидше. Однак, якщо пропозицію подає лише один учасник, система автоматично переходить до етапу розгляду пропозиції. А якщо пропозицій дві або більше, відбувається електронний аукціон.

Попередні консультації із замовником допоможуть сформулювати максимально об'єктивні вимоги та запобігти дискримінації ще до початку аукціону

3. Prozorro Market

Електронний каталог «Prozorro Market» – це зручний інструмент, який допомагає державним замовникам швидко та легко купувати товари широкого вжитку на суми, які не перевищують пороги, встановлені законом.

Але зручний він не тільки для замовників. Бізнесу більше не потрібно готуватися до кожного тендеру окремо та збирати стоси документів. Постачальнику треба лише один раз пройти кваліфікацію, додати свої товари на сайт, а після цього отримувати замовлення від державних закупівельників та укладати договори.

Prozorro Market був пілотним проєктом, який виявився успішним. Тому нова редакція запровадила та регламентувала поняття “електронних каталогів”. Вже зараз у каталогах представлений великий асортимент різних товарів: папір та офісне приладдя, комп’ютерне та поліграфічне обладнання, фармацевтична продукція та медичні матеріали, нафта та дистилляти тощо.

Бізнесу більше не потрібно готуватися до кожного тендеру на Prozorro Market окремо та збирати стоси документів. Постачальнику треба лише один раз пройти кваліфікацію, додати свої товари на сайт

4. Робота над помилками

Доволі часто замовники відхиляли пропозиції учасників з найкращими цінами через незначні невідповідності вимогам тендерної документації. Тепер, якщо замовник знаходить помилку в пропозиції учасника, він має повідомити про неї учасника через систему Prozorro. Це стосується лише кваліфікаційних критеріїв і підтвердження права підпису на конкурентних надпорогових торгах. Не виключено, що в майбутньому перелік документів, до яких можна вносити зміни, розширять.

Учасник має 24 години на те, щоби виправити помилку. Якщо цього не відбувається, замовник відхиляє його тендерну пропозицію та переходить до розгляду наступної.

5. Боротьба з ціновим демпінгом

Відповідно до нового закону замовники можуть відхиляти учасників з аномально низькими цінами. Що це означає?

Згідно з практикою, що склалася в публічних закупівлях, деякі учасники, щоб перемогти в тендері, пропонували дуже низькі ціни. Звісно, вони й перемагали, оскільки єдиний або основний критерій вибору переможця

зазвичай – ціна. Але потім укладали додаткові угоди з замовниками та підвищували ціну.

З 19 квітня система Prozorro автоматично підсвічує аномально низькі ціни пропозицій. А учасник протягом одного дня повинен пояснити, чому встановив таку ціну.

Якщо він не надасть обґрунтування або надасть неналежне обґрунтування, замовник має відхилити його тендерну пропозицію.

Відповідно, учасники, що порушують принципи конкуренції та ведуть нечесну гру, відтепер не зможуть заважати добросовісному бізнесу пропонувати свої товари та послуги за ринковими цінами.

6. Відповідальність замовників за порушення

Як ми бачимо з практики, доволі часто замовники порушують закон, але жодної відповідальності за це не несуть. Так, за минулий рік Державна аудиторська служба та її територіальні органи склали та надіслали до суду 539 протоколів про адміністративне правопорушення.

Лише у 43 випадках суд наклав адміністративні стягнення (штрафи в розмірі 11 900 грн) на посадових осіб замовників.

Нова редакція закону посилює відповідальність замовників за вчинені порушення. Вона розширює перелік порушень, за які посадових осіб і керівників замовників притягуватимуть до адміністративної відповідальності, та збільшує суму штрафів за такі порушення.

Наприклад, невиконання рішення АМКУ, що є новим та дуже важливим нововведенням, передбачає накладення штрафу саме на керівника замовника від 34 000 до 85 000 грн.

Якщо ж замовник не відхилив пропозицію, яку мав би відхилити згідно із законом, або безпідставно відхилив пропозицію, його посадових уповноважених осіб можуть оштрафувати на суму від 25 500 до 51 000 грн.

Загалом, нова редакція Закону покликана зробити публічні закупівлі більш ефективними та добросовісними. Бізнес отримує більше можливостей брати участь в державних тендерах і захищати свої права, якщо державні замовники їх порушують.

Проте, нововведення не захистять сферу від порушень на 100 відсотків. Тож якщо ви стикаєтеся з корупцією і дискримінацією, звертайтеся до DOZORRO. Наші фахівці допоможуть вам розібратися в ситуації та захистити свої права.

DOZORRO – це проєкт громадської організації Transparency International Ukraine, покликаний забезпечити рівні правила гри у сфері публічних закупівель.

Команда проєкту створила і адмініструє моніторинговий портал dozorro.org та публічний і професійний модуль аналітики BI Prozorro. Окрім цього DOZORRO розбудовує DOZORRO спільноту – мережу громадських організацій, які моніторять публічні закупівлі і повідомляють контролюючі та правоохоронні органи про порушення (https://lb.ua/blog/anastasiia_ferents/455835_noviy_zakupivelniy_zakon_novi.html). – 2020. – 21.04).

***

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Антон Красов, юрист, правозахисник, тренер, консультант

Комендантська година під час карантину: юридичний аналіз можливості введення

За останній тиждень у різноманітних ЗМІ можна було прочитати новини про можливість запровадження комендантської години в деяких областях чи містах.

Чи є такі повноваження зараз у органів влади і що взагалі означає комендантська година?

Юридично відповідь на це питання, проста і однозначна, міститься у ст.18 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану». Так, згідно з п. 1 ч. 1 цієї статті комендантська година – це заборона перебувати на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень особи у встановлені години доби. Саме заборона, а не рекомендація. Таке обмеження прав і свобод людини може застосовуватись лише у певних випадках, які чітко передбачені в законі, зокрема в ст. 18 та 4 ЗУ «Про правовий режим надзвичайного стану».

Аналіз положень зазначених норм права свідчить про таке. По-перше, такий спеціальний захід як комендантська година може застосовуватись лише як додатковий захід у разі введення надзвичайного стану. Його запровадження без надзвичайного стану є незаконним і неконституційним. По-друге, навіть якщо в наших умовах карантину і боротьби з коронавірусом буде введений режим надзвичайного стану, комендантська година також не може бути застосована, оскільки закон передбачає можливість введення комендантської години під час надзвичайного стану лише у випадках масового порушення громадського порядку, серед яких масові безпорядки, терористичні акти, спроби захоплення державної влади тощо.

Стаття 17 Закону чітко перелічує заходи під час надзвичайного стану у зв'язку з надзвичайними ситуаціями техногенного чи природного характеру (в нашому випадку пандемії та поширенню коронавірусної хвороби). Серед такого переліку, наприклад, є встановлення карантину, який зараз введений урядом, однак немає комендантської години.

Таким чином, без надзвичайного стану введення комендантської години по всій території України або в окремих населених пунктах є юридично неможливим і незаконним. Навіть у разі впровадження надзвичайного стану комендантська година не може бути введена з підстав карантину та боротьби з коронавірусною хворобою. Тому всі розмови про комендантську годину під час карантину можуть вестись лише як про певні рекомендації, які не містять юридичних заборон. Де-юре, такі рекомендації не є по суті комендантською годиною.

Звертаю увагу, що даний юридичний аналіз ні в якому разі не підштовхує громадян до нехтування правил захисту та здоровим глуздом під час карантину.

Використання індивідуальних засобів захисту та обмеження фізичних контактів є відповідальністю кожного громадянина. А ще органів влади, які мусять діяти лише в спосіб і в межах, що прямо передбачені Конституцією та законами України. Лише

така взаємна відповідальність допоможе нам подолати всі суспільно-політичні виклики нашого непростого часу і згодом повернутись до нормального життя в рамках правової цивілізованої держави і суспільства, де правила співжиття, вписані в законах – це не пустий звук, а обов'язкова вимога до виконання як для влади, так і для громадян (https://censor.net.ua/blogs/3189584/komendantska_godina_pd_chas_karantinu_yuridichniyi_analz_mojlivost_vvedennya). – 2020. – 16.04).

***

Блог на сайті «Освіта.ua»

Про автора: Володимир Онацький, заступник директора школи з навчально-виховної роботи.

В. Онацький: звільнення вчителів – місія (не)здійсненна

27 березня 2020 року набув чинності Закон України «Про повну загальну середню освіту», за яким однією з новацій в освіті є умови роботи педагогічних працівників, які отримують пенсії за віком. Так, у статті 22 згаданого закону зазначено: «Педагогічні працівники державних і комунальних закладів загальної середньої освіти, які досягли пенсійного віку та яким виплачується пенсія за віком, працюють на основі трудових договорів, що укладаються строком від одного до трьох років». Про дискримінаційність цієї норми я докладно писав раніше, наївно думаючи, що Президент дослухається до думки юристів та накладе вето на цей закон. Однак не сталося, як гадалося. Закон діє і вимагає від керівників закладів певних дій.

Враховуючи, що у наших школах немає посад юристів, і вся відповідальність за дотримання трудового законодавства покладається виключно на керівника, доводиться трохи вийти за межі офіційних рекомендацій МОН України, щоб уберегти своїх друзів-керівників від неправомірних дій, а педагогів від наруги над собою.

Отже, до 1 липня 2020 року керівники державних і комунальних закладів загальної

середньої освіти зобов'язані припинити безстрокові трудові договори з педагогічними працівниками, яким виплачується пенсія за віком, з одночасним укладенням з ними трудових договорів строком на один рік. Тобто педагог-пенсіонер має написати заяву з проханням про зміни умов праці. Зміст заяви має бути приблизно такий: «Прошу змінити умови трудового договору, перевівши мене на роботу з безстрокового трудового договору на строковий, з 01 липня 2020 року по 30 червня 2021 року».

Здається, що все просто. Закінчиться карантин. Педагоги повернуться у стіни навчальних закладів, і тоді керівник запросить їх до себе, озвучить чудову пропозицію про перехід на контракт, пообіцяє цей контракт щороку продовжувати і отримає необхідну заяву. Потім буде наказ про переведення, і питання вирішено. Якщо дійсно керівник думає, що буде саме так, то я за нього радий. Далі можна не читати.

Але ж може бути зовсім інша ситуація. Закінчиться карантин, керівник запросить педагога до себе, щоб оголосити йому чудову новину про контракт, а у відповідь отримає: «Я нічого писати не буду. Якщо ви маєте право без моєї згоди перевести мене на контракт, то переводьте!». І тут керівник скаже так, як вчить МОН: «Ні, шановний, у разі незгоди з продовженням трудових відносин на умовах строкового трудового договору педагогічні працівники, яким виплачується пенсія за віком, звільняються згідно з пунктом 9 частини першої статті 36 Кодексу законів про працю України.» І майже буде мати рацію. Так дійсно вчить МОН та згаданий закон.

Однак, у листі МОН зазначено: «Зважаючи на практику застосування трудового законодавства, рекомендуємо повідомити працівника про його переведення на строковий трудовий договір не пізніше ніж за два місяці до дня видання наказу про його переведення (але не пізніше 30 квітня). Таке повідомлення може відбуватися у будь-який зручний і доступний спосіб, у тому числі шляхом надсилання на адресу педагогічного працівника рекомендованого листа з повідомленням про

вручення. Цікаво, які саме зручні та доступні способи знає пані Любомира Мандзій, т.в.о. міністра, вважаючи, що відповідно до приписів уряду всі вчителі-пенсіонери перебувають в самоізоляції, не пускаючи до себе нікого, навіть листонош. Як фізично керівник навчального закладу відповідно до статті 32 КЗпП України повідомить працівника під підпис про зміни в його умовах праці? Очевидно, ніяк.

Отже, я думаю, що кожен керівник розуміє, що в цій ситуації, якій він опинився, потрібно намагатися дотримуватись закону, тобто повідомити працівника рекомендованим листом про зміни в умовах праці. І якщо цей лист буде вручено до 30 квітня працівникові, то можна вважати, що працівник дійсно попереджений про зміни в умовах праці.

Але чи можна звільнити працівника, який відмовився від переведення на строковий договір? Можете спробувати, але не раджу, і ось чому. Закон передбачає звільнення працівників, які відмовились від переведення на контракт, до 1 липня. Педагоги, які відпрацювали навчальний рік, з середини червня перебувають у щорічній основній відпустці. Відверто, я не заздрю тому керівникові, якій додумався замінити відпустку вчителя звільненням. Чи буде таке звільнення правомірним, якщо відбудеться після відпустки, у серпні? Ні, не буде, бо закон передбачає таке звільнення до 1 липня.

Закон намагається дати механізм переведення на контракт учителів, які стали пенсіонерами до набуття його чинності. Проте не дає відповіді на питання, а що робити з вчителями, які, наприклад, почнуть отримувати пенсію у грудні 2020 року, їх переводити на контракт до грудня 2021 року (на один рік), а потім посеред навчального року звільнити? Відповіді немає.

На що ж розрахований цей закон? На залякування та приниження. І це є очевидним, адже влада так робила з учителями завжди: у 90-ті, коли замість зарплат видавали довідки про шестимісячну заборгованість, на початку 2000-х, коли не виконували 57 статтю, у 2015, коли підняли зарплату вчителя до зарплати прибиральниці і оголосили вчителя найбільшим

корупціонером країни та найбільшою проблемою освіти, у 2019, коли скасували підвищення зарплат, у 2020, коли заставили за власні кошти проходити курси підвищення кваліфікації.

Педагоги проковтнули все. Проковтнуть і цього разу. Гуртом напишуть усі заяви на переведення на контракт до 1 липня, а через рік, 30 червня 2021 року, будуть звільнені без оздоровчих, без відпускних. Звісно, комусь пощастить, і їх звільнять у червні 2022 чи 2023 року, але так само без оздоровчих, бо оздоровчі виплачуються, коли працівник йде у відпустку, а якщо відпустки немає, то й оздоровчих нема. Так вирішив законодавець. Таке у нас відношення до вчителя, бо правду кажуть: на похилу вербу і кози скачуть... (<https://osvita.ua/blogs/72980/>). – 2020. – 16.04).

***

Блог на сайті «Ракурс.ua»

Про автора: Наталія Фешик

Чи повинен суд допомогати прокурору?

«Такі проблеми в судочинстві, як змовництво, політичні махінації та правове протистояння можуть спотворити державний механізм і суспільство загалом. І якщо ми потураємо несправедливому ставленню до інших, то стаємо співучасниками злочину» («Судити по совісті» Браян Стівенсон)

Чи має суд допомогати прокурору в належному здійсненні власних конституційних функцій?

Суть демократичної правової держави в тому, що кожен орган зобов'язаний виконувати ті функції, які на нього покладені законом. Прокуратура – підтримання публічного обвинувачення в суді (п. 4. ч. 2 ст. 129 та п. 1 ч. 1 ст. 131 Конституції України), адвокатура діє для надання професійної правничої допомоги в Україні (ч. 1 ст. 131 Конституції України), судді для здійснення правосуддя (ст. 127, 129 Основного Закону). Одними з основних засад судочинства є рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, а також змагальність сторін та свобода в наданні

ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості (п. п. 1, 3 ч. 2 ст. 129 Конституції України).

Близько року тому Верховний суд почув захисників трьох військовослужбовців батальйону «Айдар» – внаслідок порушення норм матеріального права скасував рішення суду двох попередніх інстанцій та звільнив бійців при проголошенні судового рішення (Верховний суд вирішив проблему, яка існувала всі роки війни – адвокат Наталія Фешик

Справа перебуває на новому розгляді суду першої інстанції. Відповідно, судовий розгляд розпочато з первісного обвинувального акту.

Прокурор, розуміючи, що в такій редакції обвинувального акту чекати обвинувального вироку не перспективно, думав, як бути далі. Вирішив покласти на авторитету думку вищого суду держави та звернувся з проханням роз'яснити рішення суду та надання подальшого алгоритму власних процесуальних дій. Аргументуючи таку заяву незрозумілістю для себе в частині застосування норм матеріального права та прохаючи роз'яснити, за якими ж статтями кримінального закону мають кваліфікуватися дії військовослужбовців за обставин, встановлених судом першої інстанції. І це майже через п'ять років здійснення кримінального провадження.

Суд же, як і сторона захисту, вважають постанову суду касаційної інстанції від 05 лютого 2019 року <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79745329> зрозумілою та аргументованою, складеною відповідно до вимог закону з посиланням на норми діючого кримінального процесуального закону, а також закону України про кримінальну відповідальність, викладеною чіткими зрозумілими реченнями і такою, що не містить у собі труднощів для розуміння її точного змісту (тим більше, для особи з юридичною освітою).

Прохання ж прокурора суду касаційної інстанції про надання правової оцінки діям військових та зазначення норми закону, за якими слід кваліфікувати дії останніх, є щонайменше недоречним, а можливо, і не професійним. Адже судом у мотивувальній

частині постанови детально викладені мотиви, з яких він виходив при прийнятті рішення.

Питання суспільної небезпеки при кваліфікації дій особи є надзвичайно важливим, як із суспільної точки зору, так і в контексті призначення покарання, як наслідок таких дій.

Тому варто пам'ятати кожному: прокурору і адвокату, а також судді, що всі зобов'язанні знати закон, як матеріальний, так і процесуальний, та здійснювати свої функції незалежно, якісно та професійно. В свою чергу, суд не повинен надавати прокурору на тарілочки з золотою облямівкою конкретного алгоритму дій побудови правової позиції щодо здійснення власних функцій обвинувачення.

А з повним текстом судового рішення від 10 березня 2020 року можна познайомитися на загальнодоступному електронному ресурсі органу державної влади за номером справи № 233/514-16к (<https://racurs.ua/b160-chi-povinen-sud-dopomogati-prokuroru.html>). – 2020. – 22.04).

***

Блог на сайті «Ракурс.ua»

Про автора: Людмила Заглада

Всеукраинская школа онлайн: пациент скорее мертв, чем жив

6 апреля с большой помпой, анонсированная самим президентом, в стране заработала Всеукраинская школа онлайн. Идея начитывать детям школьную программу – отличная. Для телеуроков отобрали 40 киевских учителей (как было сказано, из числа лучших), в авральном темпе начали записывать уроки... и тут все пошло наперекосяк.

За пять дней работы Всеукраинской школы онлайн ее учителя дали массу поводов не то посмеяться, не то схватиться за голову. Атлантический океан, омывающий берега Австралии, белые медведи в Антарктиде, путаница в названиях исторических событий, анекдотические ошибки в простых математических задачах...

И каждый, кто научился писать почти без ошибок, а оттого возомнил себя экспертом,

готов пнуть ту злосчастную училку, которая ляпнула перед камерой про Атлантический океан, омывающий побережье Австралии.

Я же скажу ей: «Спасибо!» Училка привселюдно вскрыла нарыв. Все эти баги системы накапливались десятилетиями, средняя школа отстала от требований времени лет примерно на тридцать, высшая – на все пятьдесят. Вы этого не знали? Да неужели, бросьте! В каждой семье найдется школьник или студент, да и сами вы заканчивали все ту же школу. Кондовую советскую, которая преотлично сохранилась до сих пор.

Я бы могла сейчас развести многостраничную бодягу о необходимости реформирования украинской школы, аргументируя свою точку зрения железными аргументами.

Но давайте лучше поиграем в суд. На скамье подсудимых – Всеукраинская школа онлайн, несчастный ребенок, порождение нашей системы образования.

Итак, Слово защите

Психолог и тренер-инструктор по речевым технологиям Василий Комиссаров уверен: онлайн-обучение прекрасно тем, что выставит на всеобщее обозрение никчемность ох как многих преподавателей.

«Сегодня я присутствовал на онлайн-паре одного из ведущих вузов, пишет он. -Господа! Это ППЦ! Пару проводил доктор экономических наук, «препод» (не учитель, не Учитель, не преподаватель, а именно «препод»), по теме, которую я изучал в своем универе 20 лет назад. Но по воле судьбы, пришлось её практиковать всю свою жизнь. Это был предмет «Менеджмент организации».

Я полюбил эту тему. Эта тема стала приносить мне доход. Эта тема стала мне родной и близкой. Но сегодня я увидел, как студентов насилуют содержанием, которое даже рядом не стоит с реальностью!

Даже 20 лет назад нам давали более актуальное наполнение!

Даже 20 лет назад нам кричали: «Главное, чтоб вы разобрались, поняли и начали применять эти знания!»

А сегодня – мертвая, не работающая теория языком доктора кабинетных наук... От

студентов сегодня требовали, чтоб они просто зачитали из файла набор звуков, которые слабо понимает даже сам препод...»

Василий Комиссаров в своем блоге предлагает создать открытый рейтинг преподавателей. Идея хорошая, но если онлайн-преподавание приживется, этот рейтинг выстроится сам собой. Например, я точно знаю, что если бы мне пришлось подучить школьный курс химии, я бы смотрела видеоуроки не заслуженных учителей, а одного семнадцатилетнего паренька, первокурсника Харьковского университета Дениса Рассадина, призера международных олимпиад. Сейчас он, вчерашний школьник, тренирует школьников нынешних и записывает забавные уроки химии для учеников, которые лишь на пару лет младше его.

А вот среди вузовских преподавателей, увы, встречаются люди, не реализовавшиеся в профессии, зато твердо заучившие некий набор звуков, который они из года в год бубнят ученикам. Тем и живут...

Слово обвинению

Это несчастное недоношенное дитя, Всеукраинская школа онлайн, было принято корявыми акушерами.

«Ошибки еще будут. И вероятно много, – пишет в своем блоге учитель математики Дмитрий Номировский, знающий изнутри, как работает Всеукраинская школа онлайн. – Это только первые ласточки пошли. А как иначе, если:

1) Учителей собрали в пожарном порядке, кого смогли найти. Без кастинга и проб. Большинство видит камеру первый раз в жизни.

2) Учителя работают, пока во всяком случае, исключительно на своем энтузиазме, то есть даром.

3) От основной работы в школе учителей никто не освобождал. А там, как вы знаете, свое дистанционное образование 24/7.

4) Длительность проекта все время меняется. Вначале было 3 недели, потом 7, далее 8. Теперь, если не ошибаюсь, 10 недель. А каждое изменение – это изменения в планировании уроков. Это все, естественно, тоже на учителе.

5) Сценарии уроков, иллюстративные материалы, презентации учитель делает сам, без какой-либо помощи.

6) Корректоров и редакторов, ответственных за проверку этих материалов, в проекте просто нет.

7) Никакой возможности просмотреть и внести правки в уже смонтированное видео не существует. Почему? А потому, что монтаж идет в ночь перед эфиром на ТВ. Говорят, что продакшн не успеваеет делать раньше. Подозреваю, что итоговое видео вообще никто не успеваеет смотреть – сразу в эфир.

Я попробовал добитися просмотра своего первого урока. Дошел до продюсера. Получил от него по шапке, поскольку (цитата) «попадание в эфир более приоритетная задача, чем удовлетворение чьих-либо интересов». «Чьи-либо интересь» – это он о моем желании сделать качественный продукт. Ошибки на моем первом уроке, кстати, избежать так и не удалось. Кто-то на этапе монтажа, не связавшись со мной, решил самостоятельно написать «правильный ответ: 50 коп» к простейшей задаче.

Понятия не имею, можно ли было в создавшихся условиях организовать процесс лучше. Вполне может быть, что и нет. Или так, или никак. Но раз уж так, то давайте перестанем удивляться, почему у учителя географии атлантический океан бороздит просторы большого театра»....

Мораль? Ее не будет.

Поэтому закончим на оптимистической ноте. Папаша-карантин и мамаша – украинская школа родили жалкого хворого ребеночка – Украинскую школу онлайн. Но младенчик, во-первых, наконец-то очевидно донес до всех простую мысль, что школу нужно реформировать, а во-вторых, выкарабкается и, возможно, станет родоначальником революционных изменений в украинском образовании. Очень хотелось бы (<https://racurs.ua/b159-vseukraïnskaya-shkola-onlayn-pacient-skoree-mertv-chem-jiv.html>). – 2020. – 10.04).

***

Блог на сайті «LB.ua»

Про автора: Александр Дмитриев, керівник проекту захисту і підтримки активізму, Центр прав людини ZMINA

Лобізм чи активізм: що збираються регулювати законодавці?

Від початку року у Верховній Раді зареєстровано чотири законопроекти про лобізм. З одного боку, така увага до процесів відстоювання інтересів та просування рішень різними групами є однозначно позитивною, адже досі подібна діяльність в Україні перебувала поза правовим регулюванням. З іншого – кожен із законопроектів несе загрози для просування реформ, узагальнюючи де-юре лобізм і адвокацію в рамках одного правового інституту.

Загалом адвокація і лобізм на рівні активностей є майже однаковими процесами. І адвокати-експерти громадських організацій, і бізнес-лобісти активно взаємодіють з владою з метою спонукати її прийняти необхідні рішення. Наприклад, для просування судової реформи і для прийняття “антиколомоїського” закону використовуються майже однакові методи: готується аналітика і досліджується ставлення суспільства, ведуться перемовини і проводяться інформаційні кампанії з метою переконати тих, хто приймає остаточне рішення.

Проте вододіл між двома поняттями пролягає у характері та кінцевій меті процесу. Адвокація – це громадська діяльність у просуванні реформ для суспільного інтересу без виключної мети отримати прибуток. В свою чергу лобізм зазвичай здійснюється виключно на користь бізнес-груп на професійній основі з єдиною метою для лобіста – отримати винагороду за свою діяльність. І звичайно різниця в кількості ресурсів для просування рішень – бізнес володіє значно більшим обсягом можливостей це робити, ніж активісти.

Сам по собі лобізм є нормальною частиною представницької демократії, хоч і сприймається на пострадянському просторі як «засіб домінування кланів і корпорацій». Сьогодні в Україні де-факто існує багатомільйонний ринок лобізму, проте без нормативного регулювання

він набуває форм виключно закулісної діяльності. Досі це лише підживлювало ґрунт, на якому колоситься корупція. «Сірі» лобісти могли “фінансово мотивувати” чиновників різного рівня (в тому числі – депутатів) безпідставно ухвалювати потрібні рішення і зловживати процедурами, наприклад, щоб внести декілька тисяч поправок до законопроекту і заблокувати його розгляд.

Легалізація лобізму збільшить надходження до бюджету та значно знизить корупційні ризики, дозволяючи бізнесу користуватися легальними формами впливу “знизу вгору” (bottom-up). Проте зареєстровані в парламенті законопроекти поширюють регулювання і на діяльність громадських організацій із просування реформ, адже використана ініціаторами термінологія має дуже широке тлумачення. З точки зору юридичної техніки жодний із проектів не містить чітких визначень, які б дозволили виокремити, наприклад, адвокаційну діяльність правозахисників і активістів. Лише одна з ініціатив пропонує не поширювати норми закону на неурядові організації чи процеси публічних консультацій, втім також вміщуючи в собі нечіткі дефініції, що потребують доопрацювання.

На практиці це може означати, що у разі прийняття якогось із законопроектів в існуючому вигляді цілком імовірна ситуація, коли активісти, що проводять мітинг або реалізують кампанію в Фейсбуці, автоматично будуть прирівняні до лобістів із всією суворістю закону. Тобто з необхідністю бути включеними до реєстру лобістів, оподатковуватися за іншими нормами, щомісячно звітувати про майно і кошти організації (попри банківську і комерційну таємницю) лише за звичайні законні форми активізму.

Ба більше – один із законопроектів відносить до лобістського впливу навіть підготовку пропозицій та аналітики, телефонні розмови і надсилання поштою заяв, скарг і повідомлень! Юридична недолугість текстів інколи доходять до абсурду – наприклад, у законопроекті №3059-3 його автор, голова парламентського комітету з питань правоохоронної діяльності Денис Монастирський, пропонує дати

юридичне визначення ... “замовній публічній акції”, тобто легалізувати проплачені мітинги як цілком правове явище.

Деякі ініціативи в свою чергу прямо встановлюють кримінальну відповідальність за вчинення дій з лобіювання без державної реєстрації. Тобто, відповідальність за порушення правил, що встановлюється до лобістів, можуть вибірково поширюватися і на дії активістів та правозахисників. І це становить не меншу загрозу, ніж нелегалізований лобізм, адже створює можливості для безпідставного жорсткого контролю за активізмом в країні. Подібне ми вже проживали у 2014 році, коли один з “диктаторських законів 16 січня” запроваджував поняття “іноземних агентів”, поширюючи його застосування фактично на будь-яку організацію задля утисків.

Стурбованість викликає й те, що вочевидь ці законопроекти – елементи значно більшої мозаїки. Ініціативи врегулювати лобізм (а через юридичну недолугість текстів – і активізм в країні), співпали в часі з розвитком дискурсу про “соросят” і “грантоїдів”. Ці вкрай дивовижні збіги наводять на думку про цілеспрямовану кампанію з дискредитації громадянського суспільства, руйнуванню позитивного образу активізму для просування реформ.

Проте це не означає, що країна не потребує лобіювання лобістської діяльності взагалі. Відкритим також залишається і питання прозорості громадських організацій, які можуть використовуватися для маскування корупційного лобізму. І приклад організації “Українське бюро національного розвитку”, зареєстрованої наприкінці вересня 2019-го Денисом Єрмаком, про яке країна дізналася з “плівок Лероса”, є дуже показовим. У будь-якому разі, питання регулювання взаємодії з владою має вирішуватися не тільки владою, а й тими, хто має з нею взаємодіяти в цивілізованій країні – бізнесом і громадським сектором. Інакше ми ризикуємо повернутися у 2014-й (https://ukr.lb.ua/blog/aleksandr_dmitriev/455997_lobizm_chi_aktivizm_shcho_zbirayutsya.html). -- 2020. – 23.04).

***

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Сергій Лямець, блогер, проект Politicus Vulgaris

Закон на 400 миллиардов. Почему государству в эпоху Зеленского очень нужен «антиколомойский закон»

Стихли споры вокруг «антиколомойского» закона, и хорошо. Но сам закон никуда не ушел, и его нужно принять. Очень надеюсь, что в скором времени Верховная Рада отфильтрует оставшиеся тысячи правок и примет инструменты, необходимые для исправления огромных проблем. А затем – проголосует. Не ради МВФ, а ради дела.

<https://strana.ua/news/262649-komitet-rady-21-aprelja-rassmatrivaet-antikolomojskij-zakon.html>

Напомню, «антиколомойский» закон – это не дубина против одного харизматичного олигарха. Это закон, который призван решить системную проблему в Украине. Это проблема неработающего закона.

Ну не работают в Украине, как нужно, следствие-прокуратура-суды. Вместо того, чтобы гарантировать социальную справедливость на разных уровнях, эти механизмы прогнили настолько, что помогают преступникам уйти от ответственности. Даже Зеленский это подтвердил.

<https://strana.ua/news/262971-zelenskij-rasskazal-pochemu-do-sikh-por-on-ne-posadil-v-tjurmju-korruptionerov.html>

Вроде бы, это неплохо для жизни и бизнеса в Украине, где выполнить все требования закона невозможно в принципе. Законы выписаны так, что ты в любом случае в чем-то виноват, поэтому их компенсирует только необязательность выполнения. С другой стороны, этот поезд катится в пропасть. Происходит размывание веры населения в верховенство Закона. А там, где теряется вера в Закон, возникает коррозия: государства, общества, ценностей, нравственности. Что мы и имеем в Украине.

Поэтому – да, «антиколомойский» закон не безупречен. Да, он содержит механизмы,

которые не должны работать в нормальном цивилизованном обществе. Но если бы в Украине суды и прокуратура работали правильно, а не как обычно, то не пришлось бы принимать такие хитросплетенные законы, как «антиколомойский».

Из этой ситуации есть два выхода. Первый – исправлять всю систему. Это идеальный путь, длинный и не гарантирующий успеха, потому что все последние 20 лет у нас все именно этим и занимались. Правда, по факту получалось только еще запутаннее. Второй путь – это решить проблему сейчас, пусть и не вполне цивилизованным методом. Да, это не исправляет систему в целом, но это решает многие проблемы прямо сейчас. А у нас нет другого времени, кроме сейчас.

Напомню, «антиколомойский» закон решает проблемы объемом 400 МИЛЛИАРДОВ ГРИВЕН. Именно столько активов имел в своем распоряжении Фонд гарантирования вкладов, когда НБУ ликвидировал сотню банков. Но оказалось, что этих денег – нет.

Проблема не в Фонде гарантирования. Наоборот, он работает как часы.

Немного о том, что радует. Несмотря на форс-мажор и коронакризис, торги через «Прозорро.Продажи» онлайн идут в полном объеме, выплаты вкладчикам – тоже. А за март объемы даже увеличились по сравнению с февралем.

Апрель пока тоже показывает очень неплохую динамику. Типичная ситуация, когда за неделю на торги выставляются активы на 4-5 млрд грн. На прошлой неделе на продажу выставлялись активы на 1,33 млрд грн. Прямо на этой неделе – на 1,14 млрд грн. В перечне есть кредиты и имущество от «Дельта Банка», «Финансов и Кредита», «Михайловского», «Платинума», «Фидобанка», «Надр» и прочих легендарных участников.

<http://www.fg.gov.ua/231-pres-reliz-fgv/47070-tsoho-tyzhnia-na-prodazh-vystavleno-aktyvy-na-zahalnu-sumu-1-14-mlrd-hrn>

То есть, механизм взыскания денег работает. Это значит, что принятое еще года четыре назад решение инвестировать интеллектуальный ресурс в развитие

технологий и информационной безопасности, «Прозорро.Продаж», виртуальных комнат данных, автоматизированных систем выплаты и всего прочего – оказалось правильным.

Теперь о том, что не радует. При всей слаженности системы работы Фонда гарантирования с активами, нет того результата, который нужен. Казалось бы, это идеальная схема. Приходите на аукционы «Прозорро. Продаж», покупайте кредиты банков-банкротов, взыскивайте долги и зарабатывайте миллиарды.

Но на пути всего этого стоит огромная глыба – украинская правоохранительная и судебная система. Из-за нее выставляются на торги активы на 1 миллиард, а реально деньгами получить за них удается от силы миллионов 50-60. Это значит многое. Нет здорового механизма взыскания долгов, а значит, финансовая система не способна «переваривать» проблемные активы в полную мощность.

Следующая проблема – Фонд гарантирования даже при идеально работающей системе «Прозорро.Продажи» не получает достаточно денег, чтобы погасить долги перед Минфином и выплачивать деньги обманутым вкладчикам. И это притом, что только в феврале Фонд выплатил Минфину, Нацбанку и другим почти миллиард гривен. 250 миллионов – только Нацбанку.

<http://www.fg.gov.ua/10-about/46924-u-liutomu-2020-roku-kredytoram-neplatospromozhnykh-bankiv-vyplacheno-ponad-900-mln-hrn>

Но этого явно меньше того, что можно было бы сделать. А значит, в идеале Фонд мог уже давно погасить те 90 млрд грн, которые он выплатил вкладчикам до 200 тыс грн, и уже начать гасить долги оставшимся кредиторам. Но по факту, не сделан даже первый этап. Процесс взыскания и возмещения безумно растянут во времени. Проблема не в Фонде, а в нечистых на руку банкирах, правоохранителях и судьях. И все это время «капают» проценты по долгам Фонда перед Минфином. Это очень длинная, убыточная и безрадостная история. Там, где продажа активов могла бы приносить минимум 50% от номинала – она приносит

максимум 3-5%. Причина такой ситуации – опять же, в неправильно работающей системе. Дороже продать нельзя – покупателю придется пробираться сквозь завалы «слитых» уголовных дел, нарушенных процессуальных норм и купленных решений судов.

И тут перед Фондом гарантирования, Нацбанком и Минфином стоит непростой выбор. Либо нужно «спускаться» в цене еще ниже (хотя куда ниже?) и продавать за сколько купят. Тогда собранной суммы не хватит ни на что, но процесс хотя бы сократится во времени. И второй вариант – апгрейдить законодательство, чтобы забронзовевшая правоохранительно-судебная система начала проворачиваться быстрее и позволила выбивать долги из недобросовестных банкиров.

Собственно, частью второго пути и является «антиколомойский» законопроект. Он поможет надавить на недобросовестных банкиров. Но никак не коснется добросовестных.

Я предвижу комментарии в духе «все законно, и нечего тут». Поэтому приведу два примера.

Сначала позитивный. Банк с государственным российским капиталом «ВТБ» был ликвидирован в декабре 2018 года. Несколько раз его хотели купить некие клиенты, ничего не вышло. Поэтому все пошло по стандартному сценарию: продажа активов и погашение долгов перед вкладчиками и клиентами.

В истории «ВТБ» не было головокружительного и наглого вывода активов, как по «Дельте» или «Финансам и Кредиту». Россияне и нанятые ими банкиры, на удивление, вели довольно прозрачный банковский бизнес. Поэтому когда Фонд гарантирования получил в свое распоряжение банк, там было что продавать по нормальной цене.

Результат? Прошло чуть больше года от начала ликвидации, а «ВТБ» уже погашает долги перед четвертой очередью кредиторов – перед вкладчиками, у которых были депозиты свыше 200 тыс грн. Банк пришел нормальным – и кредиторам есть на что рассчитывать. Это нечто немислимое в украинских условиях.

А вот негативный пример. Это «Имексбанк», который вычистил до нитки акционер – бывший нардеп Леонид Климов.

<https://dumskaya.net/news/afera-desyatiletiya-klimov-vyvel-iz-imeksbanka-b-050361/>

<https://www.facebook.com/2528251950733956/videos/2578596622366155/>

Волею судьбы, Климов успел вывести из своего банка многое, но далеко не все. В частности, у банка остался в обеспечении легендарный одесский стадион «Черноморец». Вывести его оказалось совсем непросто, потому что стадион стал братской могилой имени своего владельца.

Перед падением банка Климов вывел из банка огромные суммы, а в качестве обеспечения по выданным кредитам вместо разных объектов записал одно и то же – стадион. Для этих целей Климов оценил «Черноморец» в гигантскую сумму 8 млрд грн! Это дороже, чем самый модный построенный в то время в Техасе. Казалось бы, это Одесса, в Одессе все дорого. Но естественно, стадион оценивали так дорого не из любви к Одессе, а чтобы сделать его залогом по десяткам безвозвратных кредитов на миллиарды гривен.

То есть, существуют все признаки того, что это было мошенничество. Но это не значит, что Климов собирался прощаться со стадионом. Наоборот! После ликвидации «Имексбанка» он не прекращал бороться за свое имущество. Климов вел многочисленные суды против Фонда гарантирования, которые оспаривали предоставление стадиона в залог. Один за другим, суды признавали залог стадиона недействительным. Кредиты оставались просто необеспеченными, а значит, вернуть по ним нельзя ничего – разве что Климов решит заплатить. С чего бы?

Фонду так никогда и не удалось получить физический контроль над стадионом и расположенными рядом с ним бизнес-центром, отелем и прочими бизнесами. Все это продолжают контролировать люди Климова. Он очень весомая персона в Одессе, и сделать с ним ничего не смогла ни власть времен Порошенко, ни власть времен Зеленского. А местные правоохранители и суды – по

определению на стороне Климова, невзирая на откровенные нарушения закона с его стороны.

Что мог в этой ситуации сделать Фонд гарантирования? Реакция потенциальных покупателей была закономерна. Стадион никто не захотел покупать, хотя много иностранных инвесторов ходили, смотрели и изучали. Прошло более 10-ти аукционов – безрезультатно. Приближался тот миг, когда Климов просто придет и заберет свой стадион.

Чтобы не потерять стадион, Фонд гарантирования забрал его себе на баланс за 1 млрд грн и с тех пор пытался продать его самостоятельно. Но проблемы, созданные Климовым, мешали и тут. В один прекрасный день стадион арестовали. Экс-нардеп прибег к услугам печально известной АРМА, которая сделала вид, что она вошла на «Черноморец» как хозяин. На самом деле, карманная структура Минюста просто попыталась забрать стадион у Фонда гарантирования и держать его у себя в интересах Климова, чтобы «Черноморец» случайно не продали. С боями удалось стадион отбить. Аресты сняли. Но удар по стоимости уже нанесен непоправимый. Цена стадиона на «Прозорро.Продажах» в наши дни упала до неприлично низкой отметки – 270 млн грн, что эквивалентно \$10 млн. И его все равно никто не хочет покупать!

Такова украинская реальность. Бывшие владельцы банков, которые вывели из них миллиарды, в украинской системе правосудия – неприкасаемые. Им не нужна мафия, им не нужны бандиты. Все услуги для них выполняют государственные служащие. В Украине закон превратился в предмет бизнеса. Так было всегда, но в последнее десятилетие ситуация особо катастрофична.

В таких условиях, я считаю, речи быть не может о честной игре. Игры в торжество правосудия и верховенство права в стране, где государство не выполняет свои функции, являются продолжением политики климовых. Это снимает привычные ограничения в средствах. Поэтому, даже если «антиколомоийский» закон небезупречен, я уверен, что его принимать – нужно.

А реформувати систему правосуддя в Україні – конечно жє, тожє. Но єто уже совсем другой разговор. И тут я приветствую здоровые вопросы со стороны Владимира Зеленского. Хотя абсолютно не уверен, что президент собирается что-то делать.

<https://www.pravda.com.ua/news/2020/04/22/7248942/> (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/liamets/5ea0648b35969/>). – 2020. – 22.04).

***

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Ігор Копитін, народний депутат Верховної Ради ІХ скликання, Голова підкомітету з питань оборонної промисловості та технічної модернізації Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки, оборони та розвідки»

Не варто зволікати з прийняттям законопроекту «Про оборонні закупівлі» – це питання нашої обороноздатності

16 квітня під час позачергового пленарного засідання Верховної Ради України депутати мали розглянути в другому читанні законопроект №2398-д «Про оборонні закупівлі». Втім, з порядку денного його вилучили. Хоча наш Комітет Верховної Ради України з питань національної безпеки, оборони та розвідки обробив усі ті 470 правок, які були зроблені до проекту.

Мені, як одному з ініціаторів розробки цього законопроекту, незрозуміле таке зволікання. Адже ми поставили собі за мету змінити недосконале законодавство і укріпити обороноздатність України. Без таких змін закупівлі оборонної продукції не будуть достатньо прозорими і старі корупційні ризики залишатимуться.

Державне оборонне замовлення – це не просто список того, що має намір закупити Міністерство оборони чи інші силові відомства, це – щит і меч нашої країни. І збільшення долі відкритих закупівель – це збереження чималих сум, які інакше осядуть у кишнях зацікавлених осіб, які поки все ще мають шанси скористатися

недосконалістю українського законодавства. Їм на руку надмірна засекреченість оборонних закупівель і складнощі, які при цьому мають громадські організації чи журналісти, які прагнуть відслідкувати корупційні дії.

У разі прийняття законопроекту, значна кількість номенклатури перестане вноситись до таємних частин планів закупівель, адже нащо засекречувати ту інформацію, розголошення якої жодним чином не може загрожувати нашій «оборонці», затє сприяє корупції?

Наш законопроект передбачає максимально відкриті конкурси, що не просто сприятимє конкуренції серед виробників, а дасть змогу забезпечити нашу країну найкращим озброєнням. Міністерство економіки буде зобов'язанє формувати реєстр виконавців оборонних замовлень, визначаючи їх за можливостями та номенклатурою продукції, що виробляється. Отримавши перелік замовлень, які виставляє Міноборони та інші, компанії матимуть змогу орієнтуватися, яка продукція є затребуваною і які вимоги до неї.

Більш того, ефективності має сприяти й підсилення відповідальності з боку самих замовників. Ми проти того, аби державні структури зловживали своїм нинішнім становищем, вимагаючи від виробника ремонтувати техніку за свій рахунок навіть якщо вона зламалася в умовах експлуатації з вини самих замовників. За нинішніх умов це вкрай важливо – під час економічної кризи компанії відчуватимуть дефіцит коштів, ми маємо сприяти тому, щоб вони могли виробляти найкращу техніку, яка б захищала нас.

У світовій практиці немає ніяких військових представництв, як у нас, там довіряють спеціалізованим організаціям, які проводять сертифікацію (Міжнародна організація зі стандартизації, ISO (International Organization for Standardization) та ін.). Сертифікати підтверджують, що виконання того чи іншого процесу відповідає встановленим нормам, технічним завданням і критеріям, які встановлені для конкретного виробу. Замовник отримує кінцевий виріб, а виробник несе гарантійні зобов'язання за його якість відповідно до певних стандартів. Є міжнародні

стандарти якості виробництва і виробничих процесів, коли проводиться сертифікація конкретних робіт (зварювання тощо).

Ми прагнемо створити для вітчизняних виробників найкращі умови роботи – вони матимуть змогу збільшувати гранично допустимий рівень рентабельності виконання контрактів при закупівлях без застосування конкурентних процедур. І коригувати умови укладених угод у випадку суттєвої зміни фінансово-економічної ситуації. Крім того, у випадку закупівель за імпортом – законопроект передбачає локалізацію виробництва на митній території України.

Всі ці заходи треба впроваджувати щонайшвидше. Сьогодні вже є оборонний бюджет України, який у цьому році сягає 245,8 млрд. грн., що на 30 млрд. грн. більше, ніж у 2019-му. Президент Володимир Зеленський ввів у дію рішення Ради нацбезпеки і оборони про показники державного оборонного замовлення на 2020, 2021 і 2022 роки. І Комітет з питань національної безпеки, оборони та розвідки погодив їх. За планом, 90% оборонних потреб забезпечать українські державні та приватні підприємства, іноземним лишається 10% – це та продукція, яка в нас не виробляється. Затвердження основних показників ДОЗ відбулось за старою процедурою, але з прийняттям нового закону планування та закупівлі будуть проводитись вже за новим порядком.

Ми маємо терміново докласти зусиль, аби максимально покращити умови для підприємств вітчизняного оборонпрому. Чим раніше приймуть закон – тим більше шансів буде на те, що виділені на «оборонку» значні кошти будуть витрачені ефективно і ми отримаємо захист відповідного рівня. Не кажучи вже про те, що у разі саме ефективного використання коштів, а не осідання у кишнях корупціонерів, ми дамо додаткові обсяги роботи підприємствам оборонного сектору. Гадаю, ні в кого немає сумнівів щодо того, що в умовах кризи це вкрай важливо.

Крім того, прийняття такого, я б сказав, стратегічного документу є важливим і з точки зору геополітики. Не хотілося б, аби наші

партнери сприйняли це як негативний сигнал, адже за нинішніх умов ми вкрай зацікавлені і у тому, аби отримувати від них військову допомогу.

Наразі наша команда працює з Офісом Президента України, аби законопроект все ж-таки парламент розглянув вже найближчим часом. Ми побачили розуміння як усієї важливості цього законопроекту, так і необхідності пришвидшити його прийняття. Це вже позитив, і ми сподіваємося на зростання числа однодумців, у тому числі – серед колег-депутатів, які голосуватимуть за законопроект (https://censor.net.ua/blogs/3191422/ne_varto_zvolkati_z_priinyattyam_zakonoproektu_pro_oboronn_zakupvl_tse_pitannya_nasho_oboronozdatnost). – 2020. – 24.04).

***

Блог на сайті «Обозреватель»

Про автора: Сергій Пунь, заступник керівника з питань реформування СБУ

Реформа СБУ: час для рішень чи балачок?

За лічені тижні світ і разом з ним Україна перескочили на новий level загроз. Були терористи, гібридні війни, а тепер ще й коронавірус. Це, звісно, не причина для паніки, але виклик для держав і, як не дивно, для їхніх спецслужб. Він тільки підкреслює – світ вже змінився. І сфера безпеки повинна швидко адаптуватися до нових умов.

Поява нових викликів – не якийсь випадковий збіг, це наша реальність. Вона, як капітан очевидність, фіксує: не можна втрачати час. І символічно, що саме за таких умов до українського парламенту внесли закон про реформу СБУ. Адже в неї є досить чітка мета – зробити спецслужбу сучаснішою і більш готовою до нових викликів та загроз. Зокрема, й таких, як коронавірус.

Законопроект, який подав президент, дозволяє Службі сконцентруватися на головному – національній безпеці і дає для цього необхідні механізми. Це означає, що Служба насамперед займатиметься характерними для будь-якої спецслужби контррозвідкою,

боротьбою з тероризмом, кібербезпекою і захистом державної таємниці.

Але за потреби – зможе адаптувати структуру і пріоритети в роботі, змінити та посилити окремі її елементи. Мова йде про новий підхід до організації роботи – не реактивний, а проактивний та ризик-орієнтований. Тобто, коли ми боремося не з наслідками проблеми, а з її передумовами, нейтралізуємо загрозу на її початку. Якщо ж вона таки з'являється, Служба підлаштовується під нові умови для швидкого реагування – з урахуванням існуючих ризиків.

Однозначно, в спеціальній служби має бути певна гнучкість. Зрештою, в цьому і сила класичної спецслужби – аналізувати і прогнозувати, враховувати особливості будь-якої ситуації та свій унікальний досвід, розробляти найефективніші заходи та засоби реагування, і – діяти, швидко та результативно.

Тому, до речі, дещо дивує, коли останнім часом доводиться чути слова на кшталт «подивіться, он як у Європі...». Бо насправді єдиних регламентів і директив, а тим більше стандартів ЄС щодо спецслужб не існує. Ми з повагою ставимось до досвіду наших колег, активно його вивчаємо. Однак кожна країна шукає свій варіант облаштування системи безпеки. І це правильно.

Тож законопроект, поданий Президентом – це спроба поєднати кращий світовий досвід та українські традиції у сфері безпеки. Звісно ж з урахуванням існуючої безпекової ситуації в країні. Реформа має позбавити Службу від невластивих їй функцій і чітко розмежувати компетенції СБУ, НПУ, НАБУ та ДБР.

Наприклад, законопроектом передбачається, що згадані структури не зможуть залучати співробітників Служби до своїх слідчих дій і кримінальних проваджень, і ми вийдемо з досудового розслідування корупційних та економічних злочинів. І це – та тема, навколо якої сьогодні відбувається багато дискусій.

Тому вкотре наголошу – в СБУ не буде головних управлінь «К» і «КЗЕ». Спеціально підкреслюю цей нюанс для окремих експертів, які будують експертизу законопроекту на власних припущеннях.

До того ж, у їх заявах є певна нелогічність – з одного боку вони вимагають максимально обмежити повноваження Служби щодо протидії економічній злочинності, а з іншого – більш жорстких дій від СБУ. За нинішніх умов, наприклад – протидії контрабанді медичних товарів.

І ми, звісно, реагуємо – тільки нещодавно виявили 80 тисяч респіраторів на 3,4 мільйона гривень та 40 тисяч медичних халатів на майже 1,3 мільйони. Та й партії підроблених тестів заблокували. Але ж виникає запитання: як ефективно протидіяти схожим випадкам в майбутньому, якщо Службу позбавлять цих повноважень? Кому їх передадуть? Та чи матимемо такі ж результати?

Питання риторичні. Але ми відкриті до діалогу й навколо них. Радо спілкуємося з фахівцями – тими, хто знається на безпеці та специфіці спецслужб, а не вдається до дискусій заради дискусій. Адже підхід «я точно знаю, як зробити» без елементарного уявлення про природу та призначення спеціальної служби не спрацює у цій сфері. Навряд чи доречні безпекові експерименти в країні, де шостий рік триває війна.

Бо насправді реформа СБУ – це не про розширення повноважень чи їх перерозподіл. Це про ефективність. Та розуміння того, що держава та її громадяни мають бути захищені навіть в моменти, коли змінюється світ (<https://www.obozrevatel.com/ukr/politics/reforma-sbuchas-dlya-rishen-chi-balachok.htm>). – 2020. –07.04).

***

Блог на сайті «Освіта.ua»

Про автора: Дарина Васильєва, старший науковий співробітник відділу математичної та інформатичної освіти Інституту педагогіки НАПН України, вчитель ліцею «Престиж» м. Києва.

Д. Васильєва: про мотивацію та автоматизацію дистанційки

Підростає покоління сьогодні кардинально відрізняється від попередніх поколінь, а

тому сучасним учням не можна пропонувати навчання, «аналогічне» попередньому. Їм потрібне навчання, що відповідає цифровій епосі – постійний пошук нової інформації в Інтернеті, активність у соціальних мережах, обмін «лайками», використання різноманітних гаджетів і мобільних додатків тощо.

На часі використання таких взаємопов'язаних інструментів (форм, методів, прийомів і засобів), такої педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу, які забезпечують вирішення не тільки конкретних дидактичних завдань, сформульованих у нормативних документах, а й у повній мірі задовольняють потреби, інтереси та бажання учнів покоління Z.

В умовах дистанційного навчання сьогодні активніше використовуються елементи електронного навчання. Але однією з проблем широкого запровадження електронного навчання є відсутність Інтернету в учнів і кількість часу, яку вчитель має витратити для того, щоб організувати такого виду навчання.

Нам відомо, що в період карантину МОН започаткувало проект Всеукраїнська школа онлайн. Його основна мета – забезпечити подачу теоретичного матеріалу у вигляді відеолекцій. І це чудова можливість донести теорію до учнів не у вигляді тексту, особливо до тих, що не мають Інтернету (адже ці уроки ще й транслюються щоденно по телебаченню).

Але використання відеолекцій (не інтерактивних), статичних презентацій чи комп'ютерного тестування у сучасних учнів не викликають такого захвату й інтересу, як це було 10 років тому. Учні чекають нових видів діяльності: вікторини чи квести, серія підкастів чи блогів від вчителя.

Навчання можна організувати (і найчастіше так і роблять) з використанням месенджерів для комунікації, наприклад, можна у групу класу вислати учням посилання на інтерактивні відео, що створені вчителем, на створений під це відео онлайн тест, на вебінарну кімнату, де пройде консультація. Але, якщо врахувати, що у учнів не один предмет (а у вчителя не один клас), то найбільшою проблемою в таких умовах стає велика кількість таких груп і постійна

поява повідомлень у них. Уже через місяць ми спостерігаємо суттєве навантаження на нервову систему як учнів, так і вчителя, і виснаження кожного учасника навчального процесу (беручи до уваги і батьків).

Незнання тайм-менеджменту, невміння самостійно організуватися та нестача комунікації призводить до втрати в усіх учасників навчального процесу мотивації.

У таких умовах бажано б було в автоматизувати якісь процеси. Наприклад, чудово, коли вчитель використовує готові ресурси, що є комплексними (забезпечують і подачу теоретичного матеріалу, і його закріплення). Ідеально, якщо ці ресурси надають вчителям доступ до учнівських статистик.

За таких умов виграють всі:

учні самостійно за певним (визначеним вчителем) алгоритмом проходять уроки;

вчителі не мають перевіряти кожен урок учня, бо система це робить за нього;

учні і вчителі бачать кількісну оцінку роботи учнів та динаміку.

Вибираючи сервіси для організації дистанційного навчання, врахуйте, що навчальні матеріали мають бути подані українською мовою і укладені відповідно до діючої програми.

Для того щоб максимально зацікавити учнів роботою на цих сервісах, необхідно вчителю «прорекламувати» такого виду роботу та познайомити з інтерфейсом та основними правилами роботи.

Полегшує роботу вчителю, якщо на навчальних платформах є ігрова складова. Це створює додаткову мотивацію для учнів заходити на платформу та проходити уроки. Наприклад, проходячи уроки з математики на українській платформі GIOS, учні 5-9 класів заробляють бали (переглядаючи інтерактивні відео та виконуючи завдання у різних формах), відслідковують свій прогрес, збирають додаткові життя, колекціонують досягнення та купляють за зароблені бали аватарки. Причому навчатися вони можуть не лише за допомогою комп'ютера чи планшета, а навіть за допомогою улюбленого власного смартфона.

Чудово, що сервіси, які існують для дистанційного навчання, ввійшли у становище вчителів, що змушені були перейти на дистанційне навчання, і надають на час карантину безкоштовне використання. Наприклад, щоб отримати доступ до безкоштовного використання платформи GIOS, досить просто заповнити вчителю математику 5-9 класів гугл форму.

Мотивувати учнів до здобуття знань можуть і батьки. Адже саме від них залежить, чи створені відповідні умови для дистанційного навчання. Навряд батьки самостійно задумуються про умови, що мають бути створені ними для дистанційного навчання, чи про те, як можна мотивувати свою дитину. Тож вчителям доцільно ділитися з батьками порадами від психологів. Наприклад, можна запропонувати переглянути вебінар «Мотивація дитини до навчання» від психолога Ірини Губеладзе.

Все ж будь-яка криза – це можливість для розвитку. Правильно організоване і певним чином автоматизоване дистанційне навчання дає можливість раціонально структурувати навчальний матеріал і освітній процес, забезпечити зворотній зв'язок, подати навчальний матеріал яскраво і наочно, врахувати індивідуальні особливості учнів, розвинути вміння учнів вибудовувати свою власну освітню траєкторію та планувати свій час, сприяти формуванню в учнів активної життєвої позиції, розвитку в них навичок самоконтролю та самокорекції, підвищити мотивацію учнів до навчання (<https://osvita.ua/blogs/73167>). – 2020. – 23.04).

***

Блог на сайті «Latifundist.com»

Про автора: Анатолій Косован, управляючий партнёр юридической фирмы Kosovan Legal Group

Новый формат рынка земли: риски и советы латифундистам: мнение эксперта

31 марта 2020 г. состоялось то, чего многие так ждали, а иные так опасались – Парламент проголосовал за принятие законопроекта

№ 2178-10 «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины относительно оборота земель сельскохозяйственного назначения».

Думаю, всем известно, что окончательный формат рынка земли претерпел существенные изменения в сравнении с первоначальным вариантом и был принят в весьма урезанной форме. Какие же последствия и риски влекут за собой финальные критерии открытия рынка сельскохозяйственной земли?

В связи с отсрочкой открытия рынка до 01 июля 2021 г. и наличием времени, оно будет использоваться в первую очередь для укрепления своих позиций арендаторами, не планирующими земельные инвестиции, и лицами, планирующими приобретать земельные участки. Учитывая тот факт, что у двух оговоренных категорий по большей части интересы диаметрально противоположные, а каждый член внутри категории – конкурент для остальных, конкуренция за землю усилится.

Следует отметить, что право преимущественной покупки земли осталось в новом формате рынка за арендаторами участков. Таким образом, в оставшийся период времени обострится борьба за право аренды земельных участков, дабы после открытия рынка иметь преимущественное право их приобретения.

При всем этом Закон добавляет пикантности данному положению, предоставляя право на приобретение земельных участков на первом этапе с 01 июля 2021 года исключительно гражданам Украины, а юридическим лицам – только с начала 2024 года.

Данное ограничение могло бы целиком нивелировать преимущественное право юридических лиц, коих в сфере сельского хозяйства совершенное большинство, на покупку арендуемой ими земли. Связано это с тем, что после предложения собственника приобрести его участок, арендатору будет предоставлено 30 дней на принятие решения, иначе он утратит свое преимущественное право.

Учитывая тот факт, что компании будут ограничены в праве покупки вплоть до 2024 года, законодатели предоставили им иной, но весьма неоднозначный способ защиты своих прав

– возможность передать преимущественное право покупки другому лицу.

Казалось бы, вопрос решен, и у компаний есть хотя бы полулегальный способ удержать для себя наилучшие земли до 2024 года, однако все не так просто.

Дело в том, что такого института, как «передача преимущественного права» ранее в законодательстве не существовало, а в новом законе он прописан достаточно скудно, исключительно фразой о том, что владелец должен быть уведомлен о такой передаче.

Таким образом, описанная ситуация повлечет за собой злоупотребления и уклонения от получения соответствующих писем, неразбериху с тем, с какого момента такое право является переданным и чем это должно быть подтверждено.

Все описанное спровоцирует создание целого нового пласта в судебной практике, первые финальные решения по которой появятся только ближе к середине 2022 года. При этом, учитывая нынешнюю загрузку судов, такие решения могут быть вынесены и позже, а учитывая изменчивость и нестабильность судебной практики, она очень скоро после этого может быть изменена.

Еще одним вытекающим из этого фактором, усложняющим ситуацию не только с точки зрения экономического роста Украины в целом, но и агросектора в частности, являются ограничения на любую легальную схему удержания юрлицами права покупки арендованных участков до 2024 г. (в том числе при использовании уступки преимущественного права).

Так, Законом до 2024 г. запрещены любые договоренности, предварительные договоры, включая выдачу доверенностей, предусматривающих переход права собственности на землю или возможность его передачи в будущем юрлицам. Таким образом, покупка земель компаниями будет возможна только через условно доверенных лиц, полного юридического контроля над которыми такая компания иметь не сможет, что породит большое количество сомнительных юридических конструкций.

То есть оговоренная схема покупки на физлиц до 2024 г. будет использована по большей части непубличными компаниями, что само по себе очерчивает определенный субъектный состав участников теневого рынка, который сделает борьбу за актив еще жестче.

Игра в шахматку и гринмейл

Также не стоит забывать о так и не решенной за много лет проблеме чересполосицы (шахматки). Так, решение данного вопроса и при арендных отношениях было не простым, а при владении данными участками на праве собственности рискует выйти на новый уровень отроты.

Очередным негативным фактором, который рискует быть возрожденным после открытия рынка земли, является так называемый земельный гринмейл, то есть шантаж лица, которое использует массив, выделением в натуре участка в данном массиве с одновременным предложением выкупить такой участок по повышенной стоимости.

Стоит обратить внимание и на тот факт, что обеспечивать контроль лимитов владения землей будут именно нотариусы. И если на первом этапе контроль прав физлица будет несложным, то на этапе приобретения земли юрлицами данный процесс рискует несколько затянуться.

Более того, при такой проверке должны быть задействованы разные реестры. И, казалось бы, нет ничего проще, чем обеспечить взаимодействие разных реестров и доступ к ним, однако такая работоспособность реестров, существующих семь лет и более, к сожалению, повсеместно так и не обеспечена.

Еще одним препятствием, которое будет стараться преодолеть украинский бизнес, станет требование приобретения земельных участков до 01 января 2030 года по стоимости не ниже нормативно-денежной оценки с проведением всех расчетов в безналичной форме с предоставлением источника дохода средств по таким оплатным договорам. Конечно же, первое, что будет взято на вооружение, – договоры дарения, которые таковой оплаты не требуют.

Также могут быть использованы займы доверенным лицам, в том числе от компаний,

в интересах которых такие участки будут приобретаться, и т. д.

Как мы видим, большое количество имеющихся в Законе препятствий вызовет еще большее количество псевдонадежных обходных схем. При этом с большинством из оговоренных рисков, спровоцированных политическим компромиссом, можно бороться или вовсе их не допустить, следуя дальнейшим рекомендациям.

Советы начинающим

Так, действующим арендаторам можно посоветовать проанализировать свои договорные отношения с пайщиками, их срок, положения договоров, возможность расторжения или изменения договоров в связи со сменой собственника, своевременность проведения арендной платы, надлежащую регистрацию. Также при необходимости рекомендую внести соответствующие изменения в договоры и продлить их, стимулируя это повышением арендной платы, которая и так начнет увеличиваться, скорее всего, уже в этом году. Необходимо понимать, что земельные участки, отягощенные долгосрочной арендой, будут менее интересны для приобретения сторонними лицами.

Лицам, желающим приобретать земельные участки, конечно же, придется в первую очередь оценить свои финансовые возможности, проанализировать качественные показатели земли, сроки действия договоров на пользование соответствующими участками, возможность приобретения более уплотненных массивов, взаимоотношения с соседями по полю, а также с местной общиной.

Любому действующему арендатору мы рекомендуем обратиться к профессиональным юристам с целью проведения антирейдерского аудита как минимум недвижимого имущества, корпоративных прав, прав аренды. Это позволит определить слабые места и усилить их, сделав компанию устойчивой и неинтересной для недобросовестных притязаний.

Если в компании имеется не один учредитель, особенно когда доли владения разделены 50/50, мы настоятельно рекомендуем обсудить с партнером (-ами) заключение корпоративного договора.

Невзирая на непопулярность таких мероприятий, я всегда повторяю рекомендацию все-таки оформлять обмен участками в рамках массива договорами аренды и субаренды с надлежащей регистрацией прав по ним. Мы повсеместно получаем отзывы клиентов о том, что в лучшем случае соседи не придерживаются таких неоформленных договоренностей, в худшем – возвращают истощенные земельные участки, либо в период после посевной происходит смена пользователя на нового, который не ознакомлен с предыдущими договоренностями.

В случае, если компания приняла решение передать свое преимущественное право покупки арендуемых участков, рекомендую озадачиться данным вопросом заранее, составить соответствующие соглашения и сообщить арендодателю об этом в письменном виде с уведомлением о вручении либо под расписку о получении.

Дабы избежать утраты права преимущественной покупки земли, стоит заранее обсудить перечень необходимых документов и порядок взаимодействия с нотариусом, а также убедиться, что нотариус, имеющийся в вашем нотариальном округе, подключен ко всем необходимым реестрам и согласен заверять договоры купли-продажи сельскохозяйственной земли.

Очередной нашей многолетней рекомендацией является выведение бизнеса и личных доходов из тени, что всегда обеспечит возможность подтвердить источник происхождения средств. И если на данном этапе, в том числе для целей покупки участков, это и можно будет организовать, то в дальнейшем законодательство все равно будет ужесточаться, что может существенно осложнить распоряжение имеющимся капиталом. Потому существующие вызовы, с моей точки зрения, являются очередным удачным поводом задуматься о перспективе как вашего бизнеса, так и личных финансов.

Если подвести черту под всем вышеизложенным, то согласованная модель рынка земли с многочисленными запретами и ограничениями подвигнет украинский бизнес

на поиск альтернативных решений, которые в большинстве своем не будут давать достаточных гарантий безопасности. И это единственные риски, которые невозможно нивелировать целиком. Что касается остальных препятствий, то они либо несущественны, либо существовали и ранее. В любом случае обострение борьбы за права на землю должно стать поводом для владельцев бизнеса задуматься о его структурировании и безопасности (<https://latifundist.com/blog/read/2627-novyj-format-rynka-zemli-riski-i-sovety-latifundistam>). – 2020. – 09.04).

***

Блог на сайті «Latifundist.com»

Про автора: Иван Чайковский, автор материала, народный депутат Украины, секретарь аграрного комитета Верховной Рады, основатель «Агропродсервис»

14 тезисов Ивана Чайковского об АПК: противодействие коронавирусу, рынок земли, инвестиции и господдержка

Как развиваться агросектору в условиях карантина и скачков цен на нефть? Какие негативные последствия возможны, как их сгладить? А также о запуске рынка земли, кредитовании, инвестировании в АПК, новой программе господдержки отрасли и ставке на животноводство рассказал народный депутат Украины, секретарь аграрного комитета Верховной Рады, основатель успешной компании «Агропродсервис» Иван Чайковский.

Фактор коронавируса

Украине нужно выдержать введенный карантин. Рада проголосовала законопроекты, касающиеся жизнедеятельности нашей страны на период ограничений, чтобы можно было обеспечить граждан всем необходимым во время карантина.

Продуктов питания достаточно. Украина – аграрное государство, поэтому прокормить себя мы можем бесспорно, а заодно еще несколько десятков миллионов людей: по разным оценкам, наш «пищевой потолок» – около 600 млн человек. Поэтому пустых прилавков не

будет. Для агросектора возможен только один серьезный риск – закрытие для продовольствия транснациональных границ.

Главные наши торговые международные партнеры работают в штатном режиме на пропуск и прием продукции, в том числе аграрной. Поэтому паниковать, что остановится экспорт, пока не стоит. Как не стоит этого делать и по поводу информации о том, что правительство получило право ограничивать экспорт пищевых продуктов – это крайняя мера, которая должна быть в арсенале. Вряд ли им воспользуются, ведь все знают, что АПК формирует 40% валютной выручки государства.

Когда перед началом пандемии мы понимали, что Украину не обойдет беда, которая надвинулась на Европу, я объездил со своими помощниками ключевые больницы, встречался с главными врачами и медиками. Работаю в 165-м округе на Тернопольщине. Все как один говорили, что готовы встретить пандемию, но не имеют с чем, кроме опыта и голых рук. Тогда возникла идея обратиться к бизнесу и просить о помощи врачам, чтобы они чувствовали себя более защищенными. Так возникла инициатива #безпека_лікаря_наша_безпека, модель которой я бы рекомендовал заимствовать и воплощать неравнодушным людям и в других регионах страны.

Я дальше продолжаю обращаться к бизнесу, аграриям с напоминанием, что у нас в 5 районах Тернопольской области открыты счета различных благотворительных и общественных организаций. Наш штаб рассчитал свою работу до середины мая. Мы планируем ее на каждую неделю. Общаясь непосредственно с бизнесом, призываем, чтобы они давали средства не сразу все, но разделяли равными частями каждую неделю. Например, у нас есть предприятие, которое предоставило 3 млн грн. Мы попросили, чтобы оказывали помощь постепенно. Эти средства поступают на счет, и за них мы можем покупать средства индивидуальной защиты медикам.

За собранные ранее средства мы смогли найти и закупить качественную ткань, с предпринимателями договорились о совершенно адекватной цене пошива костюмов.

Костюм для защиты медиков мы сшили, учитывая стоимость материала, всех деталей и работу швей, по стоимости около 80 грн за один. Таким образом, на сегодня сшили и передали врачам 1620 костюмов. К Пасхе планируем достичь цифры 4000 костюмов для больниц Тернопольщины. Кроме того, уже проплатили материю на следующие 6000 костюмов, чтобы вместе получилось 10 000. Сейчас в Польше машина грузится, к концу недели получим материал на следующее пошивы. Таким образом, мы сможем обеспечить наших врачей по 165-му округу. И не только костюмами. Было закуплено более 1 тыс. респираторов класса F3, более 500 респираторов класса F2. Также нашими волонтерами были приобретены медицинские перчатки и различные типы очков. Потому ищем то, что есть на рынке, а оно абсолютно разное. Мы хотели на собственном примере показать, что деньги, которые дают наши благотворители, никуда не пропадают, и мы их по-хозяйски используем.

Импортозамещение

Сегодняшняя пандемия коронавируса – это тест для украинского машиностроения и других производителей на то, как быстро они смогут себя перепрофилировать.

Сейчас время заняться развитием внутренней переработки агропродукции и перепрофилированием части производств на импортозамещение отдельных групп товаров. Украина ежегодно собирает урожай около 70 млн т зерновых, плюс 20-25 млн т масличных культур (в 2019 году собрали: сои – 3,5 млн т, подсолнечника – 14,9 млн т и рапса – 3,3 млн т, вместе – 90-95 млн т). А потребляем зерновых внутри страны – 20 млн т и масличных 14,12 млн т (в 2019 году сои переработали 1,5 млн т, подсолнечника – 12,3 млн т, рапса – 320 тыс. т), то есть суммарно 34,12 млн т. Поэтому остальные 55-61 млн т ежегодно продаем. Вот это избыточное сырье нужно частично продавать, а другую часть перерабатывать для получения добавленной стоимости, что увеличит доходы производителей и уменьшит зависимость страны от импорта.

По импортозамещению: здесь внимание нужно к производству отдельных

комплекующих для с/х техники. Сейчас Украина очень много использует комплекующих и запасных частей к импортной сельхозтехнике – китайской, европейской, американской и т. п.

Для уменьшения импортозависимости сегодня государству и производителям стоит сработать командно, максимально развивая «украинское». Для этого все есть: заводы, оборудование, потребительский спрос.

Падение акций агрохолдингов

Из-за коронавируса и нефтяного кризиса акции всех публичных компаний на международных биржах падают, деловая активность снижается. Падение акций украинских холдингов – часть общемировой тенденции, которая стабилизируется, как только ситуация с коронавирусом станет контролируемой. Украина интегрирована в мировую экономику, поэтому мы падаем со всеми синхронно.

Посевная и жатва

На нынешние весенне-полевые работы техники и запчастей хватает. Правда, позже будут еще жатва и комплекс осенне-полевых работ, а мы не знаем, как будет развиваться ситуация.

Не будет проблем с СЗР, потому что их запасов достаточно на эту весну. Мы понимаем, что фактически они уже стоят на складах дистрибьюторов и агропредприятий. Дефицита не ожидается.

Цена нефти

Падение стоимости нефти приводит к снижению на несколько процентов цены дизтоплива для аграриев, но на экспортной стоимости зерновых и технических культур это сказывается значительно больше, потому что рапс и кукуруза привязаны к биоэтанолю. Как только нефть начала падать, цены на с/х продукцию начали снижаться.

Учитывая все эти факторы, правительству нужно выстраивать свою политику в отношении агросектора. Нельзя допустить раскачивания отрасли необдуманными шагами, потому что она приносит 40% валютных поступлений. Следовательно, это влияет на всю экономику.

Создание санитарно-эпидемиологической службы (СЭС)

Госпродпотребслужба застряла на этапе реорганизации, это заметно как раз в части функций СЭС. Нужно как можно быстрее завершить ее реформирование и принять закон «О санэпидеблагополучии», чтобы поделить функции в части СЭС между Минздравом и ДПСС.

Санитарно-эпидемиологическая служба должна заработать не на бумаге, а в реальности.

Я – за полное присоединение санитарно-эпидемиологической службы к Госпродпотребслужбе и передачу ее функций и обязанностей этому ведомству. Не нужно выращивать еще один орган, который будет бить бизнес по рукам.

Закон о свободном рынке с/х земель

Нельзя подыгрывать международным спекулянтам и компаниям, которые имеют средства и не находятся в среде украинского финансового и экономического шторма, поэтому могут спокойно скупить с/х земли и агрокомпании, акции которых дешевеют, за мизерные деньги.

Мы должны понимать: то, что сегодня экономический кризис, совсем не значит, что куда-то исчезли деньги на покупку земли (нефтяные, черные, белые и другие). Средства есть, но не у украинцев. Их у нас, аграриев, нет.

Кредитование АПК и аренда

Где должен взятаться дешевый ресурс? Его нет. В мире кризис. Нефть дешевеет. И все говорят о цене \$20 за баррель. Мы понимаем, что средств дешевых не будет. То есть нужно время, чтобы разобраться, что будет завтра с мировыми трендами, а также с ценами на продукцию. И вообще, какой будет модель экономики. А время – это спокойствие, не надо волновать рынок различными заявлениями. Сегодня конструкция аренды земли – пожалуйста, давайте мы ею попользуемся еще год. Все работает. Аграрии платят пайщикам арендную плату, кстати, соизмеримую с европейской. Фермеры, сельскохозяйственные аграрные предприятия платят государству налоги. Иначе говоря, конструкция земельных отношений работает. Благодаря ей, повторяю, 40% валютных поступлений в госбюджет обеспечивает сейчас именно агросектор. На

него приходится и около 17% формирования ВВП. Зачем это ломать сегодня?

Об иностранных инвесторах

Я считаю, что сегодня есть достаточно много иностранных инвесторов в Украине, которые работают в сельском хозяйстве. Я не вижу, куда еще приглашать иностранцев. Если приглашаем иностранцев, то куда мы выпроводим своих аграриев? Например, есть предприятие в Черниговской области, которое работает, создало рабочие места, платит налоги и пайщикам арендную плату, зарабатывает средства. И при таком раскладе оно рано или поздно услышит от государства: «Давайте пригласим дядюшку, который придет и у нас арендует земельный участок? Потому что он – дядя Сэм».

Сейчас примерно 98% всех черноземов Украины обрабатывается. Остальные – земли НААН и ГП, эффективность которых вызывает вопросы и их правовой статус не всегда урегулирован, потому что нет закона об обороте земли. Но когда мы закончим процесс децентрализации, тогда общины сами этот процесс завершат, земельная шахматка исчезнет. Поэтому как вчерашний аграрий, основатель компании, как нынешний народный депутат и член аграрного комитета я не вижу потребности в заходе на территорию Украины новых иностранцев на свободные земли. Нет в стране свободных площадей.

Программы поддержки АПК

Я считаю, поддержка должна быть, но когда у государства будут деньги.

Мы в аграрном комитете обсуждали это с представителями исполнительной ветви на одном из заседаний и запланировали, что после принятия закона о рынке земли сядем и напишем программу по поддержке аграрного сектора минимум на 3 года.

Государственные программы работают определенным образом. У фермера все эти годы было на выбор две «козырные» программы: а) возмещение стоимости сданного в эксплуатацию животноводческого комплекса, б) компенсация по племенному делу 30%.

Животноводство

Сейчас существует договоренность, что комитет подготовит новый закон о получении

господдержки по программе компенсации 80% стоимости приобретения нетелей в племенном деле.

В бюджете заложено 4 млрд гривен, из них 1 млрд – на животноводство (для покрытия долга забрали 112 млн грн, 100 млн грн – на пчеловодство, 400 млн – на племенное дело и 388 млн на компенсацию строительства).

Современная ферма на тысячу дойного стада в перспективе создает 35-40 рабочих мест. Но из этих 40 рабочих мест каждое создает 5 дополнительных.

Нужно наращивать переработку зерновых в комбикорм. Для животноводов основная задача – взять растительные белки и превратить их в животные. Это о жмыхе, шроте, которые идут на комбикорм. Все это в итоге создает добавленную стоимость.

Для чего Украине экспортировать зерновые, а потом покупать продукцию животноводства, если мы сами способны делать все это у себя? Правда, сейчас в отрасли наблюдается нехватка специалистов из-за неуклюжей политики предыдущих лет по поддержке животноводства. Но это поправимо. Государство должно сыграть ведущую роль в этом.

Инвестиционная арифметика животноводства

Почему? Потому что в программе компенсации за сданные комплексы заложена коррупционная составляющая: фермеры понимают личные мотивы получения этой компенсации и для государства закладывают завышенную стоимость. А в программе по нетелям все четко и прозрачно: купил стадо, показал инвойсы от международных программ. Воспользоваться ею имеют право все, кто хочет заниматься развитием животноводства.

За 2019 год животноводство сократилось на 50 тыс. голов, то есть потеряли 2,5 тыс. рабочих мест и еще 12,5 тыс. в сопредельных отраслях. Люди потеряли заработные платы, которые вполне конкурентны. Так, средняя зарплата на молочной ферме – от 25 тыс. и выше.

Борьба с коррупцией

За благими намерениями всегда кроется «дракон». Программа компенсации затрат на строительство комплексов – не исключение. В

роли «дракона» – «Архитектурно-строительная инспекция», которая, начиная с разрешения, которое ты должен был получить, и заканчивая вводом в эксплуатацию комплекса, принимала «мзду» за каждый метр-два, постоянные «добавь», «прибавь» и др.

Когда человек решается создать что-то новое, государство должно прийти, взять блюдечко и сказать: «Спасибо, берите поддержку и стройте». А у нас, когда ты решил строить, со всех сторон пытаются оттяпать свою долю.

Только когда государство начнет действительно болеть за экономику, организовывать все процессы прозрачно и предоставлять господдержку без «драконов», тогда государственный чиновник поймет, что он помогает, а не выбирает предпринимателя, который принял для себя непростое решение идти и работать (<https://latifundist.com/blog/read/2634-14-tezisov-ivana-chajkovskogo-ob-apk-protivodejstvie-koronavirusu-rynok-zemli-investitsii-i-gospodderzhka>). – 2020. – 17.04).

***

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Анатолій Яровий, адвокат, партнер АО «Радзівєвський і Яровий»

«Держава в смартфоні» під час карантину: тимчасово чи назавжди?

Попри поступовий спад пандемії коронавірусу в деяких країнах Європи, уряди не поспішають повертати «тимчасово» обмежені права людини, а подекуди навіть збільшують тиск. На черзі – нові обмеження і в Україні, пов'язані із контролем за пересуванням, збором і обробкою персональних даних без згоди людини. Найголовніший ризик – відсутність будь-яких гарантій, що їх буде знято після завершення карантину, а також що аналогічні – або й ще більш жорсткі заходи – не будуть застосовуватися під значно менш суттєвими приводами.

22 квітня Кабмін подовжив карантин до 11 травня і разом із цим фактично вніс низку обмежень до переліку прав людини, цього разу пов'язаних уже не просто з пересуванням, а із

персональною інформацією і способом контролю самоізоляції. Напередодні Верховна рада ухвалила закон, яким було суттєво розширено повноваження по збору персональних даних і використанню особистого майна громадян для боротьби із коронавірусом. Що теж є порушенням низки громадянських прав.

Відсутність бурхливої реакції суспільства на ці заходи підтверджує тезу про поступове призвичаювання громадян до звуження їхніх прав і підвищення лояльності до таких обмежень під впливом інформації про подальше поширення хвороби. Небезпека полягає в тому, що це може відкрити «нові горизонти» обмежень для уряду, який зрозуміє безкарність виправдання фактично будь-яких антиконституційних дій «протиепідемічними заходами».

Незаконний збір та обробка персональних даних

Законом запроваджено, а постановою уточнено особливий порядок обробки персональних даних громадян у зв'язку із карантинними заходами.

Відтепер дозволяється обробка персональних даних осіб, котрі підлягають самоізоляції або обсервації, без їх згоди. Мова йде не тільки про дані, що стосуються стану здоров'я, але й про інші персональні дані, зокрема місце госпіталізації або самоізоляції, дата народження, прізвище, ім'я, по-батькові, місце проживання, місце роботи (навчання).

На перший погляд, зміни прийняті з дотриманням Конституції, адже право на приватність не є абсолютним і за певних умов його можна обмежити спеціальним законом. Але це лише на перший погляд, адже Конституційні підстави за настання яких це право може бути обмежене, навіть спеціальним законом, відсутні.

Відповідно до статті 33 Основного Закону, не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Однак встановлений урядом карантин не підпадає під жодну з цих підстав.

Відповідно до закону, використання персональних даних дозволяється виключно з метою здійснення протиепідемічних заходів. Але це формулювання достатньо розмите і фактично дозволяє підвести під такі заходи чи не будь-які дії влади.

Цікаво, що в законодавстві немає єдиного визначення протиепідемічних заходів. Приміром, один закон визначає їх як комплекс організаційних, медико-санітарних, ветеринарних, інженерно-технічних, адміністративних та інших заходів, що здійснюються з метою запобігання поширенню інфекційних хвороб, локалізації та ліквідації їх осередків, спалахів та епідемій а інший містить ширше трактування, яке включає комплекс організаційних, адміністративних, інженерно-технічних, медичних, нормативних, екологічних, ветеринарних та інших заходів, спрямованих на усунення або зменшення шкідливого впливу на людину факторів середовища життєдіяльності, запобігання виникненню і поширенню інфекційних хвороб і масових неінфекційних захворювань (отруєнь) та їх ліквідацію

Тобто, в першому випадку мова йде виключно про інфекційні хвороби і виключно про запобігання їх поширенню, а в другому – також і про неінфекційні хвороби, а також фактично про профілактику виникнення захворювань.

Якщо припустити, що дію «спеціального» «антикоронавірусного» закону не буде припинено після завершення світової пандемії, то при бажанні уряд зможе продовжувати несанкціоновано обробляти персональні дані громадян, посилаючись на «профілактику». Яку, як відомо, потрібно здійснювати на постійній основі.

Більше того, цілком «логічним» виглядає подальше розповсюдження порушень приватності під приводом здійснення протиепідемічних заходів не лише у боротьбі з коронавірусною хворобою, а й, скажімо, під час боротьби з ВІЛ або туберкульозом, які є не менш небезпечними захворюваннями.

Незаконне стеження за допомогою додатка

Другим блоком не менш резонансних змін до законодавства стає можливість використання

мобільного додатка задля створення умов для стеження за громадянами. Спочатку – на час режиму самоізоляції, згодом, імовірно, на постійній основі.

Порушення Конституції полягає в тому, що держава порушує приватність, нав'язуючи діджиталізацію як умову реалізації громадянами своїх прав. Яскравий приклад – вказаний у постанові уряду додаток «Дій вдома», встановлення якого нібито має полегшити контроль за особами, які проходять самоізоляцію. Відповідно до затвердженого Кабміном порядку, мобільний додаток – це єдина альтернатива здійсненню контролю за додержанням режиму самоізоляції з боку співробітників Нацполіції, Нацгвардії (!), епідеміологів установ МОЗ чи уповноважених чиновників органів місцевого самоврядування. Тобто або вивстановлюєте додаток і відправляєте «селфі», або вас буде контролювати поліція і Нацгвардія.

Раніше віце-прем'єр Михайло Федоров заявляв, що за невстановлення додатка будуть передбачені штрафи, проте згодом сам же і спростував свої слова. Хоча із постанови Кабміну виглядає, що додаток рано чи пізно стане «добровільно-примусовим».

При цьому низка питань лишається без відповіді. Якщо самоізоляцію контролює мобільний додаток (шляхом надсилання push-повідомлень на смартфон зареєстрованого користувача) – то хто отримує і верифікує зроблені «селфі»? МОЗ? Мінцифри? МВС? І що вони потім роблять із цими фотографіями?

У документах уряду сказано:

У разі невідповідності геолокації або фотографії, відсутності зв'язку з мобільним додатком, видалення, встановлення обмежень щодо передачі інформації за допомогою мобільного додатка, до органів Національної поліції надсилається повідомлення про випадок порушення умов самоізоляції.

У разі отримання такого повідомлення, нацгвардійці чи поліцейські повинні прийти за адресою громадянина і «здійснити контроль». У чому він буде полягати? Зайдуть до приміщення без рішення суду? Складуть протокол? Проведуть пояснювальну бесіду?

Примусять перевстановити додаток? Якщо врахувати, що після двох порушень режиму самоізоляції людина підлягає обов'язковій (примусовій?) госпіталізації відповідно до тієї ж «карантинної» постанови уряду (що теж є прямим порушенням Конституції) – порядок такого «контролю» мусить бути прописаним максимально чітко. Цього немає.

Безумовно можновладці визнають, що стеження за громадянами без запровадження надзвичайного стану формально є порушенням їхніх прав і Конституції. Проте реальні дії, зокрема, форсоване впровадження «держави в смартфоні» і переведення окремих її елементів в ранг обов'язкового використання – свідчить про явно протилежні тенденції. І немає жодних ознак, що стеження припиниться після завершення карантину.

Україна в цих підходах не одинока. Приміром, Сенат США виділив \$500 млн. на запуск нової системи спостереження та збору даних нібито для моніторингу поширення коронавірусу. Європейська комісія прийняла рішення про надання дозволу на відстежування розповсюдження коронавірусу через дані з мобільних телефонів користувачів. Польща уже змушує своїх громадян робити селфі та висилати його разом з даними геолокації як доказ дотримання карантину. Південна Корея створила загальнодоступну карту, яка дозволяє перевірити, чи мав хтось контакт з хворим на коронавірус. Вона заповнюється не лише за рахунок даних з мобільних телефонів, але також і за рахунок інформації з кредитних карток, особистих інтерв'ю тощо. В Новій Зеландії поліцейські отримали повноваження входити до будь-яких приміщень, в тому числі до житла громадян, аби перевіряти дотримання правил самоізоляції без судового рішення. Слідкувати за громадянами отримало дозвіл і агентство безпеки Шин-Бет в Ізраїлі. Не кажучи вже про низку відповідних заходів в Китаї, де за інформацію про хворих пропонують винагороду.

Відмінність України в тому, що через слабкі державні інститути, схильність можновладців до популізму і високий запит на «сильну руку» нинішні обмежувальні заходи можуть стати

лише початком для ще подальшого збільшення наступу на права людини і її приватність під приводом антивірусної боротьби (https://lb.ua/blog/anatolii_yarovy/456261_derzhava_smartfoni_pid_chas.h). – 2020. – 27.04).

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ
№ 7 (192) 2020**

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Редактори:
Я. Маленко

Комп'ютерне верстання:
Н. Крапіва

Підп. до друку 30.04.2020.
Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 5,43.
Наклад 2000 пр.
Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3
siaz2014@ukr.net